

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 8/2019

číslo 4

Dějiny
a současnost
Červeného kříže
v naší republice

Červený kříž
v muzejních
expozicích

Sametová
demokracie

Anketa
k 30. výročí
sametové
revoluce

Rozhovor
s knězem
Václavem
Malým

Rozhovor
s Martinem
Mejstříkem

Unitářská
akademie
po svém prvním
cyklu

Výročí Church
of the Larger
Fellowship

**Sto let od vzniku
Československého červeného kříže
Třicet let od sametové revoluce**

Milí čtenáři a milé čtenářky,

v tomto čísle *Tvůrčího života* jsme se rozhodli nezapomenout na důležité sté výročí vzniku Československého červeného kříže, jehož původním posláním bylo pomáhat obětem válek. Později se tato organizace zaměřila na zdravotní výchovu obyvatelstva a sociální pomoc. Jeho zakladatelkou byla Alice Masaryková, která jej vedla od roku 1919 do roku 1938.

V další části najdete dva rozhovory PhDr. Radovana Lovčího – s prezidentem ČČK doc. RNDr. Markem Juklem, Ph.D., a s ředitelkou Muzea TGM Mgr. Magdalenou Elznicovou Mikeskovou.

Poté si můžete přečíst můj článek o sametové revoluci a anketu Radovana Lovčího o spokojenosti a nespokojenosti českých unitářů s listopadovou revolucí roku 1989. Na ni navazuje další rozhovor s ředitelkou plzeňské pobočky společnosti Post Bellum Markétou Čekanovou.

Pokud máte rádi rozhovory se zajímavými osobnostmi, můžete se dále těšit na dvě významné postavy z listopadu roku 1989, a to na biskupa římskokatolické církve Václava Malého a tehdejšího studentského vůdce Martina Mejstříka.

Po těchto rozhovorech následuje ohlédnutí Petra Samojského za tříletým výročím vzniku Unitářské akademie v České republice.

Nemohli jsme také nepřipomenout 75. výročí vzniku celosvětové Obce širšího společenství v USA.

Na závěr vás čeká rozhovor Radovana Lovčího s Pavlem Michalcem, který byl synem výtvarníka stejného jména. Otec Pavel Michalec byl dlouholetým členem Obce unitářů v Plzni.

Budeme potěšeni, když s radostí otevřete i toto další číslo našeho celounitářského časopisu, v němž, jak věřím, najdete mnoho zajímavých podnětů k zamyšlení.

Luděk Pivoňka

OBSAH

- 1 Editorial
- 3 ŽIVÉ TÉMA: STOLET OD VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE**
- 3 Červený kříž a Československá republika (*Marek Jukl*)
- 14 Tuzemský Červený kříž očima prezidenta ČČK doc. RNDr. Marka Jukla, Ph.D. (*Radovan Lovčí*)
- 21 Červený kříž v muzejních expozicích: Rozhovor s ředitelkou Muzea TGM v Rakovníku a Lánech u Kladna Mgr. Magdalenou Elznicovou Mikeskovou (*Radovan Lovčí*)
- 28 STUDIE, ZAMYŠLENÍ: TRICET LET OD SAMETOVÉ REVOLUCE**
- 28 Sametová demokracie (*Luděk Pivoňka*)
- 31 Anketa k 30. výročí sametové revoluce (*Radovan Lovčí*)
- 48 Rozhovor s ředitelkou plzeňské pobočky společnosti Post Bellum Markétou Čekanovou (*Radovan Lovčí*)
- 54 KALEIDOSKOP**
- 54 Dnes je velmi těžké vážit, kde je pravda (*rozhovor s Václavem Malým*)
- 62 Pravda a láska nezvítězí, dokud nenajdeme sílu pojmenovat zlo (*rozhovor s Martinem Mejstříkem*)
- 71 Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE**
- 71 Světlo Unitářské akademie (*Petr Samojský*)
- 74 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ**
- 74 Celosvětová Obec širšího společenství slaví významné narozeniny! (*Kateřina Štěpánková, KLK*)
- 77 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY**
- 77 Vzpomínkový rozhovor se synem plzeňského výtvarníka Pavla Michalce (*Radovan Lovčí*)

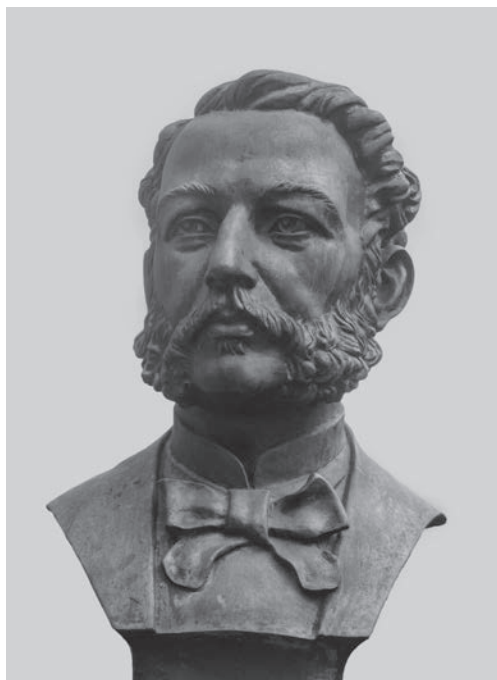
Červený kříž a Československá republika

Marek Jukl

Rok 2019 je rokem stého výročí založení Československého červeného kříže. Červený kříž na našem území mohl být oficiálně uznán Mezinárodním výborem červeného kříže až po vzniku samostatného československého státu. I proto, kromě své záslužné činnosti, si získal popularitu mezi veřejností, přesněji tou její částí, jež vítala vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Symbolickým projevem spojení s československou státností pak byla personální vazba na Tomáše Garrigua Masaryka; jeho dceři Alici byl přisouzen titul „předsedkyně – zakladatelka“ ČSČK.

Právě díky tomuto napojení na československý stát sdílel ČSČK i jeho osud. Prvorepublikový vzestup, pomnichovské dny, druhou světovou válku, působení v exilu i radost z poválečné obnovy Československé republiky, na jejíž zdravotní a sociální politice se zásadně podílel. Období od února 1948 do listopadu 1989 s krátkým nadechnutím v roce 1968 znamenalo změnu jeho postavení. Samostatná organizace s vlastním sociálním a zdravotnickým programem byla znárodněna (včetně sítě Zdravotní záchranné služby) a jako „dobrovolná lidová zdravotnická organizace“ byla nově pověřena masovou zdravotnickou výchovou obyvatelstva či účastí v Národní transfuzní službě. Období od listopadu 1989 znamenalo snahu o návrat k původnímu postavení ČSČK, o obnovu samostatně vykonávaných sociálních a zdravotních činností. Stejně jako v případě československého státu, došlo v roce 1993 k rozdělení ČSČK na Český a Slovenský červený kříž v samostatných republikách.

Devadesátá léta přinesla nutnost vypořádat se se změnou ekonomického i politického prostředí, definitivní odklon od pojetí anonymní „masové organizace“ k národní společnosti Červeného kříže, tedy sdružení těch, kteří chtějí osobně svými konkrétními činy naplňovat v prostředí České republiky humanitární poslání celosvětové rodiny Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

Busta Henriho Dunanta (1828–1910), zakladatele Červeného kříže a nositele Nobelovy ceny. (Foto © Shutterstock.com.)

POČÁTKY ČERVENÉHO KŘÍŽE V ČESKÝCH ZEMÍCH

Historie Červeného kříže se začala psát v roce 1863, kdy došlo mezinárodního uznání úsilí Švýcara Henriho Dunanta o ustavení mezinárodně působící organizace pomáhající obětem válek. Rok na to byla z iniciativy Červeného kříže přijata

Lazaret Zemského pomocného spolku Červeného kříže pro Království české za první světové války.

(Foto z archivu Českého červeného kříže, www.cervenykriz.eu/cz/715.aspx.)

ta první z Ženevských úmluv, která kodifikovala ochranu raněných i zdravotníků v dobách války a vytvořila mezinárodněprávní fundament činnosti Červeného kříže.

K ustavení organizace na území českých zemí došlo v roce 1868, kdy vznikl Vlastenecký pomocný spolek (Červeného kříže) pro Království české, v roce 1870 pro Moravu. Ze 191 národních společností Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce se tedy řadíme podle doby vzniku na velmi pěkné 13. místo. Oba naše spolky působily v rámci říšského svazu „předlitavských“ Červených křížů. Zakládaly zdravotnické školy, angažovaly se při epidemiích cholery či povodních, pomáhaly sirotkům i vdovám a připravovaly se na možné válečné nasazení v podobě pomocné zdravotnické služby armády – zajišťování přepravy raněných a vybavení a rozvinutí tzv. rezervních nemocnic. Během 1. světové války pomohly statisícům raněným.

ZROD ČESKOSLOVENSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE A JEHO ČINNOST V DOBĚ PRVNÍ REPUBLIKY

Konec světové války přinesl také vznik Československé republiky a znamenal ukončení činnosti Rakouské společnosti Červeného kříže. Poválečná, válkou zhoršená zdravotní a sociální situace vyžadovala okamžité řešení a byla nutná obnova Červeného kříže. Navíc Slovensko,

které spadalo pod Červený kříž uherského království, bylo zanedbané již před válkou.

Převod stávajících struktur v nový Československý červený kříž nepřipadal v úvahu. Ve vedoucích funkcích byla zastoupena aristokracie a obecně osoby tehdejší míněním pokládané za málo vlastenecké a neodpovídající dobovému republikánskému duchu. Dění směřovalo k organizaci nové. Prvního února 1919 se v Obecním domě v Praze sešlo shromáždění sociálních pracovníků a zástupců armády i kulturního života a vyslechlo plány PhDr. Alice Masarykové na založení Československého červeného kříže. Podle ní poslání ČSČK tkvělo v prevenci a léčbě tuberkulózy, v boji proti podvýživě, ve zdravotní výchově, výcviku ošetřovatelek, v provozování sociálních zařízení a sanatorií pro nemajetné. Alice Masaryková měla v té době za sebou již řadu let práce v sociální a zdravotní oblasti, například ve Vlasteneckém pomocném spolku pro Království české.

Shromáždění se usneslo na návrhu ustavení ČSČK a do jeho čela navrhlo právě Alici Masarykovou. Posléze se obrátilo na prezidenta republiky, neboť ustavení národní společnosti Červeného kříže vyžaduje uznání ze strany státu.

„Slečna dr. Alice Masaryková v Praze

Uznáváje nutnost vybudování ústřední organizace Č. S. Červeného kříže pro oblast celé republiky, jmenuji Tě předsedkyni Č. S. Červe-

ného kříže a pověřuji, abys ihned vykonala vše, čeho je třeba ku zorganizování této instituce a k tomu, aby Č. S. Červený kříž mohl bezodkladně zahájit své působení a vejít ve styk s mezinárodní organizací Červeného kříže na základě Ženevské konvence a dodatečných úmluv mezinárodních.

T. G. Masaryk, v. r.“

Podle myšlenek svých zakladatelů měl být ČSČK protikladem ke svým předchůdcům, to znamená spolkem všelidovým. Převzal však od nich majetek i sociální a zdravotnická zařízení včetně ošetrovatelských škol v Praze a v Brně. Alice Masaryková, znalá činnosti Rakouského červeného kříže byla benevolentní k přechodům řadových členek a členů do ČSČK. V některých oblastech s početnou německou a maďarskou menšinou ale bylo ztotožnění se s ČSČK nízké, tamější obyvatelstvo jej za svůj nepřijalo po celou první republiku.

Dne 15. 7. 1919 uznala ministerská rada na své schůzi ČSČK jako výlučnou pomocnou or-

ganizaci vojenské zdravotnické služby, a když Československá republika dne 17. 11. 1919 přistoupila k Ženevské úmluvě o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách, nestálo již nic v cestě oficiálnímu uznání ze strany Mezinárodního výboru Červeného kříže. Dne 1. 12. 1919 se tak Československý červený kříž stal součástí Mezinárodního červeného kříže.

Od února 1919 až do své rezignace v prosinci 1938 stála v čele ČSČK Alice Masaryková. Podobně jako jeho předchůdci, měl i ČSČK svého protektora, kterým byl prezident republiky – Tomáš Garrigue Masaryk, později Edvard Beneš a krátce též Emil Hácha.

Po těchto událostech již mohl být započat rozvoj ČSČK. Na mezinárodní úrovni se poprvé formovaly mírové programy národních společností, v nichž bylo možné efektivně využít zkušeností i potenciálu ze světové války. Po zvládnutí pomoci válečným obětem se ČSČK zaměřil na zdravotní výchovu obyvatelstva, protiepidemické akce, sociální pomoc, posky-

Praha, automobil Československého červeného kříže, sbírka pro nezaměstnané. (Foto 1931, archiv ČTK.)

tování zdravotní péče, výchovu zdravotnického personálu, založení automobilní záchranné služby i na pomocné akce pro zahraničí. Stranou nezůstala ani pomoc při živelních pohromách a na sklonku 30. let také zdravotní část přípravy obyvatelstva k civilní obraně. Větší rozsah i význam měly tyto sociálně-zdravotnické aktivity na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, oblastech zanedbaných uherským státem.

Novinkou byla rovněž práce s dětmi a mládeží představovaná dorostem ČSČK nebo tzv. Mírové slavnosti, jež daly vzniknout Světovému dni Červeného kříže.

Nástrojem ČSČK v oblasti prevence se staly zdravotní poradny ČSČK, členěné podle odborností. Kromě zdravotní výchovy poskytovaly i drobné zdravotní úkony, například injekce, výplachy, a dokonce trhání a plombování zubů. Důležitou složkou činnosti Kříže na poli prevence, ale i domácí ošetrovatelské péče, byly tzv. sestry navštěvovatelky. Československý červený kříž prováděl také výcvik zdravotnického personálu na žádost Ministerstva národní obrany, v případě války měl dodat až 4 000 dobrovolných sester. Mezi významná zdravotnická zařízení provozovaná a založená ČSČK patřila například Dětská odborná léčebna Ch. G. Masarykové v Bukovanech. Tato léčebna s přestávkami funguje dodnes a zaměřuje se zejména na léčbu plicních onemocnění a alergií. Dalším zdravotnickým zařízením bylo sanatorium ČSČK v Praze v Žitné ulici, které ČSČK převzal od vlasteneckého pomocného spolku. Od svých předchůdců převzal též nemocnici Tatra ve Spišské Sobotě. V Novém Smokovci ve Vysokých Tatrách otevřel ČSČK v roce 1924 Tuberkulózní preventorium ČSČK. Určeno bylo pro děti ohrožené tuberkulózou. V roce 1938 disponoval ČSČK souhrnně 49 vlastními zdravotnickými zařízeními o 3 452 lůžkách.

Mimo to měl Čs. červený kříž také zdravotnický vlak. Používal se i v rámci vojenských cvičení. V případě války bylo počítáno s jeho využitím při činnosti ČSČK jako pomocné složky vojenské zdravotnické služby. K dispozici měl i dvě sanitní letadla.

Československý červený kříž rozvinul myšlenku samaritánské služby. Od roku 1925 budoval síť stanic automobilové záchranné služby

v celé ČSR, předchůdkyni dnešní zdravotnické záchranné služby. Když ji v roce 1952 musel ČSČK předat do jednotného státního zdravotnictví, jednalo se již o 392 záchranných stanic a 804 sanitek. Zajímavostí je, že na řadě převzatých budov zůstalo po desetiletí zachováno původní označení červeným křížem a v případě sanitek se toto značení dokonce stalo normou i pro nová vozidla, což ukončil až rozpad jednotného zdravotnictví po roce 1990.

Jedním z poslání národních společností Červeného kříže je výchova obyvatelstva v oblasti první pomoci. V době první republiky, kdy se lidé v mnohem větší míře léčili sami doma, byla tato výuka zásadní. Dalším prvkem zdravotní výchovy byly základy péče o tělo a hygienické a výživové návyky. Znalosti běžného obyvatelstva v novém státě nebyly na odpovídající úrovni a součástí prevence proti (nejen) infekčním nemocem tak bylo ustavení „školní“ organizace ČSČK pod názvem dorost ČSČK. V humanitární oblasti ČSČK zlepšoval postavení sociálně slabých skupin obyvatelstva, což bylo významné především za velké hospodářské krize po roce 1929. Poskytoval stravování nezaměstnaným, pořádal prázdninové pobyty pro sociálně slabé děti, zajišťoval nemajetným zdravotní péči, pečoval o sirotky a pomáhal vystěhovalcům, například uprchlíkům z Ruska.

Od roku 1921 byl v Československu slaven třídní Velikonoční mír Červeného kříže, u jehož zrodu stála Alice Masaryková. Připomínal oběti válek a ideály humanity. Mír ČSČK byl vyhlášen na Bílou sobotu. Hlavní oslava probíhala v parlamentu za účasti nejvyšších státních představitelů. Tato myšlenka zaujala i ústředí Mezinárodního červeného kříže, než se však tato praxe stačila rozšířit, vypukla druhá světová válka. Teprve po ní, 8. května 1948, na den narození zakladatele Červeného kříže Henriho Dunanta, se začal slavit Mezinárodní den Červeného kříže. V Československu byla naopak tradice Velikonočních mírů ČSČK po roce 1950 přerušena. Později byl sice připomínán pod novým názvem, avšak tradice jeho oslav (včetně slavnostního shromáždění v Parlamentu ČR) byla plně obnovena až v roce 2000, odkdy je pravidelně slaven v Senátu Parlamentu ČR pod patronací jeho předsedy.

Alice Masaryková, Hana Benešová, Alois Vicherek na Velikonoční slavnosti míru pořádané Československým červeným křížem, Praha 1947. (Foto Jiří Rublič, archiv ČTK.)

ČSČK PO MNICHOVU A ZA 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Ztráta přibližně třetiny území po tzv. Mnichovské konferenci znamenala i vážné sociální dopady. Desetitisíce československých občanů bylo nuceno opustit příhraničí. Atmosféra se v ČSR začala po Mnichovu rychle měnit. Bylo odmítáno téměř vše, co bylo spojeno s T. G. Masarykem či Edvardem Benešem. I ČSČK doplácel na své spojení s rodinami obou prezidentů. Nepodložené útoky tisku a veřejnosti směřovaly především proti Alici Masarykové. Aby uchránila ČSČK, rozhodla se v listopadu 1938 rezignovat. Její rezignaci však výkonný výbor ČSČK odmítl, a teprve když na ní Alice Masaryková trvala, tak ji 7. prosince 1938 přijal. Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava pak odletěla Alice Masaryková na přelomu března a dubna 1939 do exilu.

Novým předsedou ČSČK byl zvolen generál zdravotnictva MUDr. Vladimír Haering mající bohaté zkušenosti jak ze zdravotnické služby v čs. legiích, tak i z ČSČK. Ten však byl v roce

1940 po první vlně zatýkání ve vedení ČSČK zatčen a v roce 1942 zemřel v koncentračním táboře. Z rozhodnutí říšského protektora byl ČSČK rozpuštěn a dne 5. srpna 1940 byly zabrány jeho budovy, obstaveny účty, zabaveny spisy apod. Majetek v hodnotě cca 780 milionů dnešních Kč byl předán Německému červenému kříži. Tím legální činnost ČSČK na území protektorátu skončila. Řada jeho příslušníků ale pak spolupracovala s odbojem. Mnoho členů Kříže bylo vězněno či dokonce popraveno. V době Květnového povstání budoval ČSČK v místech povstání (nejvíce v samotné Praze) ošetrovny pro zraněné a organizoval dopravu zdravotníků na pomoc povstalcům. Podílel se také na likvidaci tyfóvé epidemie v Terezíně, kterou Němci již nebyli schopni zvládnout.

Po německé okupaci Čech a Moravy se začaly v zahraničí formovat československé exilové orgány. Dne 30. srpna československá vláda v Londýně rozhodla se souhlasem britské strany o ustavení Československého červeného kříže k 1. září 1940 – jako pokračovatele roz-

Československý červený kříž při vánoční nadílce v roce 1947. (Foto Jiří Rublič, archiv ČTK.)

puštěné společnosti v Praze. Kvůli zdravotním problémům a emigraci do USA se Alice Masaryková stala pouze formální předsedkyní. Úřadujícím předsedou se stal generál Jaroslav Čihák, po jeho smrti generál Alois Vicherek. Čestnou předsedkyní se stala Hana Benešová, která se aktivně zapojila do dění ČSČK.

Jaké plnil exilový ČSČK úkoly? V první řadě byl pomocnou organizací vojenské zdravotnické služby naší armády, samozřejmě i mimo britské území, staral se o výcvik zdravotnického personálu. Navíc pečoval po stránce zdravotní i sociální o všechny složky československé emigrace (jen ve Velké Británii žilo 15 000 našich občanů) a plnil tak roli, kterou vůči svým občanům v normálních podmínkách zajišťuje stát. Československý červený kříž tak byl v jistém ohledu výkonnou složkou, zejména ministerstev sociální péče a obrany.

ČSČK PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Devátého května 1945 deklarovala zahájení aktivit ČSČK na území ČSR Česká národní rada. Rozsah humanitárních potřeb byl mnohem větší než po 1. světové válce. Předválečná so-

ciální a zdravotní zařízení byla poškozena, majetek a vybavení ztraceny a došlo i k velkému personálnímu oslabení. Exilový ČSČK se ale na tuto situaci cílevědomě připravoval, vytvářel zdroje, budoval kontakty a získal během války řadu nových, zkušených lidí. Nezanedbatelným potenciálem byl entuziasmus všeho československého obyvatelstva, opravdové budovatelské nadšení, jakkoli má tento termín i záporné konotace.

Československý červený kříž usnadňoval návrat zajatých či vězněných čs. občanů, i nuceně nasazených. Zejména lidé zbavení svobody se vraceli ve zbědovaném stavu. Dále zajišťoval nalézání rodinných kontaktů, zdravotní pomoc, ošacení, jídlo apod. Zatížena byla Pátrací služba ČSČK. Do konce roku 1946 přijala 414 000 žádostí o pátrání. Kvůli evidenci zajatců nacházejících se na našem území vznikla národní zajatecká informační kancelář.

I školství ČSČK se vracelo do „normálních kolejí“, k předválečným ošetrovatelským školám přibýly dvě další. Sanatorium ČSČK v Praze bylo v roce 1946 změněno na Vyšší ošetrovatelskou školu ČSČK. Připravovala diplomované sestry na vedoucí místa ve zdravotnictví, šlo o prv-

ní školu s tímto zaměřením ve střední Evropě. Nově vznikla ošetrovatelská škola ČSČK také v Košicích.

Obnoven byl také dorost ČSČK. V roce 1949 dosáhl počtu 1,4 milionu členů na 15 tisících školách! V poměru k počtu obyvatelstva tak byl druhým po dorostu Amerického červeného kříže.

Bez zahraniční podpory by tato obnova nebyla možná. Nejvýznamnějším donátorem byl Americký červený kříž, zapojeny byly i další národní společnosti – Červený kříž Austrálie, Dánska, Islandu, Jihoafrické republiky, Kanady, Švédska, Velké Británie, Turecký červený půlměsíc a další. Norský červený kříž uspořádal pro několik stovek podvyživených dětí z ČSR dvouměsíční ozdravný pobyt.

Majetek ČSČK, zabavený za války, začal být po osvobození republiky navrácen. Do konce roku 1946 byly navraceny veškeré existující nemovitosti. Vláda poskytla ČSČK na konci roku 1946 mimořádný příspěvek. Čs. červený kříž získal jako kompenzaci válečných ztrát budovu v Praze v Thunovské ulici. Sídlo ČSČK a ČČK zde bylo až do roku 2015, kdy se ČČK přestěhoval do nového areálu Hvězda na Břevnově.

Alice Masaryková se ani po návratu z exilu neujala plně funkce předsedkyně, předsedou se stal generál Vicherek. Nové stanovy ČSČK byly schváleny 18. prosince 1948. Definovaly ČSČK jako nezávislou instituci, byť již „řídící se zásadami lidové demokracie“. A přestože byly stanovy přijaty až po únoru 1948, pamatovaly hezky i na Alici Masarykovou, přičemž jí čestný titul „předsedkyně-zakladatelka“, v čemž vidíme analogii s označením „prezident Osvoboditel“ pro TGM.

ČSČK MEZI ÚNOREM A LISTOPADEM

I v historii ČSČK byly zásadním přelomem únorové události roku 1948, kdy se moci chopila Komunistická strana Československa. Nástrojem, který měl převzetí moci usnadnit a který měl vliv KSČ prosazovat, byly akční výbory Národní fronty. Samozřejmě snahou mnohdy bylo, aby dané instituci umožnily navenek jen vytvořit dojem loajality s novými politickými poměry. Bylo tomu tak i v ČSČK. Předsedou

Logo Českého červeného kříže.

akčního výboru se stal generál Alois Vicherek. Ten také po červnové volbě Klementa Gottwalda prezidentem hlavu státu spolu s delegací ČSČK navštívil a formálně ji požádal o převzetí záštity nad ČSČK. Při zmíněné návštěvě generál Vicherek předal Gottwaldovi dokument, kde se vyhnul jakékoli podpoře nové politické linie a zaměřil se pouze na podporu prací, zejména na národních žních, při nichž dobrovolné sestry ČSČK zajišťovaly ošetřování a zdravotnickou službu v jeslích pro děti matek zaměstnaných při žňových pracích.

Alice Masaryková v prosinci 1948 odcestovala do Švýcarska, odkud se již nevrátila. Až do své smrti (1966) žila v zahraničí. Od roku 1950 v USA, odkud promlouvala na rádiových vlnách. Ačkoli se generál Vicherek snažil vystupovat loajálně a zachovat konformitu ČSČK s mezinárodními principy Červeného kříže, byl nakonec donucen z předsednické funkce v polovině roku 1950 odstoupit.

Období po únoru 1948 znamená pro ČSČK podstatnou změnu – řada jeho tradičních činností mu byla odebrána a přišel o svou ekonomickou samostatnost. Na druhou stranu se jeho zbývající činnosti (například výuka první pomoci) masově rozvinuly a profiloval se i v aktivitách zcela nových (například dárcoství krve).

Československý červený kříž byl začleněn mezi společenské organizace Národní fronty, jediného možného rámce pro politické i společenské činnosti, čímž bylo posíleno též zasahování politických orgánů do jeho činnosti. Bylo deklarováno, že se ČSČK má stát masovou

organizací. Odtud se datovala snaha o zvyšování počtu členů. Teprve v roce 1965 sjezd ČSČK usoudil, že již není dalšího zvyšování třeba, členů bylo už 1 550 000. Příliv členů do ČSČK měl i svou druhou stranu. Členy se stávali někteří lidé jen proto, aby mohli vykázat tzv. společenskou angažovanost, která začala být po roce 1948 u všech občanů žádána. Ve srovnání s jinými organizacemi si ČSČK stále uchovával určitou míru nezávislosti. Mohl být přijatelnou a alespoň formálně apolitickou alternativou, neboť jeho hlavním, nejen deklarovaným, ale i realizovaným úkolem byla pomoc člověku v nouzi.

Novou podobu organizace kodifikovaly jeho stanovy, definující je jako „dobrovolnou lidovou zdravotnickou organizaci“ a přijaté roku 1953 v návaznosti na zákon o Československém červeném kříži a o užívání znaku, odznaku a názvu Červeného kříže. Je třeba ovšem zdůraznit, že sám uvedený zákon vymezil úkoly a postavení ČSČK v zásadě v souladu s mezinárodními závazky ČSR a zvyklostmi Mezinárodního červeného kříže a formálně tak naplňoval mezinárodněprávní závazky ČSR jako smluvní strany Ženevských úmluv. Stejně jako celá československá společnost byl ČSČK podřízen kádrové politice KSČ, ačkoli podle stanov byly personální záležitosti formálně v jeho kompetenci. V praxi tak došlo ke ztrátě samostatnosti i v oblasti personální.

Snahou o posílení tradičních prvků postavení národní společnosti Červeného kříže bylo období pražského jara. Československý červený kříž se měl stát ze „servisní organizace“ podřízené státu opět jeho partnerem. Stanovy z března 1969 již zmiňují ČSČK jako součást Mezinárodního červeného kříže a obsahují sedm základních principů Červeného kříže. Posláním ČSČK bylo podle stanov také „... tlumočit orgánům státní správy zdravotní a sociální stanovisko své i spolupracující veřejnosti a působí v tomto směru i při hájení lidských práv jako oponent a partner státních orgánů...“.

Po normalizaci byly dalším předělem až listopadové události 1989, byť již před nimi docházelo k určitému mírnému uvolnění politického dohledu nad Červeným křížem a formální akcentaci jeho humanitární úlohy, což se projevilo na sjezdech ČSČK na jaře 1989. Prvním

viditelným důsledkem listopadových událostí byly změny ve vedení ČSČK, novou předsedkyní zvolil ČSČK v prosinci MUDr. Olgu Královou a současně bylo obměněno jeho předsednictvo. I na úrovni české organizace došlo ke změnám, bylo rekonstruováno předsednictvo ČÚV ČSČK a jeho novým předsedou se v prosinci 1989 stává MUDr. Zdenko Vlk, CSc. (tuto funkci zastával až do rozdělení ČSČK a v letech 1993–2005 byl prezidentem vytvořeného Českého červeného kříže).

Vraťme se ještě k činnostem ČSČK mezi Únorem a Listopadem. Došlo k zásadní změně systému zdravotní a sociální péče, mělo se jednat výhradně o veřejné služby plně zajišťované státem. Do systému jednotného zdravotnictví tak nezapadala zdravotnická či sociální zařízení ČSČK a tyto činnosti a zařízení, na nichž založil svou dosavadní existenci, mu byly postupně odebírány. Československý červený kříž tak například roku 1952 předal síť Zdravotní záchranné služby, podobně bylo naloženo se sanatorii a dalšími zařízeními i sociálními a zdravotnickými školami.

Počínaje odevzdáním Zdravotní záchranné služby státu nastal schodek v hospodaření ČSČK, který byl nadále pokrýván státní dotací. Československý červený kříž se stal finančně závislý na státu. Tento proces se ukázal jako nevratný, ani po roce 1990 tak nemohl ČSČK zaujmout stejné místo na „trhu“ ve sféře zdravotní či sociální, jaké měl do poučnorových změn, tedy obvyklé u národních společností na západ od našich hranic.

Posláním organizace se stalo cvičit občany pro plnění zdravotnických a sociálních úkolů. Takto vyškolení členové ČSČK byli pak k dispozici státním zdravotnickým zařízením, především praktickým lékařům. Dále ČSČK školil zdravotnické útvary pro zdravotnickou pomoc při živelních pohromách a jiných hromadných neštěstích, také při zdravotnickém zabezpečení obrany státu (zdravotnické družiny ČSČK, později přejmenované na zdravotnické družiny CO). Počty příslušníků těchto družin a dobrovolných sester, které měly v případě války doplnit zdravotnický personál státu, se počítaly na statisíce. Zdravotníci v Kříži také zabezpečovali tisíce různých sportovních či kulturních akcí. Výrazně

Český červený kříž zasahuje u zřícené lávky v Troji, prosinec 2017.

(Foto Jan Polák, commons.wikimedia.org.)

posílen byl podíl ČSČK ve školení obyvatelstva v první pomoci. Pořádaly se pobyty pro zdravotně oslabené děti, které se konají dodnes. Profesionální pečovatelská služba, jejíž činnost musel ČSČK ukončit, byla nahrazena službou dobrovolných pečovatelek.

Novou oblastí pro Čs. červený kříž bylo dobrovolné dárcoství krve. Na konci roku 1948 byla zřízena Národní transfuzní služba. Československý červený kříž se podílel zejména na náboru dárců. Od 60. let přibýlo oceňování bezpříspěvkových dárců. Provozování transfuzních zařízení však náleželo státu, nikoli ČSČK; v tom byl zásadní rozdíl mezi účastí ČSČK a národních společností na Západě, například Německého či Rakouského červeného kříže. Tato činnost trvá dodnes.

Jako součást Mezinárodního červeného kříže byl ČSČK aktivní nadále i v zahraničních pomocích. Šlo především o pomoc materiální, určenou sesterským národním společnostem v zemích postižených válkami či přírodními katastrofami. Tato činnost rovněž trvá dodnes.

Zmíňme se ještě o pražské stopě v historii Mezinárodního červeného kříže. Před mezinárodní konferencí Červeného kříže plánovanou na jubilejní rok 1963 (sté výročí založení ČK) se konalo v roce 1961 zasedání Rady guvernérů Ligy společností Červeného kříže a Rady delegátů Červeného kříže, a to v Praze – poprvé v tzv. východním bloku. Obě zasedání byla významná. Na zasedání Ligy společností ČK bylo totiž na návrh ČSČK přijato další z hesel Mezinárodního červeného kříže. Vedle dosud jediného hesla, které vzniklo na bitevním poli u Solferina: *Milosrdenství mezi zbraněmi*, rozšířilo se mnoho mírových aktivit a bylo přijato heslo druhé: *Humanitou k míru*. Užívá se současně s prvním.

Zasedání Rady delegátů ČK se zabývalo otázkami doktríny Červeného kříže – a sice jeho základními principy. Původní čtveřice principů (předvídatost, solidarita, centralizace, vzájemnost) z roku 1875 byla totiž stále doplňována a roku 1952 již čítala 25 (!) položek. Známy teoretik humanitárního práva, profesor Jean Pictet, po analýze předložil návrh na pouze

sedmiprvkovou soustavu základních principů. Rada delegátů ČK přijala sedm základních principů, jak je známe dnes: humanita, nestrannost, neutralita, nezávislost, dobrovolnost, jednota, univerzalita.

ČSČK PO LISTOPADU

Do transformace v nezávislou národní společnost vstoupil ČSČK po personálních změnách na konci roku 1989 mimořádnou celostátní konferencí konanou v dubnu 1990. Konference kodifikovala v nových stanovách požadované změny postavení ČSČK, přihlášení se k základním principům Mezinárodního hnutí ČK a ČP, a vytvořila předpoklad pro jeho transformaci v nových společenských podmínkách. Do funkce nejvyššího představitele, prezidenta ČSČK, byl zvolen MUDr. RNDr. PhMr. Václav Burian, CSc., který ji zastával až do rozdělení ČSČK. Jeho volba byla symbolická, šlo o lékaře, který byl po desítky let činný v hygienické službě i v Červeném kříži. Po roce 1968 však nuceně opustil jak své pracoviště, tak i funkce, jež v ČSČK zastával.

Důležitým aktem byla v únoru 1990 ratifikace dodatkových protokolů k Ženevským úmluvám, které byly přijaty 8. června 1977. Kromě významu pro závazky československého státu i pro posílení postavení ČSČK jako národní společnosti šlo také o akt symbolický, kterým se Československo hlásilo k pokrokovým instrumentům mezinárodního humanitárního práva.

Počínaje rokem 1990 se začal ČSČK potýkat s výrazným odlivem členů, zejména zdravotníků z povolání, kteří zde byli do té doby organizováni ve vysoké míře. Kolem 90 % zdravotníků bylo členy ČSČK, což usnadňovalo získávání lektorů či odborné vedení zdravotnických činností. Po roce 1990 zdravotníci čelili novým společenským výzvám, především nutnému zakládání soukromých praxí, a to bylo jedním z důvodů poklesu členské základny. Statisticky se také projevil odchod těch, kteří byli v ČSČK spíše z nutnosti „být organizováni“. Roli hrály i ekonomické změny ve společnosti. Na druhou stranu tento pokles vedl k tomu, že členy ČK zůstali „červenokřížáci“ z přesvědčení.

Federální shromáždění ČSFR přijalo 5. března 1992 zákon o ochraně znaku a názvu Červené-

ho kříže a o Československém červeném kříži. Ve své první části zakotvuje ochranu znaku Červeného kříže, jak vyplývá z Ženevských úmluv. V druhé části zákon uznává existenci ČSČK jako jediné národní společnosti Červeného kříže v Československu a zakotvuje jeho úkoly. Zákonem došlo i k symbolické nápravě majetkových křivd, ČSČK bylo vráceno 21 nemovitostí. Například Dětská odborná léčebna Charlotty G. Masarykové v Bukovanech či Ústav M. R. Štefánika v Martině. Nešlo však o majetek, který by mohl být srovnatelný s hodnotou movitých i nemovitých věcí, o něž ČSČK po Únoru přišel.

ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ

S ohledem na výsledky jednání českých a slovenských politiků začalo být po volbách v roce 1992 jasné, že dojde k rozdělení čs. federace na dva samostatné státy. Proces jednání o rozdělení státu přiměl i ČSČK, aby se na rozdělení federace připravil. Došlo k tomu na společném zasedání všech tří výborů ČSČK dne 7. listopadu 1992 v Mlynčech. Do roku 1993 tak obě republikové organizace vstoupily samostatně, bez „zastřešení“ federálními orgány. Stanovy české organizace byly přijaty 5. června 1993 na ustavujícím sjezdu v Praze a kodifikovaly pro stávající organizace ČSČK na území ČR název Český červený kříž.

Zmíňme se nyní o činnostech ČSČK a ČČK, jak jsou rozvíjeny od roku 1990 dodnes. Kromě již realizovaných činností se začaly objevovat i nové, resp. navazující na tradice ČSČK z doby před změnou jeho postavení začátkem 50. let.

Do Československa po roce 1990 zamířil tok uprchlíků například z Albánie, Rumunska a dalších balkánských zemí. Zpočátku byla tato agenda přírknuta ČSČK, který zřídil i uprchlické tábory v Jablonečku, Rozvadově a v Jedlové.

V oblasti dárcovství krve ČSČK i ČČK nadále propagovaly bezpříspěvkové dárcovství krve a jejích složek a morálně oceňovaly tyto dárce, v čemž ČČK stále pokračuje. Dále podle místních podmínek spolupracuje s transfuzními stanicemi, včetně spolupráce při zajišťování výjezdních odběrů. Český červený kříž se rovněž účastní činnosti Národní transfuzní komise Ministerstva zdravotnictví.

Pamětní mince vydaná Českou národní bankou u příležitosti stého výročí založení Červeného kříže v naší republice.

Stále poskytuje ČČK výuku první pomoci. Poklesl sice počet osob školených na základě požadavků státu a autoškol (dříve monopolně provozovaných Svazarmem), ale naopak vzrostl zájem ze strany veřejnosti i firem. Pokračuje též práce s mladými zdravotníky. Ročně kurzy první pomoci ČČK projde kolem 50 000 osob. Probíhají také kvalifikační kurzy pro nelékařská zdravotnická povolání či pracovníky v sociálních službách. Již od osmdesátých let z pověření Ministerstva zdravotnictví a dalších resortů vydává ČČK metodickou pomůcku pro výuku první pomoci, nyní pod názvem *Standardy první pomoci*.

Systém CO jako zvláštní organizace byl rozvolněn. Český červený kříž reagoval vytvořením nových struktur, tzv. humanitárních jednotek ČČK, které jsou další složkou integrovaného záchranného systému (IZS) poskytující pomoc na vyžádání. Z nejrozsáhlejších humanitárních aktivit můžeme uvést povodně na Moravě v roce 1997 a v Čechách roku 2002. Tehdy ČČK poskytoval okamžitou pomoc tisícům postižených, asistoval při evakuacích, dodával humanitární materiál apod., a poté i pomoc následnou, zejména při obnově obydlí či škol. Celkový objem pomoci v přepočtu na dnešní ceny činil 1,4 miliardy Kč (pro zajímavost – režijní náklady činily jen 0,7 %).

Mezinárodní humanitární právo představuje soubor norem určujících chování stran za válek. Rozvoj tohoto práva a monitorování jeho naplňování jsou úkolem Červeného kříže. Pro ČČK je důležitým posláním také šíření jeho znalosti

mezi ozbrojenými silami, zdravotníky, v bezpečnostních sborech i mezi veřejností. Důležitou roli hraje jeho šíření mezi mladými lidmi. Platí totiž, že neznalost práva znemožňuje jeho správnou aplikaci.

V oblasti poskytování zdravotní péče se vracíme k provozování vlastních zařízení. V několika okresech se podařilo zřídit i dopravní zdravotní službu. Podílu poskytované zdravotní péče z doby před jejím zestátněním však ČČK již nedosáhne. Návratem k tradičním aktivitám ČSČK bylo v roce 1992 také obnovení domácí ošetrovatelské péče, nově nesoucí jméno Alice. Jde o poskytování ošetrovatelské péče v domácnosti zdravotními sestrami. Nyní tuto službu provozuje již každý čtvrtý oblastní spolek ČČK.

I v oblasti sociálních aktivit se ČČK navrátil opět k vlastním zařízením, ústředí ČČK provozuje čtyři domy určené seniorům (dva z nich jsou v areálu pražského sídla). Podstatně více zařízení provozují oblastní spolky ČČK. Jedná se o tři desítky zařízení – azylové domy, ubytovny, domy sociální péče, dopravu seniorů, odlehčovací služby, gerontocentra, terénní službu pro osoby ohrožené domácím násilím apod. Zde se ČČK dokázal plně vrátit k tradicím ČSČK z dob před druhou světovou válkou a krátce po ní. Důležitější však je, že dokázal reagovat na různorodé potřeby sociálních aktivit v regionech, kde působí.

Obě organizace, ČSČK i ČČK, pokračovaly také v nikdy nepřerušené tradici zahraničních pomoci. První polistopadovou zahraniční pomocí byla pomoc Rumunsku zasaženému nepokojí při změně režimu. Aktuálně ČČK poskytuje nejvíce pomoci na Ukrajině a v Sýrii; zaměřujeme se na zvýšení dostupnosti zdravotní péče. Našimi partnery jsou vždy národní společnosti Červeného kříže či půlměsíce dané země. Máme tak zajištěnu znalost potřeb i místních podmínek, což činí naši pomoc efektivní.

Od vzniku ČSČK uplynulo již celé století. Po celou tuto dobu se Červený kříž snažil zachovat věrnost svému poslání – pomáhat lidem v nouzi. Jak se mu to dařilo či daří, musí posoudit sami příjemci jeho pomoci a služeb. Věříme, že poznali, jak praví motto konference roku 2015, *Sílu humanity*.

Tuzemský Červený kříž očiima prezidenta ČČK doc. RNDr. Marka Jukla, Ph.D.

V čele Českého, potažmo Československého červeného kříže se od jeho vzniku vystřídala plejáda různých osobností – počínaje PhDr. Alicí Garrigue Masarykovou (1879–1966), nejstarší dcerou prezidenta ČSR T. G. Masaryka, až po univerzitního pedagoga doc. RNDr. Marka Jukla, Ph.D. Jak vidí minulost i současnost této organizace její současný a již řečený prezident, se dozvíme v následujícím rozhovoru.

Ředitel Červeného kříže doc. RNDr. Marek Jukl. (Foto převzato z webových stránek Českého červeného kříže, www.cervenykruz.eu.)

1. Začnu možná povrchnějším dotazem. Kolikátou hlavou této organizace jste vlastně vy, pane docente, a které osobnosti vám v čele ČSČK a ČČK předcházely, kromě již zmíněné Alice Masarykové?

Na tuto otázku není tak úplně jednoduché odpovědět, protože ta linie není jedna, neboť v letech 1969–1992 kromě předsedy ČSČK působícího v celém Československu existoval ještě předseda jeho české organizace (která se dokonce v letech 1969–1974 nazývala Český červený kříž, což bylo poněkud konfušní z pohledu mezinárodních principů). Napočítat tak můžeme celkem 12 předsedů ČSČK (včetně exilové organizace při londýnské vládě v letech 1940–1945), tři předsedy české organizace v rámci „federálního“ ČSČK, z nichž třetí, MUDr. Zdenko Vlk, byl následně až do roku 2005 prezidentem již samostatného Českého červeného kříže.

Nejvýznamnější postavou byla samozřejmě první ze dvou žen v této funkci, PhDr. Alice Masaryková, které stanovy ČSČK z roku 1948 dokonce přiznaly titul „předsedkyně-zakladatelka“. Ve funkci byla od ustavení organizace (1919) do své rezignace po Mnichovu a pak, byť spíše formálně, od ustavení exilové organizace ČSČK (1940) do roku 1947. Od rezignace Ali-

ce Masarykové až do rozpuštění ČSČK nacisty v roce 1940 (mimochodem, tehdy se v Čechách a na Moravě užíval poprvé název Český červený kříž) vedl ČSČK MUDr. Vladimír Haering, který zahynul v německém vězení. Byť od září 1940 stála v čele ČSČK opět Alice Masaryková (formálně, protože nepobývala v Anglii), byl fakticky ČSČK řízen nově ustaveným úřadujícím předsedou. V této funkci se vystřídali generálové Jaroslav Čihák a Alois Vicherek, který na tomtéž postu působil krátce i po návratu do ČSR, než se stal předsedou skutečným. V roce 1950 byl však nucen rezignovat. V letech 1952–1956 byl předsedou Eduard Tůma, po něm pak MUDr. František Janouch, známý i v mezinárodním kontextu. Byl prvním naším občanem, který obdržel medaili Henriho Dunanta, nejvyšší ocenění Mezinárodního červeného kříže. Jeho následovníkem se stal prof. MUDr. Zdeněk Štich, jehož v roce 1968 vystřídal MUDr. František Valíček. Po jeho odvolání v rámci počínající normalizace se roku 1970 stal předsedou ČSČK prof. MUDr. Imrich Hatiar, který odstoupil v prosinci 1989. Do dubna 1990 vedla ČSČK MUDr. Olga Králová. Po přijetí nových stanov ČSČK byl tehdy do funkce prezidenta ČSČK zvolen MUDr. RNDr. PhMr. Václav Burian, což mělo mj. symbolizovat odčinění křivd, ke kterým

Marek Jukl jako člen vedení akademického senátu Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, 2014.
(Foto Velena Mazochová, zleva: Martin Schlossarek, Marek Jukl a Marek Šebela.)

v době normalizace docházelo. Doktor Burian byl však také posledním představitelem ČČK, neboť do roku 1993 již vstoupily česká a slovenská organizace ČČK samostatně. Nyní se vrátím do roku 1969, kdy byl do čela nově ustavené české organizace ČČK zvolen MUDr. Miloslav Hlach. Od roku 1979 stál v jejím čele prof. MUDr. Vlastimil Višek – do svého odstoupení v prosinci 1989. Tehdy byl předsedou Českého výboru ČČK zvolen MUDr. Zdenko Vlček, jenž od ledna 1993 stál v čele již samostatné české organizace Červeného kříže, od června 1993 pak jako prezident Českého červeného kříže, a to až do svého odchodu na odpočinek v roce 2005.

2. Působíte jako univerzitní učitel. Mohl byste blíže představit čtenářům, co je vaší odbornou specializací a na které škole či školách vyučujete?

Především vyučuji algebraické a geometrické disciplíny na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. To, že matematika je založena na přísně logické struktuře, lze využít při formulaci a řešení problémů i z jiných oblastí lidské činnosti. V menší míře přednáším též mezinárodní humanitární právo, což souvisí s mým

působením v Červeném kříži, který u zrodu tohoto odvětví v 19. století stál. S humanitárním právem seznamuji nejen studenty lékařské a přírodovědecké fakulty olomoucké univerzity, ale též studující jiných vysokých škol, například v Ostravě či Plzni.

Pro mnohé bude znít možná překvapivě, že nejsem lékař – ačkoli vzhledem k tomu, že oba mí rodiče byli lékaři, uvažoval jsem původně i já o této dráze. Nakonec se tak nestalo, ale zájem o člověka a (nejen) jeho zdraví mi zůstal.

3. Co vás osobně dovedlo do Červeného kříže a jak a kdy jste se propojil s jeho organizací a aktivitami? Šlo čistě o vaši volbu, nebo měl daný krok určitou tradici – například ve vaší rodině?

Určitě zde významnou roli hrála rodinná tradice. V naší rodině by se našla řada členů Červeného kříže, ale nejvíce mne ovlivnil můj otec. V Červeném kříži se podílel na mnoha činnostech – školil první pomoc (k čemuž měl jako lékař se zkušenostmi jak z tehdy v Československu zakládané Rychlé zdravotnické pomoci, tak z ordinace velmi blízko), věnoval se činnosti tzv. aktivů ČČK na závodech olomouckého

okresu, byl dárce krve a získával řadu nových dárců, organizoval hromadné odběry krve, byl činný při výcviku zdravotnických družin CO a podobně. Už jako kluk jsem jej na různých akcích doprovázel, třeba na službách první pomoci. Takže bylo vcelku přirozené, že jsem se nejen do činnosti ČSČK – dárcovství krve, první pomoci – zapojil, ale také se v roce 1987 stal jeho členem. Rodinnou tradici obecně považujeme za jednu z nejlepších cest k získávání „nové krve“, ať již přeneseně ve smyslu nových dobrovolníků či členů ČČK, tak i de facto – to zase při získávání nových dárců krve.

4. Červený kříž v českých zemích působí již od doby habsburského mocnářství. Nezdá se vám, že je jeho „rakouská historie“ poněkud ve stínu té československé? A pokud ano, proč tomu tak podle vás je?

Ano, Červený kříž začal na území naší dnešní republiky působit velmi brzy – ad hoc to bylo již v prusko-rakouské válce (1866), jeho stálé struktury – vlastenecké pomocné spolky Červeného kříže – byly v Čechách ustaveny pouhých pět let po založení Mezinárodního červeného kříže – v roce 1868, na Moravě pak roku 1870. Český červený kříž se tak řadí na 13. místo v pořadí vzniku národních organizací Červeného kříže mezi všemi 191 národními společnostmi Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Je pravdou, že o „rakouské historii“ se mnoho nepíše. Proč tomu tak je, toť spíše otázka pro historiky. Svou roli bezpochyby hraje fakt určité diskontinuity mezi organizací Červeného kříže z dob mocnářství a ČSČK nové republiky, neboť ČSČK byl programově založen jako zcela nová organizace, která obecně vzato nepřevzala členstvo z doby „předříjnové“. Určitě zde hrálo roli i to, že podle dobového obvyčeje byla v řídicích strukturách organizace silně zastoupena aristokracie, což nebylo dobovou optikou vnímáno kladně.

5. V dějinách Čs. červeného kříže dominantně ční období první Československé republiky, kdy se v Kříži angažovala nejen prezidentova nejstarší dcera, která se mimochodem sociální prací zabývala již dlouho před válkou (nešlo tedy v jejím případě

o politickou funkci či jakousi „trafiku“), ale angažovalo se zde i mnoho univerzitních profesorů, lékařů, církevních hodnostářů, politiků či jejich manželek. Dovolím si celkem zásadní otázku na tělo. Proč byl tehdy domácí Červený kříž tak obrovskou a veřejně známou organizací a proč je situace v posametové době, po pádu komunismu, zcela jiná? Co se změnilo, že nebylo možno navázat na prvorepublikovou tradici, a které faktory to ovlivnily?

Byť se ČSČK v době první republiky proklamoval jako republikánská organizace, pro vámi jmenované společenské vrstvy bylo ještě z dob Rakouska „dobrým tónem“ jeho činnost podporovat a přijímat v něm funkce. Ve většině případů – a samozřejmě velká část výjimek – se jednalo spíše o poskytnutí dobrého jména než o skutečnou aktivitu, která se dnes od členů Červeného kříže žádá. Nezapomínejme také, že ČSČK byl chápán jako jeden z atributů získané samostatnosti. To vše, spolu s propojením s rodinou TGM, jeho pověst určovalo (a také bylo třeba po Mnichovu příčinou určitého odklonu společnosti od ČSČK; pomineme-li, že to již od zrodu republiky bylo brzdou toho, aby byl tento spolek přijat německou či maďarskou menšinou). Svou roli následně samozřejmě sehrál i přerod ČSČK v „dobrovolnou lidovou zdravotnickou organizaci“, jak bylo po roce 1948 žádáno (a tehdy začal „raketový“ růst počtu jeho členů, z velké části ovšem jen matrikových) a kdy se pokládalo například za „dobrovolně povinné“, aby lékaři a zdravotní sestry byli členy Červeného kříže (v osmdesátých letech bylo 90 % zdravotníků z povolání členy ČSČK! V době privatizace zdravotnictví pak přirozeně většina osob z ČSČK odešla, neboť řešila důležité otázky své další existence).

Dnes jsou naproti tomu členy ČČK lidé, kteří se na jeho činnosti aktivně podílejí, nejsou v něm jen kvůli společenským důvodům (jako tomu bylo u části členstva a funkcionářů za Rakouska-Uherska i v době první republiky) či jen proto, aby někde byli „organizováni“ (jako tomu bylo v době poúnorové). I mezinárodně Červený kříž „zlidověl“, tak jako celý svět, byť v monarchiích se v něm i dnes aristokracie ještě angažuje.

Při přebírání ocenění za rozvoj Univerzity Palackého, 2017. (Foto převzato z: www.prf.upol.cz.)

Pokud jde o známost a jméno organizace, pak si nemyslím, že by ČČK byl dnes mezi lidmi méně známý než ČSČK v době první republiky. Na prvorepublikové tradice jsme v mnohém navázali – byť jsme samozřejmě po roce 1990 nemohli získat zpět třeba Zdravotní záchrannou službu, tedy dnešní Zdravotnickou záchrannou službu – ZZS (vnímáte ten minimální rozdíl v názvu?), kterou ČSČK založil za první republiky a provozoval až do roku 1952. Začali jsme se angažovat na poli sociálním, resp. zdravotně-sociálním. Provozujeme čtyři desítky zařízení různých typů, například naše domácí ošetrovatelská péče „Alice“, nazvaná po naší zakladatelce, ročně vykazuje na 600 000 zdravotnických výkonů.

6. Jak fungoval tuzemský Červený kříž v době komunistické totality? Co se v jeho činnosti významně změnilo oproti dobám předchozím a jak moc do jeho chodu zasahovala politika?

Politické a společenské změny po Únoru 1948 samozřejmě zasáhly výrazně i ČSČK. Především v oblasti zdravotní a sociální péče byla prosazována zcela odlišná doktrína, podle níž je to stát, který zajišťuje všechny potřeby obyvatelstva v této oblasti. Proto i ČSČK musel předit svá zdravotnická či sociální zařízení státu.

Stát určil Červenému kříži úkoly nové či rozhodl o posílení některých stávajících činností. Některé činnosti byly tedy utlumeny, jiné uměle posíleny. Uplatňoval se samozřejmě i vliv kádrový, kdy bylo zasahováno do výběru funkcionářů či vedoucích zaměstnanců... Na druhou stranu je ale třeba říct, že tyto zásahy nebyly zdaleka tak silné jako u jiných institucí, neboť stát si přece jen byl vědom svých mezinárodních závazků, mezi něž patří princip nezávislosti Červeného kříže. Atmosféra v ČSČK tak byla přece jen volnějši než v jiných organizacích. A mnozí z těch, kdo do něj vstoupili jen „pro čárku“, v něm nakonec odvedli kus dobré práce po ostatní.

7. Znamenal rok 1989 padání hlav také v organizaci Čs. červeného kříže, anebo politické události na dění v této organizaci neměly příliš velký vliv?

Jak jsem naznačil, nebyla politizace Červeného kříže nikdy stoprocentní. V roce 1989, již na červnových sjezdech ČSČK, byla snaha se znovu přihlásit k jádru humanitárního poslání Červeného kříže a omezit politický dohled. Listopadové události tento pohyb výrazně akcelerovaly. Dne 28. 11. 1989 se federální i obě národní představenstva ČSČK vyslovila pro plnou nezávislost ČSČK v rozhodování a jeho rozvoj zcela v duchu všech sedmi základních principů Mezinárodního červeného kříže. Byl odvolán šéf aparátu ČSČK RSDr. Novotný a odešl jak federální předseda ČSČK, tak oba národní předsedové. Došlo i k rekonstrukci kolektivních orgánů. V dubnu 1990 byly na celostátním zasedání přijaty nové stanovy, zvoleny nově všechny orgány ČSČK a do jeho čela byl vybrán již zmíněný doktor Burian.

8. I když dnešní ČR na půdě ČR nedosahuje téže velikosti jako za časů T. G. Masaryka a jeho dcery Alice, dokázal byste uvést některé výrazné osobnosti z řad politiků či republikově známých tváří, které se v jeho řadách po roce 1993, případně 1989, významně angažovaly?

Angažmá politiků v rámci Červeného kříže není obecně vyhledáváno. Červený kříž je organizací apolitickou, což je doktrína, jež se dnes stále důrazněji prosazuje v celosvětovém měřítku. Jsme s řadou politiků a ministrů v kontaktu, neboť je to nezbytné pro zajištění humanitárních činností, a jejich podpory si samozřejmě vážíme. Národní společnosti Červeného kříže jsou státy – smluvními stranami Ženevských úmluv – povolány k tomu, aby jim, resp. veřejné správě obecně, aktivně napomáhaly na poli zdravotním, sociálním a humanitárním; jsme například součástí zdravotnické služby armády, nicméně nekloníme se k žádnému z politických směrů. Upřímně řečeno, v dnešním světě by například předsednictví dcery hlavy státu (s výjimkou třeba formální hlavy konstituční monarchie) vzbudilo snad i nežádoucí pozornost ženevského ústředí.

9. Kolik má dnešní Český červený kříž vlastně členů a jakými obory humanitární a sociální pomoci se převážně zabývá? A co byste pokládal za největší úspěch této organizace v době samostatné ČR či v aktuální současnosti?

V současné době má ČČK 15 971 členů a dobrovolníků a 804 zaměstnanců. Celkem 66 oblastních spolků (poboček) zajišťuje naše působení na celém území republiky.

Jak zaznělo v článku o historii naší organizace, mezi naše hlavní programové činnosti patří: výuka a poskytování první pomoci (loni našimi kurzy první pomoci prošlo skoro 50 tisíc lidí, zdravotnický jsme zajišťovali 4 270 různých akcí), propagace a oceňování bezpříspěvkových dárců krve (i přes snahy naše i transfuzní služby nám stále cca 100 tisíc dárců chybí), pobytové akce pro děti či seniory, krizová připravenost (tzn. příprava na poskytování pomoci při katastrofách – tj. hlavně pomoci humanitární, zdravotnické a psychosociální –; v našich humanitárních jednotkách je téměř 900 zvlášť vycvičených členů), poskytování humanitární pomoci (aktuálně ji poskytujeme v zahraničí – například na Ukrajině či v Sýrii –, ale jistě si čtenáři pamatují velké povodně v ČR, kde jsme zasahovali), sociální a zdravotnické činnosti (provozujeme na pět desítek různých zařízení – od azylových domů přes domy pro matky s dětmi, hospic, domy pro seniory, domácí ošetrovatelskou péči, dobrovolnou pečovatelskou službu až po již zmíněnou Dětskou odbornou léčebnu Ch. G. Masarykové – tyto činnosti mají dopad na 600 000 lidí ročně), pátrací služba (pátrání po pohřešovaných v důsledku válek nebo katastrof) a dále šíření znalostí mezinárodního humanitárního práva (jde o ochranu obětí ozbrojených konfliktů, známé jsou Ženevské úmluvy jako základní kodex tohoto právního odvětví; ročně uspořádáme kolem 150 různých akcí s účastí více než 4 000 osob).

Konkretizovat úspěchy je vzhledem k široké paletě našich činností těžký úkol a hodnotit by nás měl především někdo zvenčí. Obecně řečeno lze za úspěch pokládat, že se nám stále daří reagovat na potřeby těch, kteří si sami pomoci nedovedou nebo nevědí jak. Z každoroční práce samozřejmě vyčnívá již zmíněná pomoc

Plakát zvoucí na výstavu Muzea hl. m. Prahy k dějinám Červeného kříže z roku 2019. (Archiv Marka Jukla.)

při velkých povodních. Zmíním ty na Moravě (1997), kdy se podle mne ukázalo, že i v mírové době je Červeného kříže potřeba. Těsně po roce 1990 totiž převládal názor, že tak jako není třeba civilní obrany, nebude třeba ani útvarů Červeného kříže...

10. Pokud by se chtěl někdo z českých občanů činnorodě zapojit do práce vaší organizace coby dobrovolník, jaké má možnosti a sféry realizace a kam by se měl obracet?

Každého zájemce, který nám „pomůže pomáhat“, vítáme. Nemusí mít žádné speciální znalosti, i když jsou samozřejmě vítány – například z oblasti zdravotnické, logistické apod. –, protože je může získat v systému vnitřního vzdělávání ČČK. Stačí se obrátit na kterýkoli oblastní spolek ČČK (kontakty – viz www.cervenynykruz.eu).

11. Co byste v ČČK uvítali ze strany občanů, samospráv, politiků či státu jako největší pomoc pro vaše snažení? S čím například nejčas-

těji zápolíte a kde postrádáte větší pochopení od obyvatel Česka a zvláště od politiků?

Obecně vzato se domnívám, že ze strany veřejné správy, ať již na úrovni ústřední či regionální, Český červený kříž podporu v zásadě má. Přesvědčuji se o tom sám při různých jednáních nebo mi to tlumočí kolegyně a kolegové. Existují samozřejmě i výjimky, tam se snažíme do-tyčné přesvědčit o tom, že jim chceme a máme pomáhat na poli sociálním, zdravotním a humanitárním, neboť tak se státy – smluvní strany Ženevských úmluv včetně ČR – dohodly.

Všem obyvatelům ČR bych rád sdělil, že Červený kříž je tu jednak pro ty, kdo potřebují pomoc nebo se chtějí naučit, jak pomáhat, ale zapomínat by na něj neměli ani ti ostatní – spo-léháme na ně, bez jejich podpory (personální, materiální či finanční) bychom svou práci dělat nemohli.

12. Jak si dnes stojí světová organizace Červeného kříže a na které humanitární úkoly se zaměřuje? A ve kterých státech dnešního světa bychom našli nejpočetnější a nejaktiv-nější pobočky ČČK?

Mezinárodní červený kříž neboli Meziná-rodni hnutí Červeného kříže a Červeného půl-měsíce je permanentně přítomno ve více než 190 zemích světa, prakticky tedy v každém státě. Zaměřuje se na stejné úkoly jako Český červený kříž, i když se samozřejmě v konkrétnostech liší podle místních podmínek a potřeb. Lidí, kteří jsou příjemci naší pomoci a služeb, je každoroč-ně přes 400 milionů. Je smutné, že stále je větši-na pomoci Červeného kříže směřována do zemí zasažených válkami. Není jistě překvapením, že nejpočetnější organizací je Čínský červený kříž. Obecně je členská základna početnější v zemích, kde se každý může setkat s lidským utrpením doslova „na ulici“, a proto je naopak méně početná například v zemích evropských. Ovšem počet členů sám o sobě nevypovídá o rozsahu činností – vždyť Mezinárodní výbor Červeného kříže sám má jen do 25 členů.

13. Jaké označení a symboly nese Červený kříž v nekřesťanských zemích a neuvažuje se v dnešní politicky možná až hyperkorekt-ní době o nějakém společném zastřešujícím názvu i symbolu pro tuto mezinárodní orga-

**Marek Jukl (uprostřed)
při předávání Zlatých
křížů v květnu 2012.**

(Foto převzato z: <https://cck2012.rajce.idnes.cz/>)

nizaci, v němž by nefiguroval žádný symbol konkrétního náboženství, tedy nejenom kříž?

Národní společnosti Mezinárodního hnutí ČK a ČP užívají trojí znak a název – Červený kříž, Červený půlměsíc nebo Davidovu hvězdu. Nejrozšířenější – a původně jediný (jen do roku 1876) – je znak Červeného kříže, který užívá cca 80 % zemí světa (včetně například Indie či Japonska). Jak známo, vznikl obrácením barev švýcarské vlajky jako projev díky Švýcarsku za podporu iniciativy Henriho Dunanta směřující k založení Červeného kříže a přijetí první z Ženevských úmluv. Přibližně ve 20 % států se setkáme s Červeným půlměsícem a v Izraeli se společností Davidovy hvězdy (jejím znakem je červená Davidova hvězda vložená do tzv. červeného krystalu). Řada států měla snahu prosadit i symboly jiné, ale naštěstí se to nepodařilo (výjimkou byl Írán, kde se do roku 1979 užíval červený lev a slunce), protože by to znamenalo znepráhlednění situace – znak vznikl primárně, aby chránil, a proto by neměla existovat široká škála symbolů se stejným významem. O jednot-

ném zastřešujícím symbolu pro celý Mezinárodní červený kříž se neuvažuje. Pro ochranné označení zdravotníků však kromě červeného kříže a červeného půlměsíce takový neutrální znak existuje – od roku 2005 je jím již zmíněný červený krystal, tj. červený obrys čtverce postavený na jeden z vrcholů na bílém poli.

Děkuji za rozhovor a přeji vám i vámi vedenému spolku hodně zdaru do dalších let!

Otázky kladl Radovan Lovčič.

Poznámka: Dějinám Červeného kříže je věnována kniha *Století s Červeným křížem*, kterou letos dokončili a vydali autoři doc. Marek Jukl a Mgr. Jana Majrichová. Její virtuální podobu lze najít na internetové adrese: https://www.cervenykriz.eu/cz/edice-hnuti/100_let_CSCK.pdf.

Výstavu věnovanou téže organizaci pořádalo mezi březnem a červnem 2019 také Muzeum hlavního města Prahy. Připravil ji muzejní historik Mgr. Bohuslav Rejzl, výtvarnou koncepci zpracoval Petr Liška. Její kopie je k vidění na pražském Žofíně.

Červený kříž v muzejních expozicích

Rozhovor s ředitelkou Muzea TGM v Rakovníku a Lánech u Kladna Mgr. Magdalenou Elznicovou Mikeskovou

Řadě českých unitářů bude jistě dobře známé Muzeum TGM, jež má své pobočky na více místech Rakovnicka a Lánska. Hlavní expozice věnovaná připomínce prvního československého prezidenta i jeho rodinných příslušníků je situována v barokním špejcharu v Lánech. Méně se však ví o tom, že muzeum ukrývá ještě jednu menší expozici, která je spojena s Československým červeným křížem.

Magdalena Elznicová Mikesková. (Foto z archivu Magdaleny Elznicové Mikeskové.)

1. Mohla bys nám ji, Magdaleno, blíže představit? Kde se nalézá a co je jejím obsahem, případně kdo ji autorsky zpracoval?

Nejdříve bych ráda představila objekt samotný. Pamětní síň Alice G. Masarykové a Českého červeného kříže sídlí v domku č. p. 200 v ulici Za Školou v Lánech. Právě na tomto místě v roce 1928 nechala na své vlastní náklady postavit Alice G. Masaryková dům pro místní skupinu Československého červeného kříže.

Stavba měla sloužit nejen ke spolkovým účelům, ale zároveň zde vznikla jedna z prvních poraden pro matky s dětmi. Architektonicky velice účelně řešený dům nedaleko školy Ch. G. Masarykové patří k velmi zajímavým prvorepublikovým stavbám. Vznikal v době, kdy A. G. Masaryková řešila mnoho významných stavebních úprav na Pražském hradě a na zámku v Lánech s architektem Josipem Plečnikem. Koncepce architektury domku Čs. červeného

Alice Masaryková (1879–1966), zakladatelka Československého červeného kříže.

(Foto ze sbírek Muzea TGM v Rakovníku.)

kříže nese mnoho znaků, které napovídají, že i zde bychom mohli nalézt stopy činnosti tohoto významného slovinského architekta.

Slavnostní otevření vzorného sociálního domu Československého červeného kříže je zachyceno na dobových záběrech v Národním filmovém archivu. Popis slavností, které se uskutečnily u příležitosti základních výkopů domu, je podrobně vylíčen v lánské kronice: „Ve dnech 26. a 27. května uspořádal Dorost Československého červeného kříže z lánského zdravotního obvodu ze škol Lány, Srby, Tuchlovice, Kamené Žehrovice a Žilina dětskou slavnost k 10. výročí republiky. [...] Součástí slavnosti bylo kopání základů domu Červeného kříže, který bude postaven nákladem Alice G. Masarykové. Kopání základů zúčastnil se i pan prezident, Dr. Alice G. Masaryková, ministr zahraničí Ed. Beneš s chotí a američtí hosté páně presidentovi. Odsud odebral se průvod do zámeckého parku, kde děti všech škol prováděly hry, reje, tance, zdravotnické výstupy, sbory a deklamace.“

Dům sloužil dlouhou dobu svému původnímu účelu, poradna pro matky s dětmi zde fungovala do roku 1991. Pravidelně se zde setkávali členové místní skupiny Červeného kříže. Roku 2002 byla v domě Alice G. Masarykové nainstalována první část expozice přibližující nejenom tuto již řečenou významnou ženskou osobnost, ale i historii Českého (Československého) červeného kříže. Tvorby expozice a zajištění průvodcovské činnosti se ujalo Muzeum T. G. Masaryka v Lánech (pobočka Muzea T. G. M. Rakovník).

K častým návštěvníkům Pamětní síně patří především výpravy škol či seniorů a rodiny s dětmi. Muzeum spolupracuje s místní skupinou Českého červeného kříže, s Oblastním spolkem ČČK v Rakovníku a od roku 2014 navázalo významnou spolupráci se Saským červeným křížem a s Muzeem Saského červeného kříže v Beierfeldu, se kterým si vzájemně vyměňuje výstavy a spolupracuje na dalších projektech. K nejvýznamnějším počínům muzea patří badatelská a vědecká činnost v oblasti historie Českého (Československého) červeného kříže, které se doposud žádá paměťová instituce v České republice aktivně nevěnovala. Patří sem především aktivní sběr a záchrana fotografií, archiválií a trojrozměrného materiálu týkajících se historie Červeného kříže. Předměty jsou uchovávány, evidovány, popisovány, konzervovány, digitalizovány. Na základě vědecké a badatelské činnosti a aktivního sběru trojrozměrného materiálu připravilo muzeum již několik výstav, můžeme jmenovat například tyto: *Alice G. Masaryková a Český červený kříž*, *Červený kříž v době 1. světové války*, *Historie mládeže Českého a Československého červeného kříže*.

Jelikož objekt Pamětní síně Alice G. Masarykové nebyl v majetku zřizovatele muzea, nebylo dlouhou dobu možné zajistit větší potřebné opravy objektu, jako je oprava střechy nebo fasády. Stavba tak postupně chátrala. V roce 2016 se konečně podařilo prosadit snahu koupit domek Alice Masarykové do majetku Středočeského kraje a roku 2017 byla koupě uskutečněna. Bohužel kvůli technickému stavu objektu bylo nutné Pamětní síň uzavřít pro veřejnost. Středočeský kraj ale zároveň poskytl další finance na rekonstrukci domu a vybudování nové ex-

Pamětní síň Alice G. Masarykové a Českého červeného kříže v Lánech. (Foto z archivu Magdaleny Elznicové Mikeskové.)

pozice. Do dvou let by tak měl být objekt opět otevřen pro veřejnost, a to i s novou interaktivní expozicí.

2. Dá se říci, že tato muzejní expozice je v podstatě v našem státě jediná, jež připomíná Alici Garrigue Masarykovou coby významnou sociální a zdravotní aktivistku, nebo najdeme i jinde v republice Aliciny muzejní upomínky?

Pokud vím, jedná se skutečně o jedinou podobnou expozici v ČR. Na osobnost A. G. Masarykové upomínají různé výstavy (v poslední době například výstava *František Kretz a Alice Masaryková* v Národopisném muzeu v Praze), ale přímo expozice jí nikde jinde než u nás žádná věnována není. V Masarykově ústavu, v Památníku národního písemnictví a v Archivu Kanceláře prezidenta republiky je možné prostudovat písemné fondy týkající se Alice Masarykové. Co se týče trojrozměrných muzejních

upomínek, je to již horší. Zde mohu jmenovat například právě Národopisné muzeum v Praze, které vlastní krásnou sbírku výšivek a etnografických předmětů, které měla Alice vystavené na Pražském hradě. Na osobnost A. G. Masarykové odkazuje také expozice Masarykova muzea v Hodoníně. S dalšími drobnými stopami se můžeme setkat ještě na Slovensku. Alici Masarykovou připomíná například Múzeum kultury Čechov na Slovensku v Martině a Masarykov dom v Bystričke.

3. A jak je to s Červeným křížem? Je výstavně připomínán též jinde v České republice?

Pokud vím, tak přímo expozice k historii Československého červeného kříže nikde jinde než v našem objektu prezentována není. Opět můžeme narazit na drobné odkazy a projekty, které představují například oblastní spolky Českého červeného kříže nebo některá muzea. My sami toto velmi podporujeme a nabízíme

Pohled do původní expozice Pamětní síně Alice G. Masarykové. (Foto z archivu Magdaleny Elznicové Mikeskové.)

k zapůjčení putovní výstavy na různá témata (například téma *Alice G. Masaryková a Český červený kříž*, *Dorost Čs. červeného kříže*, *Historie ošetřování ran* atd...). Je o ně veliký zájem.

A ještě bych uvedla jednu instituci, která také částečně souvisí s historií Červeného kříže, a tou je Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny v Praze. Je s nimi skvělá spolupráce, jestliže potřebujeme nějakou zdravotnickou sbírku určit či zkontrolovat.

4. Proč se expozice zaměřuje především na období první Čs. republiky, případně na dobu předúnorovou? Neplánujete v muzeu rozšířit prezentaci Červeného kříže i na dobu spojenou s c. a k. monarchií a obdobím následujícím po roce 1948? A jaký je vztah současného ČČK k vašemu muzejnímu snažení? Probíhá zde nějaká úzká spolupráce, která by mohla v budoucnu vyústit v další výstavní projekty?

Jak jsem uvedla výše, Pamětní síň Alice G. Masarykové je v současné době v rekonstrukci.

Chceme této situaci maximálně využít, a tak připravujeme nový scénář expozice, která se mnohem více rozšíří právě i o nová témata. Chceme zde postupně prezentovat právě i další období historie Červeného kříže na našem území až po současnost. V prezentaci ale jdeme mnohem dále, s kolegy jsme zrekonstruovali polní lazaret z období první světové války a občas vystupujeme na různých akcích, kde předvádíme, jak pracoval Červený kříž v té době.

5. Lze nalézt v blízkém či vzdáleném zahraničí analogie vaší lánské výstavy, tedy muzejní expozice věnované speciálně dějinám Červeného kříže?

V zahraničí jsou na tom mnohem lépe. Například v Německu existuje 16 muzeí Německého červeného kříže. Jsou spravována přímo dobrovolníky Červeného kříže. My například spolupracujeme s Muzeem Saského červeného kříže. Jsme také v kontaktu s jednotkou historie Červeného kříže v rakouském Linci. Já jsem

Přání k novému roku
A. G. Masarykové.
(Ze sbírek Muzea
TGM v Rakovníku.)

LÁNY

*Šelutný dik za dopis
a mě upravnějí vs 1986.*

Tuzi

Aline

Foto Vojta, Praha III., Nerudova 44

kdysi navštívila velmi pěkné Muzeum Červeného kříže v Haagu. Krásná jsou také muzea věnovaná významným osobnostem Červeného kříže, například Muzeum Henriho Dunanta v Ženevě nebo Muzeum Florence Nightingalové v Londýně.

6. Kde lze podle tebe hledat příčiny toho, že Červený kříž v polistopadovém Česku hraje zcela odlišnou roli nežli v době prvorepublikové?

Těžko říci. Začátek bych hledala asi již po druhé světové válce, ne ve všech případech, ale i zde se z Červeného kříže stala masová organizace, do které se vstupovalo z velké části proto,

aby byl splněn požadavek dobových ideálů. Z vyprávění pamětníků znám různé příběhy, vstupovalo se tam například, aby se nemuselo do Pionýra nebo do KSČ. Ale poznala jsem i mnoho pamětníků, kteří mu věnovali opravdu velkou část života a udělali pro Červený kříž mnoho práce. Bohužel i ČK po roce 1989 na sobě nesl patinu totalitního období a přechod do období nového nebyl jednoduchý. Nebyla ani dostatečná podpora státu. Z Červeného kříže se stal spolek jako každý jiný. Přitom například v Německu tomu tak není, zde na rozdíl od nás rychlá záchranná služba stále pracuje pod Červeným křížem. Podobné služby jako Červený kříž dnes nabízí mnoho dalších organizací

Masarykova vatra 14. září 2019. (Foto převzato z: akcemuzeumlany.rajce.idnes.cz.)

a je těžké obstát v konkurenci. Členstvo stárne a spolková činnost v moderní době prostě upadá, i když i já osobně znám mnoho oblastních spolků, které jsou skvělé a odvádí opravdu vynikající činnost od péče o bezpráspěvkové dárce krve, instruktorská školení, výuku dětí, po správu hospiců, azylových domů atd...

7. Zjistil jsem, že Alice Masaryková, na rozdíl od svého otce či slavného bratra Jana (dlouholetého čs. ministra zahraničí), postrádá v republice svoji ulici, uličku či náměstí. Není šance na její pojmenování do budoucna alespoň v Lánech, v místech eventuální nové zástavby?

To je dotaz spíše na pana starostu obce, který však s námi muzejníky úzce spolupracuje a účastní se již po léta mnoha výstavních akcí.

Možná jste spolu tuto otázku již někdy otevřeli.

Mohu to zkusit navrhnout. Na Alici Masarykovou odkazuje v obci Lány ještě například její lípa.

8. Co je z pohledu českého muzejníka pro jeho práci v praxi největší komplikací, pokud chce rozšiřovat počet vystavovaných exponátů? Jsou to případně finanční prostředky na nákup nových předmětů, omezenost výstavních prostor, malá podpora zřizovatelů či státu nebo jiné důvody? A co dárci? Jaká je jejich úloha v celém procesu?

Co se týče sbírkových předmětů k Alici G. Masarykové a k historii Červeného kříže – zde je problém, že prostě nejsou. Sama Alice byla velmi skromná, navíc měla komplikovaný život, po roce 1948 musela opustit republiku, takže osobní předměty se vyskytují opravdu velmi málo. Naše muzeum disponuje například jejím kloboučkem a nábytkem. U předmětů vázících se k historii Červeného kříže je to také složité. Jedná se většinou o předměty, jež lidé nepovažují za vzácné – sesterské oděvy, brašny, předměty k ošetřování atd. – a ty se často vyhazují. V současné době se snažíme získat co nejvíce věcí z 60.–80. let 20. století, kterých je ještě relativně dost po různých skladech oblastních spol-

ků, ale i ty v budoucnu zmizí. Několikrát jsme se již snažili prezentovat výzvy k tomu, aby nám lidé tyto předměty darovali, ozve se však vždy jen velmi málo lidí. U starších předmětů z období první republiky nebo první světové války je jednou z možností sledovat sběratelské aukce. V současné době máme dobrou podporu zřizovatele a na nákupy sbírek by i byly finance, ale zase není prostor a čas tyto aukce sledovat.

9. Muzeum v Lánech připomíná také, a především, osobnost prvního čs. prezidenta T. G. Masaryka. Na které muzejní akce spojené s jeho osobou se mohou návštěvníci na podzim těšit?

Určitě bych je ráda pozvala na tradiční vzpomínku u příležitosti úmrtí T. G. Masaryka – Masarykovu vatru, která se každoročně koná 14. září. Další významná akce je tradičně 28. října, kdy slavíme výročí republiky a v Muzeu T. G. Masaryka v Lánech se koná šachová simultánní partie.

10. Odkaz T. G. Masaryka dlouhá léta připomínáš rovněž pod hlavičkou dalších organizací, například Masarykovy společnosti (vedené v současnosti doc. Evou Broklovou). Co bys vyzdvihla jako Masarykův největší nadčasový přínos, který by nás mohl či měl i dnes inspirovat nejvíce?

Myslím, že nejinspirativnější jsou na osobnosti T. G. Masaryka jeho mravní kodex a lidství. Mrzí mne, že současná média se právě toto snaží u Masaryka co nejvíce pokroutit a dezinterpretovat. Co dále obdivuji je, jaký byl jeho intelektuální rozhled. Za velmi pozitivní považuji jeho prosazení všeobecného volebního práva v Československu; to bylo poprvé aplikováno v praxi v roce 1919.

Klobouček Alice Masarykové. (Ze sbírek Muzea TGM v Rakovníku.)

11. Dokázala bys mezi současnými živými politiky najít jeden příklad osobnosti, jež by mohla Masaryka a jeho různé veřejné snahy alespoň něčím připomínat?

Bohužel ne.

12. Lány byly spojeny též s dalšími Masarykovými prezidentskými nástupci. Nebývá v dnešní době zvykem stavět památníky živým osobnostem. Prezidenti Klaus a Zeman jsou stále mezi námi, ale co zesnulé hlavy státu – Edvard Beneš nebo Václav Havel? Mají šanci, že se také oni dočkají ve vašem muzeu nějaké stálé expozice či akcí připomínajících jejich osobnost?

Na Edvarda Beneše v lánské expozici nezapomínáme, i jemu je zde věnován prostor.

Václav Havel by si určitě také zasloužil zmínku. Zcela jistě s tím v budoucnu něco uděláme. Ostatní připomínáme spíše sporadicky v rámci regionální historie obce Lány, kterou se také zabýváme.

Děkuji za zodpovězení všech otázek a přeji hodně štěstí v dalších podnikaných aktivitách!

Rozhovor vedl Radovan Lovčí.

Sametová demokracie

Luděk Pivoňka

V tomto roce slavíme 30 let od sametové revoluce, která se zrodila 17. listopadu 1989. Je to kulaté výročí, a proto je dobré si je více připomenout. Na toto datum si vzpomínám velmi dobře, neboť jsem v té době studoval na Husově čs. bohoslovecké fakultě, kde jsem se také zapojil do studentské stávky. Pamatuji se, že jsme jako studenti dělali spanilé jízdy do různých měst a vysvětlovali tamějším lidem, jaká je skutečná situace v Praze a že je správné podpořit demokratickou změnu. Lidé se s námi ochotně bavili a většina byla pro. Což nás upřímně těšilo a dávalo nám další sílu pro náš sametový boj. Bylo to velmi vzrušující a napínavé období, na které pravděpodobně nezapomenu do konce svého života. Do té doby mne ani ve snu nenapadlo, že by komunistický režim mohl tak snadno padnout. Myslel jsem si, že změna systému není prakticky možná. Díky Michailu Gorbačovovi se však nemožné stalo realitou. Kdyby Sovětský svaz zasáhl silou, k žádné změně by dojít nemohlo. Je to podivuhodná souhra historických událostí, že sovětská glasnost a perestrojka, obdoba v srpnu roku 1968 u nás potlačeného pražského jara, nakonec zvítězila. Tím se vlastně naplnilo heslo naší sametové revoluce, že nakonec pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Přesto nemůžeme říci, že je vše u nás doma jen sametové.

Sametová revoluce, z demonstrací v listopadu 1989 v Praze, dav pochodující z Hradčanské na Letnou.
(Foto ŠJů, www.commons.wikimedia.org.)

Po mnoha letech jsem si na internetu opět přečetl novoroční projev Václava Havla z 1. ledna 1990. Je to zajímavé čtení vhodné i k dnešnímu zamyšlení. Václav Havel v něm upozornil, že naše země nevzkvétá, neboť tvůrčí a duchovní potenciál není smysluplně využit. Vyrábí se

věci, o které není zájem, a nedostává se věcí, o které zájem je. To se od té doby hodně změnilo díky tržnímu hospodářství. Tržní hospodářství je mnohem pružnější v možnostech, jak naplňovat potřeby lidí, než centrálně plánované hospodářství. Nyní můžeme mít prakticky

vše, na co si vzpomeneme. Má to pouze jednu podmínku, musíme na to mít peníze. Když je nemáme, můžeme o věcech jen snít.

Václav Havel také zmínil stav životního prostředí, které bylo v té době skutečně katastrofální. To se od té doby také hodně změnilo k lepšímu, i když to ještě není úplně ideální. Toto bude proces, který bude trvat ještě mnoho let, neboť není možné změnit energetické zdroje z roku na rok. Možná nás v budoucnosti čeká energetická revoluce.

Václav Havel také připomenul, že lidé žili v době socialismu ve zkaženém mravním prostředí. V tomto ohledu jsme bohužel příliš nepokročili. Špatné morální prostředí nezmizelo mávnutím kouzelného proutku. Morální prostředí vytvářejí jen lidé, a ti nikam v té době do ciziny neutekli. Pokud etické hodnoty nemáme sami v sobě, nikde jinde je nenajdeme. Proto podle Václava Havla sebelepší vláda, sebelepší parlament a sebelepší prezident nic nezmohou. Demokracie je spoluzodpovědnost a spoluúčast všech. A má v tom určité pravdu.

Na sametové revoluci bylo skvělé, že proběhla pokojně a bez násilí. Potenciál občanů se probudil a lidé změnili celý systém. Václav Havel poukázal na to, že člověk není nikdy produktem vnějšího světa, ale je také schopen se vztahovat k něčemu vyššímu. Humanistické a demokratické ideály byly ukryty v našem podvědomí, ale pak se znovu dostaly do našeho vědomí a nakonec zvítězily. Je skvělé, že mít ideály stojí za to. Bez ideálů není možné tvořit nový svět. Jsou to vlastně dokonalé vzory, které můžeme pravděpodobně uskutečnit pouze ve vyšších světech, ale na zemi se k nim můžeme alespoň trochu přibližovat. Demokracie není dokonalý politický systém, je však zatím ten nejlepší, který jsme jako Evropané vymysleli. Pokud někdo vytvoří lepší systém, který povede k většímu štěstí všech občanů, můžeme demokracii vyměnit za tento nový řád.

Václav Havel dále ve svém projevu zmínil, že o svobodu a demokracii jsme se zasloužili především sami. Přestože mezinárodní podmínky byly pro nás velmi příznivé, hlavní podíl na změně měli naši občané. Tím pádem nemusíme dnes nikomu zvlášť děkovat a můžeme mít více politického sebevědomí. Podle Václava Havla

Michail Gorbačov (narozen 1931), ruský politik, který přispěl k pádu komunistického režimu v Sovětském svazu. (Foto © Shutterstock.com.)

jedině sebevědomý národ může být schopen naslouchat druhým a brát je jako sobě rovné. A to se musíme učit. Možná bychom si mohli vzít příklad ze státu Izrael. Je to malá země s velikým potenciálem, který je skryt v jejích lidech. A to je to podstatné. Lidé společně tvoří národ a jeho mentalitu. Proto bohaté a úspěšné země nejsou dílem náhody, ale tvrdé práce a nadšeného úsilí. I když komunistická totalita byla špatná, dokázala v některých lidech probudit naději na lepší zítřky. Myslím si, že i dnešní demokracie by měla v lidech probouzet naději, že můžeme žít v lepším světě. Bez této naděje bychom v naší zemi jen smutně přežívali.

Masaryk zakládal politiku na mravnosti. Václav Havel s tím souhlasil, a proto by podle něj politika neměla být pouze pragmatickým uměním možného, ale naopak uměním nemožného. To znamená dělat lepšími sami sebe i svět. Bylo by skvělé, kdyby naše země jen vzkvétala.

Václav Havel (1936–2011), spisovatel, disident, první československý prezident po listopadu 1989.
(Foto © Shutterstock.com.)

K tomu je ale potřeba sametových lidí, kteří by ji takto proměnili. Jako občané nesmíme připustit, aby politika byla jen nástrojem pro intriky, tajné dohody, ješitnost, ctižádost, sobectví a osobní ambice. Někdy to vypadá, že tyto hodnoty jsou normální součástí politiky. Není to ale pravda. Bylo by to stejné, jako kdybychom tvr-

dili, že lidé s těmito vlastnostmi jsou ti správní. Nejsou a věřím, že ani nebudou. Je proto škoda, že některé ideály sametové revoluce tak rychle vymizely. Bez nich nemůžeme udělat život v naší zemi lepší. Jsou to naše hvězdy, které nám vždy ukáží směr, když zabloudíme. Pokusme se je následovat, jak nejlépe můžeme.

Anketa k 30. výročí sametové revoluce

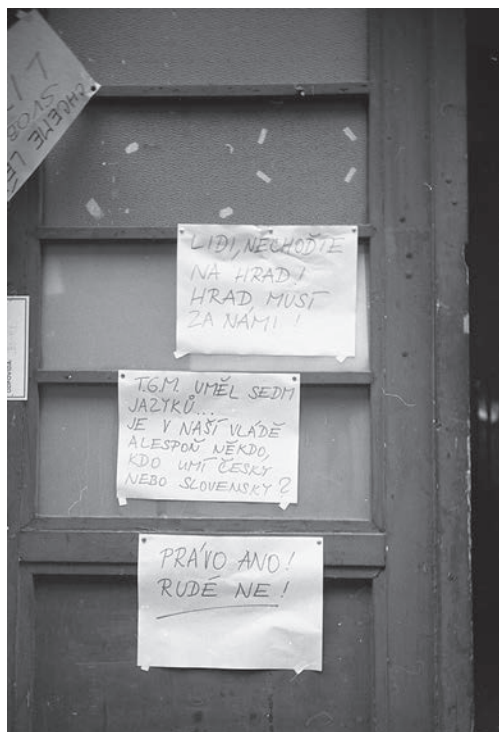
Milé sestry, milí bratři, vážení příznivci. V letošním roce si připomínáme třicáté výročí pádu diktátorské vlády jedné strany v Československu. Více než čtyřicetiletý materialistický režim vzal tehdy za své neobyčejně rychle. Proč se tak stalo? Odpověď na tuto otázku by se mohla stát součástí obsáhlé historické analýzy. O tuto analýzu se však v současném čísle *Tvůrčího života* nepokoušíme. Dali jsme přednost osobním vzpomínkám některých našich členů a příznivců na danou dobu a také jejich reflexi toho, co se po třiceti letech v našem státě z jejich pohledu změnilo k horšímu, a co k lepšímu. Vzhledem k rozsahu výpovědí a limitům našeho časopisu jsem stejně jako v loňské anketě k demokracii vybral za každou unitářskou obec pouze jednoho respondenta, přičemž jsem se snažil dodržet poměr dotázaných mužů a žen 1 : 1. Ne zcela se to povedlo, protože v anglicky mluvícím unitářském společenství se nenašla vhodná respondentka a totéž nás potkalo i v Ostravě, kde nakonec na poslední chvíli v nouzi vypomohl alespoň tamní duchovní Libor Mikš – prakticky v době, kdy už jsem anketu uzavíral s konstatováním, že ani OUO v ní nebude zastoupena.

Z průběhu sametové revoluce, listopad 1989. (Není-li uvedeno jinak, fotografie pocházejí ze soukromého archivu Josefa Šrámka, jehož část je zveřejněná na www.commonswikimedia.org.)

Odpovědí je tedy nakonec sedm namísto osmi, pouze za českojazyčné unitáře, poměr žen a mužů 2 : 5, nicméně v početně malém duchovním společenství, a zvláště v některých menších obcích je úspěchem, pokud se vůbec najde vhodný a časově disponibilní „psavec“ či „psavkyně“ (právě pro nedostatek času mi několik dalších oslovených osob účast v anketě

odmítlo, včetně několika členek početně největší pražské obce, nebo původně slíbený text vůbec nedodalo, a tak jsem za ně musel shánět zástupce; a potíží je i fakt, že nemalá část našich starších členů nepoužívá počítač, internet, a někdy dokonce ani mobilní telefon, takže případná spolupráce je pak po redakční stránce mnohem komplikovanější).

Z průběhu sametové revoluce, listopad 1989.

Některé získané odpovědi jsou obsáhlejší, než jsem čekal, přesto jsem žádnou z nich nekrátil ani nijak necenzuroval. Jako zastánce široké svobody slova (obdobné té, která funguje v USA) bych to ani z principu dělat nechtěl, snad jen s výjimkou osobních a subjektivních útoků na konkrétní osoby. Jsem si vědom toho, že se v odpovědích promítají nejen témata celospolečenská, ale i politická, a zpravidla subjektivně vnímaná (někdo mezi řádky nezastře spíše pravicové vidění světa, jiný levicové, někdo zastává k určitým otázkám konzervativnější stanovisko, jiný liberálnější). Tyto názory jsou stejně pestré jako ty, které naši členové a příznivci zaujmají při nejrůznějších unitářských debatách o náboženských a celospolečenských otázkách, jež jsou vždy vedeny velmi otevřeně. (Nápadnou neshodu pozoruji mimo jiné v pohledu na ekologii.) Každý hovoří sám za sebe, nejde o oficiální „komuniké“ české Unitarie, ba ani žádné z konkrétních unitářských obcí!

Snad budou jednou tyto anketní odpovědi zajímavým výpovědním materiálem i pro příš-

tí unitářské historiky, které jmenovitě dosud neznáme, možná se ještě ani nezrodili a zatímco my, aktuálně žijící unitáři, nyní pročítáme tento časopis coby novinku, oni se už v jiném časovém rámci obírají starými *Tvůrcími* životy kdesi v knihovně či archivu a snaží se pochopit myšlení a skutky svých předchůdců... Podobně jako Marcela bych i já rád věděl, jak budou další generace Čechů vnímat listopad 1989 i jeho následky například roku 2089. Snad mi to bude odkryto při pobytu na „druhém břehu“, kdo ví. Každopádně realisticky nepočítám, že bych tuto planetu fyzicky obýval ještě ve svých necelých 113 létech. Teoreticky je ovšem možné, že alespoň výjimkám z řad mých vrstevníků se taková věc při dnešní vyspělé lékařské péči „zdaří“, a je celkem pravděpodobné (jestliže nedojde například k jaderné válce), že v roce 2089 budou naši zemi i Zemi stále obývat naši nejmladší unitáři, kteří dnes občas navštěvují unitářská shromáždění.

Ještě bych rád upozornil, že v případě teplického respondenta jsem dal výjimečně přednost Jirkovi Kloboučníkovi, jenž patří do oné specifické skupiny unitářů, kteří už sice nejsou formálními členy NSČU, ale stále se s řadou z nás blízké přátel a spolupracujících s námi, i časopisecky, a jsou jakýmsi „unitáři na volné noze“. Proč? Protože je přímým účastníkem a pamětníkem (řekl bych „ekopolitických“) demonstrací v Teplicích z roku 1989 a dokáže o nich poutavě vyprávět. Stejně tak má zajímavé rodinné vzpomínky na své blízké příbuzné – československé legionáře –, kterých měl hned několik. Do jejich řad patřili mimo jiné i zakladatelé naší Unitarie (nikoli však s Jiřím příbuzní) Eduard a Norbert Čapkovi. Je mi velmi líto, že Jiří opakovaně nevyužil mé nabídky k obsáhlému rozhovoru, v němž by nám mohl prozradit mnohem více, třeba o tom, jak byla i proti vůli komunistického režimu legionářská tradice některými statečnými legionáři a jejich příbuznými připomínána mezi únorem 1948 a listopadem 1989. Děkuji mu alespoň za krátké shrnutí listopadových událostí z roku 1989 i za pohled v podstatě nejstaršího z pamětníků.

To je vše stran úvodu ankety, jejíž kostru tvoří tři níže uvedené otázky.

Radovan Lovčí

Z průběhu sametové revoluce, prosinec 1989.

1. Jak jste osobně prožíval/a sametovou revoluci či šířeji události roku 1989 a jak na ně vzpomínáte?

2. Které z ideálů listopadu 1989 se podařilo naplnit v praxi a co se z vašeho pohledu v naší společnosti díky pádu minulého režimu úspěšně změnilo?

3. Které věci se po roce 1989 podle vás v naší společnosti (nejen v politice) nepovedly, jsou v rozporu s vašimi očekáváními a přinesly vám naopak zklamání?

RNDr. Miloš Hlávka (22. 1. 1962), přírodovědec, publicista, spisovatel a hudebník, Obec širšího občanství, bytem v Novém Kníně*

1. V pátek 17. listopadu 1989 večer jsem byl na návštěvě u jednoho kamaráda ve Víně, což je čtvrť na okraji Prahy. Když jsem jel tramvají „trojkou“ z Vysočan na branické nádraží na poslední večerní vlak, spatřil jsem někde v okolí „Václaváku“, snad u vyústění Myslíkovy ulice do Vodičkovy, několik policejních „antonů“ (tehdy se policii říkalo Veřejná bezpečnost). Bylo jasné, že oficiální (či oficiálně trpěná) studentská demonstrace skončila později, než měla,

a vyústila v zásah udatného vodního dělostřelectva. Následujícího dne přineslo Svobodné slovo poměrně obsáhlou reportáž z oficiálně odsouhlasené části studentské demonstrace, na níž mohli vystoupit i zástupci nezávislých (tj. existujících mimo oficiální Socialistický svaz mládeže) studentských iniciativ, jen s asi jednovětvým až dvouvětvým dodatkem, že akci posléze zneužily protisocialistické síly, proti nimž VB zakročila (čímž si redakce „kryla záda“, netuším, že o den či dva později už toho nebude zapotřebí). Pak nastaly zhruba dva týdny euforie (největší byla asi 24. listopadu 1989, když autor projevu o bojlorech a kůlu v plotě odstoupil z funkcí). Potom jsem začal být ostražitý, a když 21. srpna 1990 Václav Havel řečnil o „temných slušovických žilkách“, bylo mi už jasné, že tady cosi nehraje. A když přišel březen 1999... – ale o tom více v odpovědi na otázku 3.

2. Před odpověďmi na otázky 2 a 3 je asi záhodno předeslat, že nemusí přesně odpovídat zadání. Přinejmenším v tom smyslu, že pokud bych měl hodnotit, v čem mě následky převratu z roku 1989 potěšily či zklamaly, správně bych to asi měl porovnávat se svými *tehdejšími* oče-

káváními, která se ovšem mohou v některých směrech lišit od toho, jak bych si rád představoval polistopadový vývoj nyní, s téměř třicetiletým odstupem. Jenže pak by šlo o odpovědi Miloše Hlávky například z roku 1993, a nikoliv toho nynějšího.

Především kvituji snazší cestování. Těší mě, že v takřka desetikilometrovém pásu od státní hranice už „neopruzují péesáci“ (pro nepamětníky: Pohraniční stráž) a nekontrolují každých pět kilometrů občanské průkazy. Jsem rád, že na některých místech ta kdysi přísně střežená „čára“ téměř není patrná a dá se takřka kdekoliv přejít třeba po polních, lučních či lesních stezkách.

I díky změně režimu mohlo naše město podepsat partnerskou smlouvu s italským Ledrem a navázat tak na nyní již více než sto let staré dějiny, kdy nás spojilo společné neštěstí v podobě 1. světové války. A díky změně režimu tam můžeme každý rok pořádat zájezdy bez nutnosti vyřizovat si výjezdní doložky div ne rok před odjezdem (a to ještě s nepříliš vysokou nadějí na úspěch). Jen je škoda, že podobně prostupné nejsou – a žel hned tak nebudou – všechny hranice na celém světě. (Zkuste si chtít vyjet třeba do Tylže nebo do Královce... ačkoli zde se aktuálně vízový režim zlepšil.)

Jsem velmi rád, že byl zrušen trest smrti.

Je fajn, že mnohá „šedá“ města „prokoukla“ a mnohé zchátralé fasády byly opraveny. Nutno však přiznat, že ne vše se podařilo a rovněž po roce 1989 docházelo ke ztrátám na architektonických hodnotách (například v roce 2014 zbořený, sice „papalášský“, leč architektonicky velmi kvalitní hotel Praha v Dejvicích).

Jsem rád, že mohu vyjadřovat své názory, včetně těch politických, k čemuž jsou potřeba dvě věci. Jednak vyjádření názoru nesmí znamenat příliš velké riziko pro osobní svobodu, a jednak musejí být k dispozici pojmy, kterými ten názor lze vyjádřit.

Jsem rád, že se alespoň jakž takž dodržuje svoboda vyznání.

Jsem rád, že jsou k dispozici některé moderní technologie, jejichž dostupnost byla před rokem 1989 omezená. Například bez „mezisít“ bychom na této anketě tak snadno nepracovali,

bez počítačů bychom *Tvůrčí život* tak lehce nevysázeli atd. Zde však jde o otázku nejen režimu, ale i technologického pokroku.

3. Které věci se po roce 1989 podle vás v naší společnosti (nejen v politice) nepovedly, jsou v rozporu s vašimi očekáváními a přinesly vám... naopak zklamání?

Zklamalo mě, že „bolševické“ dogma o potřebě znárodnění takřka všeho bylo nahrazeno (aniž se občanů někdo ptal) dogmatem o potřebnosti privatizace takřka všeho, – a zklamal mě následný průběh privatizací. Přitom vzpomínám, že ještě na mítinku Občanského fóra v sokolovně v Novém Kníně v prosinci 1989 delegáti z Prahy říkali něco o tom, že „rodinné stříbro“, jako například Becherovka, se privatizovat nebude. Kde že loňské sněhy jsou... Mimochodem jedním z prvních požadavků stávkujících studentů přitom bylo, aby se rozproudila široká diskuse o dalším směřování společnosti – jenže právě to dost rychle „vyšumělo“ (ovšemže i vinou nás občanů, kteří jsme na tom požadavku netrvali a spokojili se s tím, že to Koordinační centrum OF zařídí za nás).

Zklamalo mě, že počet umrzlých bezdomovců už zřejmě převýšil počet obětí justičních vražd padesátých let 20. století. A počet lidí postižených exekucemi je nejspíš srovnatelný s počtem vězňů stalinských lágrů z téhož období.

Zklamalo mě, že – aspoň podle mého názoru – byla promarněna šance ukončit studenou válku. Tehdejší SSSR byl za Gorbačova ochoten ke smíření, Západ si tuto ochotu vykládal jako slabost a zneužil ji. Jedním z klíčových okamžiků podle mě bylo bombardování Srbska zahájené 24. března 1999, přestože na konfliktu v Kosovu, který byl záminkou pro tuto „humanitární operaci“, nesli vinu nacionalisté na obou stranách. To v kulturně blízkém Rusku museli pociťovat jako křivdu. (A přiznávám, že málokdy jsem se tolik styděl za to, že jsem Čech, jako tehdy.) To posléze vedlo k nástupu Vladimíra Putina a následně k nepříjemnostem, které s dotyčným pánem máme a jistě nějakou dobu ještě budeme mít.

Vadí mi okatý dvojitý metr některých politiků a novinářů. Legalita odtržení Kosova a anexe Krymu byla podle mě srovnatelně sporná (pravda, při podrobnějším zkoumání by se drobné

Pavel Žáček vyhláší 20. listopadu 1989 stávkou na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy.
(Foto Jan Martínek, www.commonswikimedia.org.)

rozdíly našly), přesto existují takoví, kteří proti ruské anexi Krymu hlasitě protestují a navrhují drakonické sankce, zatímco stejně pofidérní „nezávislost Kosova“ uznávají. (A samozřejmě jsou i tací, kteří div ne na každém kroku vykřikují „Kosovo je Srbsko!“, zatímco anexe Krymu je nechává klidnými.) Podobně je tomu v některých dalších otázkách.

Zklamalo mě rozdělení Československa. Možná bych ale za to měl být vděčný – odnaučilo mě to uctívat pojem „vlast“ – či ztotožňovat tento pojem s jakýmsi flekem na mapě vymezeným tzv. státní hranicí. Dospěl jsem k názoru, že o tom, kde se mám cítit „tak nějak doma“, za mě nemá právo rozhodovat někdo jiný. Ostatně – jak zpíval už v roce 1895 italský anarchista Pietro Gori – neměl by naší vlastí být celý svět (... nostra patria è il mondo intero, nostra legge è la libertà... – ... naší vlastí je celý svět, naším zákonem je svoboda...)? Vždyť hurikánům, tsuna-

mi či klimatickým změnám jsou ty naše „státní hranice“ jedině k smíchu.

Vadí mi jednostrannost hudební složky vysílání většiny rozhlasových stanic – po chvíli euforie, kdy v listopadových dnech zněly v éteru písně dosud potlačovaných písničkářů, opět převládá bezduchá pop-music. Což je dáno i tím, že v tzv. České republice nebyly vytvořeny podmínky pro vznik komunitních rádií (https://cs.wikipedia.org/wiki/Komunitn%C3%AD_r%C3%A1dio), stanic, které by vysílaly pro okolí na neziskovém principu. Pokud se do takového díla pustí opravdoví nadšenci, může vzniknout stanice s pestrým a zajímavým vysíláním, přičemž konkrétním příkladem může být třeba rádio, které působí v Cáhlově (<https://www.frf.at>), nějakých 15 km od českých hranic (vysílání je vedle tří FM frekvencí s dosahem na území cáhlovského okresu dostupné i po „mezisíti“, tudíž touto cestou i u nás).

Jiří Kloboučník (30. 9. 1951), důchodce, původním povoláním grafik, sazeč a novinář, unitář na volné noze, bytem v Teplicích*

1. Na tuto otázku odpovím, jak by na ni asi odpověděli mnozí jiní. Události roku 1989 jsem prožíval s velkým, i když ne vždy konkrétně představitelným očekáváním. Určitě dominovala vize, že se konečně zbavíme všudypřítomné, vyprázdněné a formální ideologie, která již nebyla schopna v jakékoli podobě oslovovat či inspirovat většinu našeho obyvatelstva. Začali se objevovat lidé, kteří slibovali a snad i reprezentovali nové naděje. Jestliže někteří z nich, a nebylo jich málo, později postupně ztratili aureolu cti, pravdy a osobní oběti a ochotně zapřáhli sami sebe do vleku osobního pragmatismu, to už je jiný příběh. V té době šlo asi většině lidí o to, aby zmizely špatné a neživotaschopné jevy v naší společnosti a ruku v ruce s všudypřítomnou svobodou přicházely věci nové, které do našeho prostředí vnesou nový řád, respektovanou a důvěryhodnou politiku, ekonomiku umožňující svobodnou seberealizaci, nové možnosti poznání, vzdělání, zkrátka nový „svěží vítr“ a pořádnou dávku oživujícího „kyslíku“. Z tohoto důvodu jsem se také v průběhu roku 1989 celkem ochotně zúčastňoval v Teplicích ekologických demonstrací, které již v té době měly v sobě protirežimní náboj a které předcházely hlavním událostem na Národní třídě v Praze. I když jsem si přál viditelnou a citelnou změnu, neuměl jsem si současně představit, že mnoho věcí, které se za dob socialismu realizovaly a které fungovaly, by se měly nějakým zásadním způsobem proměnit nebo dokonce zaniknout. Chyběly k tomu pro srovnání jiné zkušenosti, že něco, co se dělalo dobře, může se dělat ještě lépe. Chyběly však bohužel i takové zkušenosti, že něco, co se dělalo dobře, se může najednou dělat hůř, či dokonce naprosto špatně. To už bych ale odbíhal od jasně položené otázky.

2. Ideály listopadu 1989 – svoboda, demokracie, výkonnější tržní ekonomika...? To jsou asi ty hlavní, nenapadá mě nic jiného. Z Havlova motta, které symbolizovalo a doprovázelo události listopadové doby – pravda a láska musí

zvítězit nad lží a nenávistí – u nesčetných soudně projednávaných korupčních afér, zlodějin a podvodů všeho druhu (a to až do dnešní doby) *občas zvítězí pravda nad lží*. U vítězství lásky nad nenávistí už si tak jistý nejsem. Příkláním se k názoru, že změny po listopadu 1989 začaly dobře, ale pak se k moci dostávali čím dál více nejrůznější prospěcháři, kariéristé a díky privatizaci novodobá zbohatlická vrstva, které nezajímá, s jakými problémy a starostmi se potýkají běžní občané. Nelze rovněž přehlédnout, že v naší zemi působí v masovém měřítku zahraniční podnikatelské subjekty, jimž asi sotva jde o naplňování ideálů listopadu 1989.

Podařilo se naplnit ideály listopadu 1989? To je tak široká problematika, a nepochybuji, že hlavně pro odborníky, že nemám vůbec odvahy se pokoušet na tuto otázku odpovědět. Mohu mít pouze svůj osobní subjektivní pocit, který však může být pouhým sebeklamem dalekým od reality. „Všechno je jinak,“ říká jedno přísloví. Jak lze rozlišit iluzi a skutečnost? Ano, žijeme daleko svobodněji a pestřejší život než před listopadem 1989. Můžeme ale říci, že vše, co je nám dnes umožňováno, ať již v soukromém, profesním nebo veřejném životě, je oním naplněním ideálů? A teď mám na mysli pojem naplnění v jeho absolutní plnosti, naplnění až po okraj. Není to jen kus něčeho, nezůstali jsme někde na půli cesty, nebo nevracíme se dokonce někam zpět? Ozývají se dnes i takové hlasy, že naše svoboda a demokracie na všech úrovních jsou stále a systematicky oklešťovány, soukromí podnikatelé jsou zatěžováni stále větší a větší byrokracií, spoustou vyhlášek, příkazů a nařízení, stále více peněz odvádějí do státního rozpočtu, místo Moskvy dnes posloucháme Brusel a Washington apod. Chléb a hry. Ano, máme dnes spoustu „chleba“ i spoustu „her“. To ale určitě není cílem plného naplnění zmíněných ideálů.

3. Mnoho dnešních politiků napříč politickým spektrem se často velice rádo přihlašuje k Masarykovi, i když mu svým rozhledem, politickou kulturou a jasnoživotostí nesahají ani po paty. Zajímalo by mě, jestli je jim alespoň mlhavě známo, že se Masaryk svými společensko-politickými vizemi hlásil k socialismu. Zachoval se tento jeho výrok: „*Jsem vždy pro dělníky*“

Z průběhu sametové revoluce, prosinec 1989.

a lidi pracující vůbec, často pro socialism a zřídka pro marxism." Samozřejmě, že své názory a myšlenky na toto téma rozvádí ve svých dílech do velké šíře i hloubky. Není zde ovšem prostor ani důvod citovat větší pasáže z jeho myšlenkového bohatství, a tak jsem uvedl tento jeho stručný výrok jen jako výchozí a pomocnou myšlenku pro svoji odpověď na poslední otázku. Co se po roce 1989 nepovedlo a co mi přineslo zklamání? Dnes s odstupem třiceti let od událostí v listopadu 1989 jsem přesvědčen, že se nepovedlo využít výsledků čtyřicetiletého budování komunistického socialistického státu jako výchozího základu a potenciálu pro vybudování socialismu masarykovského. Podle lidového rčení – vytilo se s vaničkou i dítě. Spousta věcí fungovala a byla víceméně vyřešena. Bylo možno je v nových podmínkách dál rozvíjet a zkvalitňovat. To považuji za největší omyl a prohru v naší poválečné historii. Politické změny, které se odehrály po listopadu 1989, znamenaly počátek naší cesty, bohužel za vydatného přispění našich politiků, do podřízenosti a koloniálního postavení. Našli bychom nemálo příkladů pro oprávněnost tohoto tvrzení. Jen pár malých ilustrací z veřejných zdrojů:

Po listopadu 1989 jsme zlikvidovali cca 3 500 firem a podniků, z nichž některé úspěšně fungovaly na našem území více než sto let. Některé zdroje uvádějí, že po listopadu 1989 bylo zlikvidováno více než 65 % průmyslových podniků a závodů a produkce ve zbývající části byla značně zredukována, někdy až na deset procent, přičemž zbytek podniků a závodů se v 70 % dostal do rukou zahraničních vlastníků. Stát, respektive čeští občané, přišli o značně veliký majetek, odhadovaný přibližně na dva biliony korun v méně roku 1989.

Velice brzy po Listopadu jsme zrušili naše kvalitní potravinářské normy. Dnes je náš potravinářský trh zásoben v takovém množství, že si na poloprázdné obchody opravdu nemůžeme stěžovat. Naši potravinovou obchodní síť ovládají zahraniční řetězce, kterým na vesnicích vydatně sekundují vietnamští obchodníci. Naš tuzemský potravinový trh přestal existovat. Pokud jde o kvalitu prodávaných potravin na našem trhu, dnes již existující lékařské studie dávají do možné přímé souvislosti kvalitu u nás prodávaných potravin a narůstající výskyt tzv. civilizačních, ale i dalších chorob.

Prodali jsme vodu – nezákladnější lidskou potřebu nezbytnou k přežití. Se zahraničními tzv. strategickými partnery, v jednom případě dokonce až z dalekého Japonska, jsme uzavřeli dlouhodobé smlouvy. Tito strategičtí partneři dnes úspěšně obhospodařují naše vodní zdroje, a ačkoliv je voda podle zákona stále majetkem státu, našim spotřebitelům ji za předražené ceny prodávají cizí podnikatelské firmy. Astronomické zisky z prodeje české vody putují na jejich konta do zahraničí. V tomto duchu by se mohlo pokračovat ještě hodně dlouho.

Toto kdysi napsal jistý Miroslav Pořízek na adresu ideálů listopadu 1989. Za svoji osobu nemám důvod s ním nesouhlasit.

„Dřívější, v mnoha ohledech ubíjející jistoty (stálé zaměstnání, jisté bydlení, dostupná zdravotní péče, ale i fronty v obchodech a nedostatek zboží a služeb) nahradila všeobecná nejistota z budoucnosti. Mnoho lidí se dnes bojí, že přijdou o práci, že nebudou mít na lékařskou péči či na studium svých dětí. Ve společnosti zase panuje podivná netečnost a skepse. Objevuje se názor, že dobře už bylo. Ze slibované prosperity jsme se dostali do vleklé krize nejen ekonomické a morální, ale i krize důvěry v politiku a veřejné instituce. Řada lidí se bojí veřejně vyslovit svůj názor na společenské dění a aktuální problémy. Přibývá těch, kteří si myslí, že politika je stejné svinstvo jako dříve a nemá tudíž smysl ani chodit k volbám. Že jejich hlas stejně nic nezmění. Svobodné volby se změnily v politický marketing, kde už vůbec nejde o politické programy a souboj osobností, ale pouze boj o koryta, kde má větší šanci uspět ten, kdo jde na ruku různým vlivným lobbistickým skupinám z velkého byznysu, a ten, kdo si zaplatí přízeň sdělovacích prostředků. Do politiky tak čím dál více pronikají osoby, které si veřejnou funkci pouze ošetřují vlastní soukromé a podnikatelské aktivity. To platí od úrovně politiky komunální až po vládní pozice. Nejruznějších skandálů, afér a zlodějin je dnes tolik, že je běžný občan už ani nevnímá. Veřejný prostor ovládla bulvární média, kvalitní kultura byla vytlačena tou brakovou. Dřívější rovnostářství a povinnost pracovat nahradily velké sociál-

ní rozdíly a vysoká nezaměstnanost. Mnoho zaměstnanců musí těžce pracovat za nízkou mzdu v podmínkách nedůstojných 21. století a ocitá se v roli novodobých nevolníků, jako třeba pracovníci v supermarketech. Systém dostupných a kvalitních veřejných služeb se stává čím dál více zbožím dostupným jen těm, kteří na to mají. Řada lidí se ne vlastní vinou stává snadnou obětí lichvářů a exekutorů, na které je náš demokratický právní řád stále velmi krátký, jinými slovy, spíše stojí na jejich straně, než na straně prostého občana. Průměrný pracující člověk dnes slyší z vládních míst stále častěji, že ho čeká jen bídná penze a stárí v chudobě, pokud si na svůj důchod zároveň nebude nemalé prostředky spořit ještě sám ze svého podprůměrného platu kamsi do soukromého fondu, který může i zkrachovat.“

Od napsání těchto slov už uplynul nějaký čas a možná něco neplatí až tak docela. Neřekl bych ale, že odstup několika let udělal z těchto slov jen prázdné plácnutí do vody. To, že dnes například firmy obtížně shánějí zaměstnance, ještě neznamená, že je za nějaký čas nebudou vyhazovat na dlažbu.

PhDr. Radovan Lovčí (* 11. 4. 1977), historik, publicista, redaktor, Obec unitářů v Plzni, bytem v Plasích na severním Plzeňsku

1. Pád komunistického režimu v Československu pro mě byl zásadním životním milníkem. I když mi v oné době bylo jen necelých 13 roků, zažíval jsem nejruznější režimní ústrky a absurdnosti už prakticky od mateřské školky a následně na základní škole, kde jsem byl svými třídními učitelkami (s výjimkou Mgr. Daniely Jeníčkové, která mě učila ve 3. třídě ZŠ) mnohokrát za rok politicky „masírován“ za to, že nejsem členem Jisker ani Pionýra, že nenavštěvuji „povinně dobrovolné“ První máje i oslavy VŘSR, rodina není zapojena ve straně a nábožensky se angažuje v katolické církvi etc. A tak jsem byl i přes výborný či velmi dobrý prospěch a slušné chování soudružkami učitelkami po léta pokládán za třídního potízištu a bourače kolektivu a „odsouzen“ namísto

Letná, jedna z demonstrací v listopadu 1989. (Foto ŠJů, www.commons.wikimedia.org.)

ke studiím, k vyučení některému z řemesel. Teprve pád režimu, který zvláště v 50. letech 20. století udělal z některých mých příbuzných mukly komunistických koncentráků, zbavil je majetku (polí či nemovitostí – milionáře jsme mezi příbuznými neměli) nebo jim neumožnil jít studovat, danou věc úspěšně změnil. Mně se tak otevřela cesta na gymnázium i vysokou školu. Události v Praze a velkých městech jsme v roce 1989 sledovali přes televizní obrazovky. Atmosféra byla plná naděje, nadšení a probuzené lidskosti. Z obrazovek na mne dýchal idealističtější přístup, spojený s obnovou svobody slova i občanských svobod obecně či nápravou křivd minulosti. V našich malých Plasech, a zcela konkrétně v převážně dělnickém prostředí tamního Lesního závodu, v němž pracovalo několik generací mých příbuzných a rodiny, jsem nejsilněji vnímal důraz kladený na materiální akcent, touhu, přání i víru, že budeme brzy bohatí jako Západ a Německo, srovnáme krok s Evropou a zvýšíme svůj hmotný standard, zatímco jiné a výše zmíněné výsledky revoluce se mi bohužel zdály méně připomínané.

2. Pozitivních výdobytků je mnoho a kvůli kritice toho, co se nepovedlo, jsou žel často opomíjeny. Máme svobodu slova (nejšířeji uplatnitelnou na internetu) a náboženskou svobodu, která před rokem 1989 chyběla. Tomu odpovídá zrod mnoha nových náboženských uskupení i množství duchovní literatury v knihkupectvích, často specializovaných pouze na tento typ četby. Mnozí řemeslníci a rolníci už nemusejí být zaměstnanci státu, ale mohou sami řídit své živnosti. Uvolnil se prostor pro podnikatelskou iniciativu a tvůrčí ekonomické nápady. Ožila spolková činnost, která není regulována státem ani (už neexistující) Národní frontou. V přístupu ke studiu již nebrání kádrový profil, cestovat lze i jinak nežli do východního bloku států. Je možno založit si novou či dočasnou existenci v cizině a legálně překročit západní hranice, aniž by na nich člověku hrozilo zastřelení. Na ovoce, zeleninu či některé výrobky se nestojí fronty v obchodech ani se na ně celé měsíce nečeká. Nemáme tu vedoucí úlohu KSČ, můžeme vybírat z více politických stran apod.

3. Věcí, které se nepovedly, je bohužel také celá řada. Národ zůstal z nemalé části mravně otupělý a je ochoten tolerovat politikům morální přešlapy, kvůli kterým by tito ve vyspělé politické kultuře s politikou zcela skončili a rozhodně by nedostoupali až do nejvyšších státních pozic. Zdá se mi také, že materialismus a konzumerismus značné části společnosti se po roce 1989 ještě prohloubil a nedošlo k takové duchovní obrodě našich obyvatel, která by byla dostatečně znát na celku společnosti. Ačkoli k pádu režimu vedla v některých oblastech státu nespokojenost s ekologickou situací, ochrana přírody nezískala u voličů v době posametové dostatek pozornosti (v tom se ale nelišíme ani od západních konzumních společností) a například stav vody a půdy v ČR představuje alarmující problém, zvláště pro nastupující generace; pro celou planetu je to pak otázka globálního oteplování.

Nedošlo ani k důslednému vyrovnání se s totalitní minulostí, a zde selhali také někteří historici, kteří dali přednost vlastnímu pohodlí a snaže nepůsobit si zbytečné nepříjemnosti. Zmapovanost určitých kapitol předlistopadových dějin, jak jsem se přesvědčil v praxi, je v řadě lokálních institucí nedostatečná a míra reflexe doby tzv. komunismu, s níž se člověk setkává na obrazovce České televize, na univerzitách či v pražských historických institucích, není automaticky přenositelná do všech částí státu. Normalizační duch tak v určité podobě v české společnosti přežívá dál, jak navíc ukazuje i příklad některých osob v politice, kompromitovaných svými aktivitami před rokem 1989. Mrzí mě také pokrytectví některých exdisidentů, kteří sice v disentu či v rámci undergroundových aktivit užívali měkké drogy, ale v praxi až na výjimky neučinili nic pro jejich legalizaci. Majitel pivovaru či letitý „pivař“ je tak v naší společnosti stále váženým občanem, kdežto drobný pěstitel marihuany se snadno promění v kriminálního, což je absurdní a nelogické.

Před rokem 1989 jsme zažívali dobu jediné ideologické pravdy, ale co se zdálo být minulostí, se v jiné podobě jako příznak vrací zvolna zpět. Část dnešních nevolených elit se často staví do role jediného držitele pravdy, podobně jako to činili bolševici, a určité progresistické

názory a přístupy – mně jinak často i sympatické (!) – jsou jí podávány za jediné správné. A věcní kritici a oponenti s jiným stanoviskem nebo konzervativněji smýšlející jedinci jsou pak leckdy primitivně nálepkováni coby různí „fobové“ či označováni za extremisty (což samozřejmě nevylučuje, že někteří občané si podobná označení skutečně zaslouží), společnost je rozdělená a úroveň některých (zvláště internetových) debat je skutečně tristní. Opačným extrémem jsou samozřejmě fašistoidní a rasistické postoje, k nimž se kupodivu někteří lidé s jednodušším viděním světa hlásí zcela otevřeně – i na internetu. Cesta k nápravě tohoto stavu bude složitá, protože nevidím ve společnosti (a kupodivu právě ani u řady vzdělanců) dostatečnou ochotu si vzájemně naslouchat, vyměňovat si věcné argumenty bez urážek a hanlivých nálepek a pohodlně se neuzavírat do svých společenských bublin. Studia, možnost cestování, ale i obhajoba vlastních zájmů u soudu (bez rizika značného zadlužení) jsou v polistopadové době sice papírově možné u každého občana, ale v praxi je limitují sociální a platové poměry obyvatel, tedy jsou opět jen pro někoho.

Velkým problémem pro demokracii se stává mocenské postavení oligarchů a velkokapitálových skupin, jejichž vlivu se dá těžko vzdorovat. Zdánlivě otravné marxistické poučky z doby předlistopadové o nebezpečí velkokapitálu pro společnost ukazují v konfrontaci s realitou, že kupodivu nejsou „mimo mísu“. Značné selhání polistopadového státu, ale i voličů, vidím ve slabé sociální politice, „zpackané“ bytové politice (chybí nám sociální a často i obecní byty), ale též v nedostatečné státní ochraně obyvatel před nekvalitními potravinami i před lichvou. Nenadávejme těm, kdo se nostalgicky otáčejí k dobám předlistopadovým, chyba je v nás samých i polistopadových vládách a v nepříliš citlivé politice vůči nižším a sociálně slabším třídám společnosti. Zbavili jsme se jednoho nepříteli funkčního a nevydařeného režimu v roce 1989. Nahradili jsme ho nejen demokracií, ale zároveň efektivnějším kapitalismem, stavějícím na bezohledném konkurenčním boji a majícím rovněž značné nedostatky, například v oblasti sociální či ve vztahu k ekologii a trvalé

udržitelosti života na planetě. Třicet let je dostatek času k reflexi i srovnání. Nesdílím pohled části občanů, kteří z kapitalismu v praxi učinili nekritizovatelné „zlaté tele“ a nejvyšší vývojové stadium lidstva, což o svém systému tvrdili i komunisté. Věřím, že jednou najdeme humanější a moudřejší ekonomickou alternativu, jež nebude opakovat chyby předchozích zřízení a která *postupnou evolucí* nenásilně nahradí či alespoň modifikuje systém současný (tedy *ne prostřednictvím násilných revolucí*, jež vždy neoddělitelně přinášejí plno zbytečných křivd, krve a smrti). To je mé osobní přesvědčení, které samozřejmě nikomu nenutím.

Ing. Libor Mikš (18. 11. 1958), laický duchovní Unitarie Ostrava, ekonom, strojný inženýr*

1. V roce 1989 jsem pracoval ve Výzkumném ústavu výrobního družstevnictví v pobočce Ostrava. Nebyl jsem a nejsem horlivým podporovatelem minulého režimu, ale na druhé straně jsem se nijak horlivě neangažoval proti němu. Patřil jsem k té absolutní většině, která se snažila nějakým způsobem přežít a ne-snažila se zbytečně plavat proti proudu. Nebyl jsem ani žádným blouznivcem, který by závistivě pokukoval po „západním“ stylu života, i když jsem uznával, že materiální podmínky běžného občana západní Evropy jsou lepší než u nás, přičemž za etalon se považovala tehdejší Spolková republika Německo. Ostatně ČSSR byla pokládána za zemi s nejvyšší životní úrovní v rámci východního bloku. Zasloučení tvrdili, že životní úroveň v USA je ještě mnohem vyšší než v NSR. Neměl jsem důvod tomu nevěřit, ale také jsem nevěděl, že ne pro každého, a hlavně za jakou cenu tomu tak je. Celkově jsem v té době vnímal velké rezervy, které máme. Obrovská strnulost a zkostnatělost systému řízení byla patrná – na mnoha místech nekompetentnost, zbytečná administrativa, nepotřebné pracovní pozice, nešetrné plýtvání a zacházení se zdroji. Upřímně řečeno, neviděl jsem se jako někdo, kdo by s tím mohl nebo měl v širším měřítku něco udělat.

První zprávy o nepokojích jsem přijímal celkem vlažně, do centra dění jsem se přimíchal

celkem náhodou a necíleně. Právě v druhé půlce listopadu 1989 jsme měli služební cestu do Prahy a ubytování jsme byli přímo na Václavském náměstí. Obrovské množství lidí mne celkem překvapilo, i některé veřejně známé osobnosti. Konkrétně si vzpomínám na Miroslava Macháčka, který svému kolegovi šeptal: „Tak konečně je to tady.“ Z balkonu budovy nakladatelství Melantrich bouřil kněz Malý; jeho řeči mi připadaly pubertálně přihlouplé, ale masy reagovaly nadšeně. Na ostatní řečníky si již ani nevzpomínám. Já osobně jsem reagoval s odstupem, žádná vidina světlých zítřků se u mne neproboužela. Jediné, co mne naplnilo příjemnými pocity, byla slavná *Modlitba* Marty Kubišové. Pak jsme z náměstí odešli. Večer jsme ještě s kolegy zašli do Semaforu. Vstup byl volný a na jevišti vystupovali se svými komentáři k aktuálnímu dění herci. Pochopitelně smyslem vystoupení bylo zejména odsouzení událostí v závěru demonstrace na Národní třídě. Poté jsem samozřejmě sledoval i další dění, vznik Občanského fóra, jeho jednání s vládou, závěr revolučních změn reprezentovaný jmenováním nové vlády s Mariánem Čalfou v čele a samozřejmě také volbu Václava Havla prezidentem republiky, s nesmrtelným intermezem v podobě krátkých kalhot. Ano, vzpomínám si na to obrovské nadšení a očekávání lidí, vzpomínám si na onen památný projev Václava Havla o „strašení nezaměstnaností“. Osobně si myslím, že tehdy svým slovům opravdu naivně věřil. Ale co považuji za opravdu důležité – přes všechny ty řeči o svobodě a demokracii, to hlavní, co naprostá většina lidí ve skrytu duše opravdu očekávala především, bylo více materiálních zdrojů, více peněz, za něž si bude moci nakoupit více atraktivního západního zboží, lepší bydlení, lepší auto, zahraniční dovolené. Ani v té době, ani později jsem žádnému nadšení z proběhlých změn nepodleh, a to jsem v té době ještě vůbec neměl tušení o pozadí listopadových událostí. K celému dění jsem přistupoval střizlivě, uvědomoval jsem si potřebu určitých změn. Nedělal jsem si iluze o tom, jak od nynějška již všechno půjde dobře. Ale přece jen jsem podlehl klamnému dojmu, že se západní státy opravdu snaží naši ekonomiku altruisticky pozvednout v našem zájmu, nikoli v jejich.

2. Odpověď na tuto otázku je poměrně složitá, neboť zejména dnes je situace velmi proměnlivá, takže máloco lze považovat za změnu trvalou, případně za změnu dokončenou. Ale pokusím se. První, a asi jednou z hlavních změn, je změna systému a přechod na styl západní demokracie. I když označení minulého režimu za totalitu a současného režimu za demokracii je velmi povrchní, celková analýza by byla na tlustou knihu. Co je nezpochybnitelné, je odstranění „vedoucí úlohy“ jediné strany, to je jednoznačně pozitivní krok, a snad již trvalý. Formálně zde máme volnou konkurenci myšlenek na to, jak organizovat a řídit věci veřejné, a možnost získat pro ně podporu, což je demokratické. Druhou zásadní změnou je rozsáhlá privatizace dříve státního majetku. Tento krok je logickým důsledkem příklonu ke kapitalismu. Příklady úspěšných podnikatelů, kteří vlastním umem a pilí vybudovali podnik přinášející užitek nejen jim, ale i jiným, je mnoho. Jednak nabízejí pracovní příležitosti, jednak pokrývají některé konkrétní potřeby svých klientů. Pracovní trh se otevřel, vrátila se možnost soukromého drobného podnikání. Rovněž se naskytl velmi široký prostor pro finanční spekulace. Je obtížné hodnotit, nakolik jde celkově o změnu pozitivní, protože byla a je provázána celou řadou negativních dopadů. Třetí zásadní změnou je otevření dříve „zadrátovaných“ hranic, možnost cestování, poznávání jiných krajín a tamního způsobu života na vlastní oči. Možnost širší mezinárodní spolupráce. Možnost vycestovat za „západní“ hranici je bezesporu významným benefitem. Významným pozitivem je velké rozšíření osobní svobody a svobody rozhodování. Toto pocítili zejména lidé s duchovním přesahem, které minulý režim opravdu neměl rád. Mnozí byli sledováni StB, která jim znepříjemňovala život. Právě toto otevření duchovní oblasti široké veřejnosti bylo zejména v prvních letech po revoluci velmi patrné. Provázeno bylo velkým množstvím různých přednášek, seminářů a setkání, a také velkým množstvím nedávna nedostupné literatury. Negativem byla velmi různá kvalita a úroveň, ale celkově byla tato změna přijata duchovně založenými lidmi velmi příznivě. Nezanedbatelným pozitivem je celá řada opravených kulturních památek

a rekonstruovaných historických center měst. Pohled na zanedbané vesnice je dnes již také do značné míry minulostí. Sortiment nabízeného zboží se značně rozšířil, přibýlo mnoho atraktivního zboží, i nabídka potravin je velmi pestrá, se situací před rokem 1989 se vůbec nedá srovnat. Můžeme si dovolit mnohem kvalitnější a výkonnější techniku, jezdíme v mnohem lepších autech, a to i s přihlédnutím k technickému rozvoji a pokroku. Nelze neuznat, že v tomto byli zkrátka na západ od našich hranic lepší. Došlo k masivnímu nástupu výpočetní techniky, které se ta „socialistická“ ani zdaleka nemohla rovnat. Také první mobily měly západní značky, těch bychom se bez „listopadu 89“ určitě dočkali mnohem později.

3. Jak jsem již uvedl výše, neměl jsem žádná velká očekávání, což na druhé straně logicky znamená, že neprožívám žádná velká zklamání. „Komunisté vás budou strašit nezaměstnaností, není to pravda, ničeho se nebojte.“ Nebo: „Pro mne není rozhodující, s jakým slovem jsou sociální jistoty spojovány, ale to, jaké jsou. Já si představuji, že by měly být daleko větší, než jaké poskytovalo to, co mnozí nazývají socialismem.“ Případně: „Možná se ptáte, o jaké republice sním. Odpovím vám: o republice lidské, která slouží člověku, a proto má naději, že i člověk poslouží jí.“ Toto jsou některé citáty Václava Havla. Myslím, že není těžké odpovědět, nakolik se naplnily. Prvním předpokladem pro posouzení toho, kterým změnám přisoudit znaménko plus, a kterým minus, je mít nutně ujasněná kritéria. On v sobě každý podvědomě nějaká má, ale často se stává, že je mají lidé různá. Pak není divu, že se nedokážou domluvit, a leckdy se nám pak zdá, že protistrana v diskusi reaguje naprosto nesmyslně. Jak jsem již uvedl, vedle svobody projevu a volnosti pohybu bylo hlavním očekáváním zlepšení ekonomické situace. Pro mne je základním kritériem pro hodnocení jakékoli společenské formace možnost osobního růstu, která ovšem není vyjádřena výší příjmu, nýbrž šíří poznání a úrovní osvojení si mravního zákona. Ta je pak doprovázena určitými vzorci chování, nejen přijímanou, ale i realizovanou, žitou etikou a morálkou. V tomto směru nebyl minulý režim moc dobrý, příkla-

Z průběhu sametové revoluce, prosinec 1989.

dem deformace je známý slogan: „Co je doma, to se počítá.“ Bohužel v tomto současný režim není o moc lepší, naopak, mysl lidí je deformována mnohem výrazněji. Uvedu několik oblastí, ve kterých nový systém po roce 1989 podle mého názoru naprosto zklamal.

Revoluce k nám přinesla možnost finančních spekulací a investic, což vlastně tvoří ideový základ kapitalismu. Mnoha lidem se otevřely nové možnosti, jak rychle zbohatnout, jenže to přineslo i mnohá úskalí. Předně si v tomto běžný člověk neuvědomuje, že by každý příjem měl být vyvážen i příslušným množstvím užitečné práce. Bezpracný zisk je totiž možný pouze tak, že o výsledky práce oberete někoho jiného. Zejména v prvních letech se „roztrhnul pytel“ s různými „skvělými“ nabídkami možností investování. Bohužel jste o své zpravidla poctivě vydělané peníze přišli v podvodném systému postaveném většinou na tzv. Ponziho schématu. Druhou a zcela bezprecedentní záležitostí, kterou bych zde uvedl, je kuponová privatizace. V obou případech se naplno projevila naše obecná finanční ngramotnost, kterou jiní dokázali dokonale využít. Ukázalo se také, že hlavní zájem Západu o nás nebyl veden čistým altruismem, nýbrž snahami zlepšit

svoji tíživou ekonomickou situaci. Konkurenční podniky byly buď začleněny do nadnárodních celků, nebo nemilosrdně zlikvidovány. Získali jsme postavení „montoven“ bez výrazné přidané hodnoty, navíc je naše ekonomika nezdravě příliš orientována na automobilový průmysl. Další velmi nebezpečnou machinací je hazardování s důchodovým systémem. Hrátky liberálních „Mičurinů“ a snahy oslabit průběžný důchodový systém opravdu mohou skončit katastrofou nejen pro nás, ale i pro následující generace, takže se jedná o problém velmi vážný. Důchodový systém není bohužel jedinou oblastí, kde jsou výsledky vycházející z ekonomických vzorečků planých teoretiků naprosto mimo realitu.

Velmi závažným problémem je „osekání“ sociálních jistot. Dlouhodobý psychický tlak na běžného občana je extrémní a podle mého názoru nesrovnatelný s čímkoli ve známé historii, navíc zatím bez jakéhokoli výhledu na zlepšení do budoucna, což jeho účinek ještě prohlubuje. To se projevuje v nárůstu počtu pacientů psychologických poraden a psychiatrie. Přiznávám, že částečně je na vině mnohem nižší psychická odolnost než u minulých generací. Mnozí mají dvě i tři zaměstnání, aby jakž takž udrželi ži-

votní standard, jiným se nedostalo zaměstnání žádného. Samozřejmě stále platí, že obecně jsou naše podmínky při porovnávání s většinou jiných zemí velmi dobré, ale ten psychický tlak se dá obtížně porovnávat. A tvrdím, že je mnohem vyšší než před rokem 1989.

U celé řady jevů nelze posuzovat, nakolik se povedly, či nikoli, protože mají mezinárodní kontext a naše možnosti je ovlivnit jsou velmi malé. Vstoupili jsme do EU, ovšem v době, kdy vypadala úplně jinak – jako sdružení svobodných a nezávislých států. Od dob Lisabonské smlouvy se otevřeně prosazují snahy o evropský superstát. A pochopitelně lze polemizovat, zda to je dobře, nebo ne. Vstoupili jsme do NATO, což je minimálně z mravního pohledu diskutabilní, neboť existoval závazek, že tak neučiníme. A nepopírám, že existují argumenty tento krok podporující. Za velmi nebezpečný považuji bezbřehý multikulturalismus a velmi nebezpečné jsou zejména snahy umlčovat jakékoli projevy nesouhlasu. Svoboda projevu tak opět dostává řádně „na frak“. Za velmi negativní jev považuji v podstatě neustálý nárůst státního dluhu. Zapadli jsme tím do „rodiny“ západních států, naše koruna se stala směnitelnou, ale nejsem si jist, zda se nám to později nevymstí. Celkově nejsem s vývojem po roce 1989 spokojen. Pro primitivně uvažující to znamená, že toužím po minulém režimu. Není to pravda, netoužím po starých pořádcích, i když se domnívám, že není správné je zatracovat, aniž bychom si byli vědomi jejich některých kladných stránek, minimálně v porovnání se současností. Osobně se domnívám, že jako lidé máme na víc, než se jen rozhodovat mezi tím, co bylo, a tím, co tu máme dnes.

Marcela Prajzlerová (17. 5. 1957), úřednice, referentka, hospodářka neziskové společnosti, Liberecká obec unitářů*

1. Pátrám ve vzpomínkách, nahlížím do minulosti, vlastně je to již bezmála 30 let – fůra času v životě člověka. Některé věci vyvstávají zřetelněji, jiné jsou přikryty šedým hávem zapomnění a probleskuje jen pár výrazných okamžiků. Nicméně listopadové události pa-

tří rozhodně mezi ty výrazné. Pracovala jsem tehdy na krajském závodě Nábytku, který sdružoval prodejny a sklady v Severočeském kraji. Jezdili jsme dost často na služební cesty a já tehdy prožívala naplno svá 30. léta. Vzpomínám na nadšení a euforii, které se po 17. listopadu postupně šířily mezi lidmi a mě pohltily také. Hned v prvním týdnu po 17. 11. jsme si s kolegy v zaměstnání (tedy ne úplně se všemi) připnuli trikolorky v barvě státní vlajky a vyrazili přes obědovou pauzu a po práci na náměstí k radnici, kde jsme povzbuzovali řečníky a s napětím sledovali zprávy i vývoj událostí – a konečně jsme se dočkali v rychlém běhu politických změn po dlouhých letech „vlády jedné strany“ vysněné chvíle... Zejména ti starší, kteří pamatovali předkomunistickou éru (například můj tatínek), zažívali chvíle nadějí a štěstí. A tak opravdu běh dějin pootočil svým kolem a k moci se dostaly jiné strany a hnutí, jiní prezidenti a jiní předsedové vlády.

Ideály – *pravda a spravedlnost* –, které jsou tzv. „v kurzu“ při každém revolučním kvasu, budou vždy v popředí zájmu většiny, protože ideje pravdy, dobra i spravedlnosti jsou již od platonských dob a vždy budou zakotveny v jádru každého jedince. Stávají se cílem snah v bytí člověka. Nemohu si odpustit slogan, který tenkrát zněl z každého koutu naší vlasti, a to: *pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí*. A také pak vedl k označení určité skupiny ve společnosti.

2.–3. Ani se nechci příliš zmiňovat o tom, jak tyto vznešené cíle a snahy často končí v rukou „šikovných“ manipulátorů jako nástroje k ovládnutí a k získání podílu na politické a jiné moci. Tak tomu bylo i v mnoha kauzách po listopadových událostech v 90. letech minulého století, kdy se nerozlišovaly čisté a špinavé peníze a v rámci divoké privatizace docházelo k rozkrádání státního majetku ve velkém. Jak trefně zpívá Jarek Nohavica: „... teď přišli noví mladí a ti tu řadí, jak na klondajku...“

Navíc to není nic nového pod sluncem, tento jev provázel i v minulosti mnoho revolučních změn ve společnosti, ať již zmíním Francouzskou revoluci v roce 1789, bolševický převrat v Rusku roku 1917, nebo u nás, v roce 1948, komunistický nástup totalitního režimu. Nicméně listopad 1989 a následný vývoj politických udá-

lostí s sebou přinesly i dosti pozitivních změn: rozhodně zvýšení blahobytu ve společnosti, i když samozřejmě ne všem bylo stejně naděleno (respektive někteří si nadělili sami), satisfakci a vyrovnání za ztráty a utrpení v minulém režimu, uvedení prvků demokracie, po které jsme tolik prahli, do praxe, pocit svobody a samostatnosti a mnoho dalších.

Toto všechno nese s sebou i svůj rub v různých životních nejistotách: například při ztrátě zaměstnání, ve větší zadluženosti, exekucích, v orientaci při rozlišování pravých hodnot od nánosu a plevele, kterým jsme obklopeni ve formě rafinovaných reklamních ataků, sotva ráno protřeeme zrak...

Listopadové a polistopadové období lze nazírat z mnoha úhlů pohledu podle časového odstupu. Nyní, nebo ještě s větším odstupem času, třeba za 100 let, tak jako my teď hodnotíme vznik a život první republiky. Docela by mě zajímalo, jak budou na tyto události v budoucnu nahlížet naši potomci a jak je budou hodnotit. Ale již nyní, s odstupem 30 let, můžeme zaujímat svá stanoviska. Moje by bylo asi takové: Tyto události daly jedinci novou příležitost projevit svoji národu, odvahu a své občanství v nových životních podmínkách – a to se cení. Já navíc velmi pozitivně hodnotím, že změny probíhaly bez ztrát na lidských životech. A každý z nás si sám za sebe může sečíst účet ze svých činů, myšlení a jednání – takovou malou předpřípravu, až bude jednou stát na prahu věčnosti.

Ing. Pavel Sedlák (23. 10. 1969), počítačový technik, vývojář, amatérský hudebník, Obec uni-tářů v Brně*

1. Husákovský socialismus byl tuhý a zatuhlý, ale myslím, že lidmi skutečně pohnul až výbuch jaderné elektrárny v ukrajinském Černobyli. Sovětský svaz a jeho satelity se snažily před svými občany černobylskou havárií co nejdéle utajovat nebo alespoň bagatelizovat. Zatímco média na Západě, ale také v sousedním Polsku, o havárii informovala a dávala občanům potřebné hygienické pokyny, v Československu byly v laboratořích zabavovány Geigerovy

detektory radioaktivity a lékárny měly zákaz vydávat občanům jódu! „Reálný socialismus“ v ČSSR se projevoval kromě sešněrovanosti a ideologické tuposti také nebezpečnou ekologickou necitlivostí a technologickou nekázností. Lidé si uvědomili hlubokou platnost textu Krylovy písničky *Jedůvka*: „Trocha lhaní na snídani, větší porci k obědu, v komentáři sedmilháři upatlení od jedu.“ Jasně se ukázalo, jak byl tento prolhaný systém života nebezpečný. Současně lidé toužili po západní kvalitě života. Měli jsme oprávněný pocit, že žijeme v „Absurdistanu“, systém řadovým občanům denně ztrpčoval život množstvím drobných nebo i větších ústrků. Navíc bylo všem zřejmé, jak moc ekonomicky a technicky zaostáváme, existovalo značné vnitřní zadlužení spočívající v „neúdržbě“ podniků, infrastruktury atp.

V roce 1989 se rozběhl naplno demokrati-zační proces v Polsku a v Maďarsku, východní Němci „hlasovali nohama“ a místní komunisté to bez podpory Moskvy nedokázali zastavit. Všichni podvědomě čekali, kde to „praskne“, jestli se systém začne hroutit i u nás. Co se mne týče, neměl jsem ve spoustě věcí jasno, nežil jsem politikou, prakticky jsem nepřišel do kontaktu s náboženstvím, i když jsem poněkud paradoxně měl pár duchovních záblesků, které jsem neuměl nikam zařadit. Sametovou revoluci jsem prožíval v Ostravě, v 1. ročníku na Vysoké škole báňské. Pamatuji se na začátek stávků, která kladla požadavky na demokratizaci společnosti a propuštění politických vězňů. Studenti stávku podpořili od samého začátku. Učitelé měli větší strach, ale většinou byli s námi. Nebyl jsem mezi těmi statečnými, kteří agitovali v podnicích atp. Když se nakonec přidala většina společnosti, prožívali jsme obrovskou vlnu euforie. Ostrava byla oblepená plakáty na způsob: Dialog = Demokracie Inteligence Aktivita Logika Otevřenost Genialita. Že lidé nesklouzli k násilí, k „věšení komunistů na lampy“, že se to celé odehrávalo v pozitivním duchu, to dnes považuji za malý zázrak.

2. Nežijeme v totální šedi, máme mnohem více možností volby, v dobrém i zlém. Více než před listopadem 1989 se dbá na čistotu vzduchu či vody. O problémech se může otevřeně

mluvit, a mluví se. Máme velký výběr zboží, společnost v průměru zbohatla. Kdo nezažil, jak se alespoň trochu kvalitní věci obtížně sháněly za minulého režimu, těžko pochopí, jaká je to pro nás pamětníky vymoženost, když si je můžeme volně zakoupit či objednat. Existuje tisíc a jedna dnes úplně samozřejmých věcí, kde kdysi občan narážel na problémy. Celková atmosféra společnosti je v současnosti mnohem svobodnější, otevřenější, lepší. Nemáme politické vězně, výjezdní doložky; lidé se nemusejí třást, že když na ně domovnice napíše špatný posudek, tak se děti nedostanou na školu. Dnešní rozsah přístupu k informacím si nikdo neuměl představit, to by „za velkým firewallem“ opravdu nebylo možné. V současnosti neexistuje „železná opona“ a je těžké si dnes představit i to, že se často nemohli setkávat členové rodin, pokud část příbuzných žila na Západě.

3. Rok 1989 se nesl v tom duchu, že když nás nebude omezovat paušální ideologie socialismu, konečně vybudujeme dobře, rozumně a ohleduplně fungující společnost, kde budou všichni spokojeni. Upřímně, to se mnohdy nedaří i proto, že tato vize byla zastíněna jinými ideály. I současný systém má své absurdity, je někdy bezohledný. Měli jsme falešnou představu, že když budeme mít svobodu, automaticky všechno samo přijde. V roce 2018 bylo v ČR 863 000 osob v exekuci. Uměli jsme si něco takového představit? Že to až takhle nebude zvládat? Naše představy snad ani nebylo možné naplnit. Věděli jsme, co nechceme, ale nevěděli jsme, co chceme. Rok 1989 byl na určité pozitivní vlně, kterou jsem tehdy jako mladý kluk vnímal v rockové muzice – skupiny jako *Stromboli*, *OK Band*, *Pražský výběr*, *Precedens*, *Oceán*, *Abraxas* a spousta dalších tehdy dělaly skvělé věci, které mají dodnes svou platnost a hodnotu. Když euforie opadla, lidé se začali starat „o své věci“, ve velkém krachovaly podniky, zčásti kvůli přechodu na tržní prostředí, zčásti kvůli zhroutilu východních trhů. Jako určitý mezník vnímám kuponovou privatizaci, která proběhla bez dostatečného právního rámce. Tehdy se stát zbrkle zbavil části své zodpovědnosti za transformaci ekonomiky s poukazem na to, že je špatný hospodář –

a tak nehosподаřil vůbec! Kontrast mezi přímým prodejem automobilky Škoda a podniky privatizovanými „kuponovkou“ je – myslím – výmluvný. Když se vrátím k Černobyli, čekal bych daleko větší sebereflexi naší jaderné lobby, která rozměr a důsledky této jaderné havárie dodnes popírá. Dnes máme svobodu shromažďování, pohybu, svobodu svědomí, vyjadřování, žijeme v nebyvale otevřeném světě. Až dnes si uvědomujeme, že to nestačí, že to není cíl, ale prostředek, otevřené dveře pro budování hodnot. Ty dveře jsou současně také otevřené různým negativním vlivům. Občas padá příměr, že jsme vyměnili nesvobodu ZOO za „svobodu“ džungle. To není správné, jsme přece lidé. V leccem jsme selhali, ale je otázka, nakolik jsme se tomu mohli vyhnout, při své naivitě a omezenosti dané uzavřeností a zatuchlostí husákovského režimu, který mimo jiné systematicky potlačoval náboženský rozměr společnosti a z něj pramenící duchovní a mravní hodnoty.

PhDr. Jana Tichá, Ph.D. (3. 11. 1964), kunsthistorička, redaktorka, odborná spisovatelka, Pražská obec unitářů*

1. Listopad 1989 jsem prožívala velmi intenzivně na pražské filozofické fakultě. Vzpomínám na úžasnou sounáležitost, která provázela studentskou stávkou, lidé spontánně nosili na fakultu jídlo, kancelářské potřeby, nabízeli nej-různější pomoc. Mám tu dobu v paměti jako období velkého nadšení a naděje. Věci šly kupředu velmi rychle, a co bylo včera nemyslitelné, bylo najednou skutečností. Ve vzpomínkách je dominantní pocit obrovského štěstí a úlevy, ale když se nad tím zamýšlím, ten asi nastoupil až po týdnů či dvou, když režim začal opravdu povolovat. Na začátku byl asi spíš pocit odhodlání, smysluplnosti toho, co děláme. Ovšemže byly i chvíle obav. Živě si vzpomínám třeba na moment, kdy jsem byla cosi vyřítit na Akademii výtvarných umění, když tam zrovna dorazila zpráva, že na Prahu jedou tanky. Spěchala jsem zpátky na fakultu a cítila strach a zmatek, zpětně mám ovšem dojem, že i jakousi důvěrou, že to dobře dopadne. Také si vzpomínám na

jednu ze „spanilých jízd“ na venkov, které jsme podnikali coby studenti společně s umělci. Vyjízďeli jsme mimo Prahu, abychom se setkali s lidmi na menších městech a podali jim zprávu o tom, co se v Praze děje a proč stávkujeme. Ve východních Čechách, myslím, že to bylo v Polici nad Metují, jsme se v místním kině setkali vedle podpory také s vehementním nesouhlasem, vyslechli jsme si od jednoho pána mimo jiné, že „studujeme za dělnické peníze“ a že rozvrácíme republiku, nebo něco v tom smyslu. Vzpomínám si, jak mne to tehdy překvapilo a zaskočilo, nedovedla jsem si představit, že by někdo taková slova myslel vážně. Celkově převládá ve vzpomínkách to pozitivní, pocit štěstí, naděje, životní otevřenosti.

2. Velmi rychle se uskutečnily svobodné volby, které jsou pro nás od té doby samozřejmostí. Demokracie je, jak se někdy říká, ten nejlepší ze špatných způsobů uspořádání společnosti. Podařilo se vytvořit pluralitní politický systém, fungující zastupitelskou demokracií. Podařilo se nastavit základní předpoklady pro svobodné podnikání, podařilo se v principu napravit majetkové, a nakolik to bylo možné, i právní

křivdy. Občané získali osobní svobodu, možnost rozhodovat o svém životě a podílet se na životě veřejném v nesrovnatelně širší škále, než tomu bylo za komunismu. Zdá se mi, že přibývá lidí, kteří jsou pozitivně naladěni, zauímají ke svému životu aktivní postoj, cítí zodpovědnost nejen za sebe sama a své nejbližší, ale i za širší společnost, a dokonce i globální problémy, a také to dávají najevo.

3. Zaskočilo mne a zklamalo, pro kolik lidí nepředstavuje svoboda zřejmě žádnou velkou hodnotu. A také kolik lidí nechápe, nebo nechce chápat, že se svobodou se pojí zodpovědnost. Čekala jsem, že občanská společnost se bude vyvíjet rychleji. Překvapuje mne, kolik lidí je uzavřených ve svém malém světě a bojí se čehokoli, co není jeho součástí. Chápu, že řadě lidí se nežije lehko z ekonomických důvodů. Ale přesto mám dojem, že mnohdy reptají nebo se agresivně vymezují zrovna ti, kterým se nijak zle nedaří, a jejich nespokojenost je motivována nedostatkem kultury, vzdělání i prosté otevřenosti mysli a dobré vůle. To je asi zklamání největší, které nejspíš nesouvisí ani tak s jakoukoli revolucí, jako s lidskou povahou.

Rozhovor s ředitelkou plzeňské pobočky společnosti Post Bellum Markétou Čekanovou

V letošním roce si připomínáme 30. výročí pádu komunistické totality v Československu. Dějinami obou totalit (tedy i té nacistické) se kromě různých historických institucí zabývá mimo jiné nezisková společnost Post Bellum spravující unikátní databázi *Paměť národa*. Od roku 2018 má svoji regionální pobočku také v Plzni. Její ředitelkou je známá plzeňská publicistka, spisovatelka, ale též velká milovnice swingu Ing. Markéta Čekanová. O jejím životě, činnosti zmíněné společnosti nejen na Plzeňsku i aktivitách spojených s připomínkami zmíněného výročí pojednává následující rozhovor.

1. Markéto, jak se do vašeho života promítal minulý režim a jaké na něj máte osobní vzpomínky?

Když řeknu, že jsem dcera politického vězně z padesátých let, musím ještě něco dodávat? Vlastně musím, protože za třicet let nám tu vyrostla generace, již tohle nic neříká. Tedy: rodina mého tatínka byla téměř zlikvidována v monstrprocesech Gottwaldovy krutovlády. V prvním monstrprocesu okresu Jindřichův Hradec byl odsouzen můj tatínek, tehdy čerstvě osmnáctiletý, jeho otec, oba strýčkové ze strany matky, bratranec ze strany otce a celá parta kamarádů a jejich rodiče. Babička se čtyřmi mladšími dětmi musela opustit dům, do něž se v roce 1945 nastěhovali, a jak tátovi mladší bratři vycházeli ze školy, stát je odebíral ze škodlivé péče matky a posílal do učení do všech koutů republiky: do Mostu, do Ostravy, do Jihlavy. Doma zůstala jen nejmladší dcera, které v té době byly tři roky. Táta dostal čtrnáct let. Děda strávil sedm let „na uranu“ v Jáchymově. Vrátil se doslova prožraný rakovinou a zakrátko zemřel. Táta byl po propuštění povolán na vojnu k černým baronům a nesměl žít tam, kde žila jeho maminka.

Já jsem se narodila až v roce 1969. To už měli komunisté trochu jiné starosti: potírali své nepřátele z roku 1968. Takže mne osobně se režim nijak dramaticky nedotkl. Zároveň se u nás doma o téhle části naší rodinné historie vůbec nemluvilo. Ale například moje soudružka učitelka třídní, velká komunistka, mi odmítala uznat,

že je můj tatínek vyučený truhlář. Pamatuju, jak na mne křičela, že můj otec má jen základní vzdělání. Nedávalo mi to smysl, protože jsem věděla, že je vyučený truhlář. Teprve mnohem později jsem pochopila, co jí vadilo: táta se tím truhlářem vyučil ve vězení. Pamatuju si také strašný strach mojí maminky, že mě nevezmou na gymnázium, ačkoli známky jsem na to měla. Ale přijali mě bez problémů. Hůř na tom byly tehdy už děti soudruhů, kteří zklamali ve svých postojích k roku 1968.

2. Jak vzpomínáte na listopad 1989? V jaké roli a kde jste ho prožívala a co vám z daných událostí nejvíce utkvělo v paměti?

Byla jsem jedním ze stávkujících studentů plzeňské Vysoké školy strojní a elektrotechnické. Protože jsem ale byla ve vysokém stupni těhotenství, nemohla jsem se zapojit nijak zvlášť aktivně. Manžela jsem tehdy měla na vojně, na plzeňském letišti, a tak mě velmi bedlivě hlídala moje maminka, abych se do něčeho nezapojila. Sedmnáctého listopadu byl pátek. Studenti se letáky svolávali na demonstraci do Prahy u příležitosti padesáti let od uzavření vysokých škol nacisty, studentských protestů a smrti Jana Opletala. Vzpomínám si, že odpoledne ke mně domů přišla na návštěvu máma a seděla se mnou, povídala, dívaly jsme se na televizi..., prostě dělala všechno pro to, abych náhodou do Prahy neodjela.

V dalších dnech, když už se ke stávkám přidala i Plzeň, jsem fungovala jako spojka mezi

Ing. Markéta Čekanová. (Foto Miroslav Chaloupka.)

studenty a vojáky. Kasárna byla totiž takřka hermeticky uzavřena vůči všem informacím. Jakkoli do té doby museli vojáci povinně sledovat televizní zprávy a číst *Rudé právo*, po 17. listopadu měli naopak rádio i televizi zakázané, noviny se k nim nedostaly. Dostala se k nim jen politická masáž, že je venku kontrarevoluce. Byli připravení naskákat do tanků a jet do nás střílet. Kluci tak staří jako my, vlastně naši spolužáci. Nosila jsem jim tam noviny, propašovala maličké rádio a hlavně vyprávěla, jak se věci mají doopravdy. A pak jsem zase spolužákům vysvětlovala poměry v kasárnách a nabádala je, aby nezavdali příčinu, aby ti kluci opravdu museli vzít pušky a vyrazit ven. Pravda je, že ani jedni, ani druzí zpočátku moc nevěřili.

3. Položím vám stejnou otázku jako našim unitářským respondentům. Co se z vašeho pohledu po listopadu 1989 změnilo k lepšímu a případně stojí za pochvalu?

Žijeme v úplně jiném světě! Nezměnili se lidé jako stavební jednotky světa. Ti zůstávají snad po celá tisíciletí stejní. Ale změnila se pra-

vidla hry, je jiná hrací deska. Můžeme do světa, můžeme si dělat a říkat, co chceme. Když jsme v roce 1983 chtěly s naším školním tanečním kroužkem tancovat na veřejnosti, dostaly jsme nařizeno změnit muziku: na zahraniční skladbu se tančit nesmělo. Dneska tančíme na muziku, jaká se nám líbí. Když jsme s rodiči jezdili na nákupy do východního Německa, jezdilo se tam přes Vojtanov a zpátky přes Cínovec, protože děti se vracely kompletně jinak oblečené. Dětské oblečení tam bylo lepší než u nás, ale nesmělo se sem dovážet.

4. A co se naopak nepovedlo a přineslo vám v polistopadovém vývoji zklamání?

Zklamání obecně je důsledkem nadměrných očekávání. Takže pokud jsme očekávali, že se z darebáků stanou světci, jsme dnes rozčarování. Ano, asi jsme to v tehdejší euforii očekávali skoro všichni. A proto je dnes ve společnosti tolik hořkosti. A ta se přetavuje v nenávist a malost a ta zas ve volení vůdců s totalitními manýry. Jsem zděšená z toho, kolik lidí potřebuje nad sebou tvrdou ruku vůdce, jenž jim nalinkuje ži-

Kniha *Moje republika 1918–2018*, na jejíž přípravě a vydání se Markéta Čekanová podílela.

vot, postaví mantinely a možná občas utrousí nějaký ten bonbon. Zdá se, že to jde ruku v ruce s krizí rodiny, kdy dětem v raném věku chybí řád. V dospělosti se pak nejsou schopni postarat sami o sebe a očekávají, že se o ně postará někdo jiný, ideálně stát.

5. Jste rovněž autorkou řady knih. Můžete čtenářům, kteří vás blíže neznají, představit svoji tvorbu? (Za sebe jen dodávám, že loni jste pomohla celkově i spoluautorsky realizovat vydání povídkového sborníku *Moje republika*, ale ani v samotné knize tento svůj zásadní podíl ze skromnosti neuvádíte, tak to nyní činím za vás.)

Mám ráda příběhy s dobrým koncem, a snad proto píšu pohádky a detektivky. Zrovna jsem odevzdala dvě krimipovídky pro německé vydavatelství Ars vivendi. Pohádkové knížky už jsem spolu se Zdeňkem Zajíčkem napsala čtyři. A vedle toho jsem vydala i jednu knihu příběhů lidí odsouzených podle zákona 231/48, tedy politických vězňů z padesátých let.

6. Před svým zakotvením v organizaci Post Bellum jste prošla celou škálou různých profesí. Které to byly a na kterou nejraději vzpomínáte?

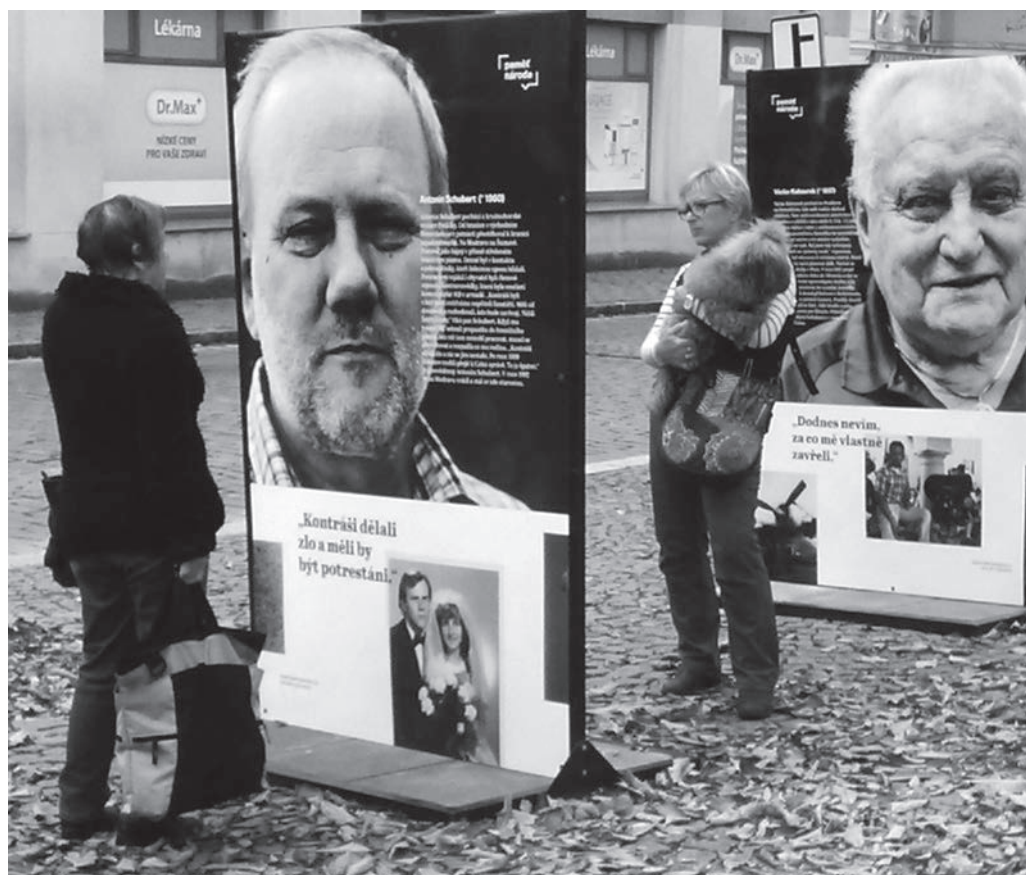
Profese to byla vlastně pořád jen jedna: novinářská. Prošla jsem deníkem, týdeníkem, měsíčníkem, čtvrtletníkem, rozhlasem i televizí. Ale duší jsem vždycky byla a budu „rozhlasák“. Rádio bylo mým snem od puberty a díky změnám po roce 1989 se mi splnil. Za komunistů bych se – jakožto dcera politicky nespolehlivého „živla“ – do rozhlasu ani nepodívala, natož abych se stala vedoucí redakce zpravodajství nebo moderovala diskuse s vysoce postavenými politiky.

7. Kdy vlastně vznikla společnost Post Bellum, jaké cíle si klade a jaké výsledky za ní v kostce stojí za dobu její existence? Kolik má zhruba pracovníků?

Post Bellum, tedy organizace, která zaznamenává vzpomínky pamětníků 20. století do databáze *Paměť národa*, existuje už skoro dvacet let. Natáčíme příběhy lidí, jimž do životů okovanou botou šláply velké dějiny. Z nich pak připravujeme výstavy, knížky, filmové a rozhlasové dokumenty, programy pro školy nebo třeba turistické trasy. Databáze je volně přístupná on-line a čítá kolem sedmi tisíc publikovaných příběhů. Spolupracovníků, kteří se na tom všem podílejí, máme doslova nepočítaně. Protože jen na natočení jednoho pamětníka se podílí redaktor, kameraman, editor, korektor a překladatel. A pak tu jsou lidé v pozadí, jako jsou produkční, ekonomové, správci webu a ředitelé. Další zpracování pro výstavy nebo pro školy je pak dílem další spousty lidí, grafiků, koordinátorů, lektorů.

8. Do jaké míry vaše organizace mapuje vzpomínky například duchovních či laických aktivistů v českých církvích v souvislosti s oběma totalitami? Tato otázka by naše čtenáře možná zajímala nejvíce. A štouravě doplňuji: Pokud ano, nezapomínáte při tom i na malé církve či nekřesťanská společenství?

I takové pamětníky máme. Žádné téma pro nás není tabu. Takže pokud někdo ze čtenářů má tip na někoho zajímavého, jehož život se propletl s dějinami dvacátého století, budeme rádi za tip a za kontakt. Podotýkám, že nám jde o autentické vzpomínky, tedy ne vyprávění o tom, co prožil tatínek nebo babička. Na druhou stranu nás zajímají nejen oběti, ale i pachatelé.

Z výstavy *Když spadla železná opona*. (Fotografie z archivu M. Čekanové.)

9. Co se od vzniku plzeňské pobočky této společnosti povedlo uskutečnit a jakými způsoby připomínáte v Plzni či na Plzeňsku v roce 2019 30. výročí „sametu“?

Vůbec největší radost mám z výstavy *Když spadla železná opona*. To byl náš úplně první opravdu samostatný projekt. Jde o osm příběhů s leitmotivem existence železné opony. Vznikla pro čtyři města: Sušici, Klatovy, Domažlice a Planou, kudy putovala loni celý podzim. Během té doby už o ni projevil zájem další města, a tak po Novém roce byla k vidění v Kašperských horách, Nýřsku a Poběžovicích, na jaře její část viděli lidé v Českých Budějovicích, v září putovala na Mariánskolázeňsko a pak znovu na jih Čech. Mezitím nás požádal Plzeňský kraj, abychom vytvořili její německou mutaci, která byla spolu s českou verzí po celé léto k vidění

v pohraničních centrech, jako je Schönsee nebo Železná Ruda, jakožto součást oslav třiceti let od pádu železné opony.

Třicet let od „sametu“ připomínáme velkou akcí *Nezapomeňme!*, do níž je zapojena třicítka měst po celé republice. My do jejich oslav přispíváme například výstavami, dokumenty, komponovanými pořady nebo programy pro školy. V Plzni je to mimo jiné velká výstava se 38 příběhů mapujícími celé dvacáté století na západě Čech.

10. Jaké významnější akce připravilo celostátní ústředí společnosti Post Bellum k této příležitosti? Předpokládám, že jejich dějištěm byla nejspíše Praha.

A víte, že ne? Těžiště bylo právě v těch třiceti městech po celé republice. V Plzeňském kraji

Z běhu pro Paměť národa (Foto Milan Svoboda.)

v Sušici, Přešticích, Domažlicích, Plané a Plzni. Ale samozřejmě, že i v Praze nějaké akce proběhly.

11. Osobně si práce vaší organizace jako historik velmi vážím. Nicméně si už několik dekád kladu praktickou otázku. Proč řadu cenných svědectví z doby předlistopadové, která se mohou stát i předmětem odborných výstupů, shromažďuje například Post Bellum, tj. nezisková organizace placená často z darů dobrovolníků, a proč se tímtež v dostatečné míře nezabývají některé jiné a již desítky let etablované historické instituce? Vždyť i audiovizuální nahrávky se dnes dají nápaditě využít v moderním výstavnictví. Proč například v Západočeském muzeu v Plzni i v roce 2019 naleznu v prodeji renomovaný sborník k archeologii, ale žádné periodikum například k moderním dějinám? Jaký je váš názor na tuto záležitost?

Tak to je otázka, kterou byste měl klást spíše těm institucím, u nichž audiovizuální paměť postrádáte. Obdobně bychom se ovšem mohli zeptat i my, proč některá z těchto institucí ne-

přijde s nápadem pro nějakou svoji expozici využít něco z našich nahrávek. Možná jim v tom brání peníze, možná nedostatek kreativity, možná nechutí vykročit ze zajetých kolejí. Těžko soudit.

12. Děkuji za diplomatickou odpověď. Jaké máte mimochodem v plzeňské pobočce společnosti Post Bellum plány do dalších let? Zvažuje se například zřízení pobočky i pro sousední Karlovarský kraj? A jak funguje případná spolupráce s již existujícími historickými institucemi, které by mohly případně využít vámi natočené a opatřené materiály k odbornému výzkumu?

Začnu odzadu: naše databáze je volně dostupná on-line, takže jakýkoli badatel může s našimi materiály pracovat bez omezení. Mohou s ní tedy pracovat i historické instituce, pro případné využití v rámci výstav a podobně je pochopitelně třeba dát věcem nějaký právní rámec.

Paměť národa v Plzeňském kraji v září natočila několik původních německých obyvatel Šumavy a do budoucna chceme tenhle projekt

Markéta Čekanová (vpravo) s belgickým veteránem Valérem Gustinem (uprostřed). (Foto Libor Nesvadba.)

ještě rozšířit. Pracujeme na komiksové knížce k 75. výročí konce války. Bude vyprávět příběhy našich osvoboditelů, Američanů, Belgičanů i Čechů v řadách spojeneckých armád, ale i příběhy obyvatel západočeských měst. Komiksy kreslí studenti Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara. V Karlovarském kraji zatím pobočka není, ale máme tam partu spolupracovníků a nadšených kolegů, kteří se věnují podobným aktivitám nebo nám pomáhají s těmi našimi.

13. A jaké jsou vaše osobní plány do budoucna, coby známé plzeňské osobnosti a spisovatelky, ať již tvůrčí či zcela osobní?

Víte, jak je to s plány: chcete-li pánaboha rozesmát, vyprávějte mu o svých plánech. Jsme rádi, že se nám daří rozvíjet naše kurzy swingu. Baví mě dělat charitu pro domovy sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní. Ale ze všeho nejvíc mě baví moje vnoučata, jejichž počet stále roste.

Otázky kladl Radovan Lovčí.

Dnes je velmi těžké vážit, kde je pravda

Rozhovor s Václavem Malým

Pomocný biskup pražský Václav Malý pochází z Prahy-Zlíchova. V druhé vlně signatářů podepsal Chartu 77, iniciativu za dodržování lidských práv a svobod, rok byl jejím mluvčím. Strávil sedm měsíců v komunistickém vězení. Při sametové revoluci moderoval shromáždění na Letenské pláni. Byl spoluzakladatelem a prvním tiskovým mluvčím Občanského fóra. Mimo jiné se podílel na vzniku Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a Výboru dobré vůle – Nadace Olgy Havlové. Celý svůj život bojuje za pravdu a svobodu.

Václav Malý. (Autorem fotografie je Martin Kabát.)

Narodil jste se v roce 1950, v období nejtvrdšího komunismu. Mělo toto období vliv na váš charakter? Ovlivnilo váš smysl pro svobodu, čest a pravdu?

Díky svým rodičům, již měli známé, kteří strávili nějaký čas ve vězení v 50. letech a postupně se z něj vraceli, jsem měl o tom systému naprosto jasno. Že je to systém špatný a že si člověk musí udržet svoji čest, svoji důstojnost a samozřejmě nezříkat se své víry. Nezaslouže-

ně jsem díky svým rodičům dostal tento vklad a jsem za to vděčný.

V roce 1968 jste začal studovat teologickou fakultu v Litoměřicích, v červnu 1976 jste byl vysvěcen na kněze a o dva měsíce později jste získal státní souhlas, ale o tři roky později vám byl odepřen. Již na škole jste byl kritický nejen vůči výuce, ale i tehdejšímu veřejnému dění. Jak jste se dostal k chartistům?

Václav Malý při primiční mši na Zlíchově v roce 1976. (Pokud není uvedeno jinak, pocházejí fotografie z archivu Václava Malého.)

Díky tomu, že pocházím z Prahy, jsem do styku z chartisty přišel úplně nezaslouženě, protože některé už jsem znal i během svých studií. Konkrétně například Ivana Medka, hlasatele rádia Hlas Ameriky. U něho jsem podepsal Chartu.

Kvůli tomu, že jste byl sledován StB, vám byl odepřen přístup do tzv. podzemní univerzity, byl jste pro ně příliš exponovaný. Zároveň jste se ale necítil na to být knězem undergroundu. Proč tomu tak bylo? A jak jste vy osobně v tu dobu pěstoval spiritualitu?

Stýkal jsem se s undergroundem, ale to nebylo úplně prostředí, ve kterém jsem se cítil silný. I v undergroundu jsem měl nějaké přednášky, ale spíše jsem se cítil pevný ve společenstvích po domácnostech, což byli lidé věřící nebo lidé hledající. Tam jsem napnul své duchovní síly. Vedle občanské angažovanosti jsem nikdy nepřestal být knězem a v omezených možnostech jsem působil po domácnostech.

Kdy jste začal věřit, že komunismus skutečně padne?

Sledoval jsem mezinárodní situaci, domácí situaci a tzv. perestrojku. S nástupem Michaila Gorbačova v roce 1985 bylo jasné, že se v tehdejší Sovětském svazu děje něco pozitivního. Ale opravdu věřit, že se to u nás může změnit, jsem začal až v roce 1989. Do té doby přicházeli při různých příležitostech lidé protestovat, ale většina společnosti byla pasivní. Ale teprve v létě 89, a zvláště na podzim, začalo chodit lidí více.

A co bylo zásadním impulsem?

Zvolení prvního nekomunistického politika Tadeusze Mazowieckého v Polsku. V Maďarsku začali pouštět východní Němce, tedy obyvatele tehdejší Německé demokratické republiky, do Rakouska a z maďarské ústavy byl vypuštěn článek o vedoucí úloze komunistické strany. Tehdy jsem si říkal, že už je to velmi vážné, že to musí mít vliv i na Československo. I když tehdejší mocní dělali všechno proto, aby ten systém udrželi.

Proč?

Ekonomicky tady situace nebyla tak špatná ve srovnání s tehdejší situací v Rumunsku, Maďarsku nebo i Polsku. Byli jsme na tom velmi

V kotelně, počátek 80. let 20. století.

dobře. Nedá se to srovnat se západními státy, ale tady lidé netrpěli ekonomickou nouzí, zvykli si na jistou pohodlnost a neměli chuť se nějakým způsobem angažovat. Dnes se to nerado slyší, ale je to tak.

Někteří studentští vůdci vyčítají chartistům, že v roce 1988 a 1989 přišli dlouho čekali a byli velmi mírní. Například že Václav Havel bojoval pouze slovem.

Václava Havla bych se zastal, protože to nebyl radikál, uvědomoval si, že v té situaci musí člověk vážit slova. Myslím si, že Václav Havel v listopadu 89 reagoval velmi dobře. Když jsme viděli, že přichází tolik lidí, řekli jsme si, že už je třeba něco činit. Do té doby přicházelo pouze několik tisíc. Velmi si jich za to vážím. Ale byli to zejména mladí a starší lidé. Střední generace zůstávala pasivní. Nevěděli jsme, jak situace může dopadnout, a podporu společnosti jsme neměli.

Proč si myslíte, že zrovna 17. listopadu přišlo tolik lidí?

To je zásluha studentů. Svolali setkání na Albertově a to dalo konečně společnost do pohybu. A my chartisté jsme poté zareagovali a vystoupili na Václavském náměstí. Šlo nám zejména o to, aby nedošlo k násilnému střetnutí s tehdejší mocí, aby vše proběhlo klidně. Bylo pro nás velkým překvapením, že na konci týdne už jsme seděli u jednoho stolu s částí tehdejších mocných. Studenti nám tehdy vyčítali, že jsme jim ukradli revoluci. Ale jednalo se o odpovědné vystoupení před veřejností a nikdo nepopíral zásluhy studentů, kteří šli na Národní třídu.

Kdy jste sám osobně pocítil úlevu a euforii z toho, že padl komunistický režim?

Už na Václavském náměstí, protože lidí bylo obrovské množství a přibývali. Ale zároveň jsem si uchovával vnitřní odstup, abych na ně přenáš-

šel klid, určitý pokoj a zároveň klidné povzbuzení: „Ano, teď je to v našich rukou, ale záleží na vás, abyste ukázali, že už to staré nechcete.“

Byl jste přítelem Václava Havla. Mohl byste mi prosím povědět, jaký byl ve skutečnosti člověk? A nemyslím to ve způsobu ikony, která je dnes prezentována médií.

Václav Havel byl člověk naprosto upřímný. Co se týká Pána Boha, byl obezřetný. Měl úctu ke křesťanské tradici, ale jako by se Boha bál pojmenovat. Vždycky říkám, že měl svého Pána Boha Havlovského. Jeho směr byl naprosto správný, ale před Bohem byl plachý a cítil, že by se příliš vázal. Nazýval ho spíše horizontem, úběžníkem, ale myslel v podstatě to samé, co věřící křesťané. V tomto smyslu byl naprosto poctivý a nic si „neokecával“. Rozhodně měl duchovní ponor.

Jeho upřímnost byla bezbřehá...

Když byl například Václav Havel u papeže Jana Pavla II., všechno mu na sebe vycinkal, všechny své ženy atd. Jan Pavel koukal, byl překvapený, protože to byla hlava státu. Havel sám

mi o tom říkal. Ale když jsem později byl jako biskup v Římě, první papežova otázka zněla: „A co Havel?“ On ho úplně miloval... Václav Havel byl člověk nezákladný a pravdivý, vědomý si všech svých slabostí.

Mrzí vás dnešní negativní kritika na jeho osobu?

Pokud se o naší době bude mluvit, řekne se, že tehdy tu byl nějaký Havel. Když jsem navštěvoval různé části světa, ti vzdělanější zareagovali. Mrzí mě, že ho dnes ponižují tím, že byl idealista. Jistěže udělal v různých rozhodnutích chyby, i to k němu patří, ale v kontextu poctivého člověka. Za svobodu byl schopen přinést oběť. Když jsme v roce 1979 seděli zavření ve vězení, dostal nabídku, aby dělal dramaturga na Broadwayi. Mohl by si v klidu vykuřovat v Americe a mluvil by se o něm jako o Arthuru Millerovi, ale on raději dál seděl tady v Ruzyni.

Stále se objevuje názor, i od některých bývalých studentských vůdců, že Havel měl revoluci a prezidentskou pozici dopředu domluvenou s komunistickými funkcionáři.

Mše pro školy v katedrále sv. Víta, červen 2014. (Foto R. Horák.)

Tyto názory mě opravdu velmi bolí. S plnou zodpovědností je vyvracím. Samozřejmě, že Havel už v té době byl známý a měl výsadní postavení, ale v tomto si nezaadal a skutečně to domluvené dopředu nebylo. Havel „držel lajnu“. Mám vůči němu kritické výhrady, ale hájím ho, protože to byl člověk poctivý a pevný, který měl smysl i pro duchovní oblast. Díky Bohu za něj. Za to, že se tady objevil.

Neuvažoval jste někdy, například po revoluci, že byste z katolické víry konvertoval k liberálnějšímu náboženským směrům?

Ne. Zavázal jsem se službou v katolické církvi a to je rozhodnutí pro celý život.

Máte velký smysl pro svobodu. Neomezujete vás například křesťanství a celkově katolická církev a role biskupa? Nezastřihuje vám křídla?

Je samozřejmé, že musím brát na zřetel, že pracuji v určitém kolektivu. Musím dobře vážit, kdy se vyjádřit, ale vnitřní svobodu mám a to zásadní vždycky vyslovím, i když s tím nemusí druzí souhlasit.

V duchovní oblasti máte srovnání dvou absolutně odlišných období. Totalitního režimu a demokracie. Co pro člověka znamená víra tehdy a co pro něj víra znamená dnes?

Celý život se snažím žít z víry. Jsem velmi slabý křesťan. Mé křesťanské svědectví není dokonalé. Ale víra před rokem 89 mi dávala sílu. Člověk se mohl opřít o něco pevného a jít přímou cestou, i když to přinášelo ústrky. Čím prošel Ježíš Kristus? Neprošel popularitou, ale skončil jako zločinec. Přesto vytrval a na své cestě byl důsledný. To je pro mě velký motiv. To, že Ježíš byl důsledný ve své cestě navzdory vnějším nepříznivostem. A v tomto smyslu víra zůstává stále stejnou, aby člověk i ve svobodném prostoru dobře dovedl zvolit, co je důležité a podstatné pro jeho cestu.

Můžete být prosím konkrétní?

Tehdy to byl vnější útlak. Dnes je to rozmazanost a rozplizlost všelijakých informací a nabídek. Je důležité, aby člověk udržel svůj směr, ne jako fundamentalista a ideolog, ale aby si před sebou očistil obraz Ježíšovy cesty.

I přesto, že dnes není u nás nikdo za svou víru pronásledován, nemůže počítat s tím, že jeho cesta bude snadná. Je důležité nepodlehnout svodům, líbivým slibům a duchovnímu vznášení. Ale usilovat o cestu oběti, o cestu objevování něčeho krásného v druhých a o cestu, na které se člověk dovede leccého zřící. Podstata cesty zůstává v každém období stejná.

Myslíte si, že víra dnešnímu člověku může pomoci odolávat například populistům a jejich manipulování?

K víře patří i to, že člověk sleduje dění okolo sebe. Někdy je nebezpečí, že se ve své víře soustředíme jenom na svůj morální profil. Je nebezpečné schovat se pouze do duchovní ulity. Zralý křesťan dovede dobře vážit, co se ve společnosti děje. Dnes je to svým způsobem těžší než v minulosti, protože dříve tady byla tvrdá, bezohledná ideologie. Zatímco v současném pluralizovaném světě je velmi těžké zvážit, kde je ta pravda.

Hrozí podle vás návrat totality?

Není to vyloučeno. Jsem optimista. Záleží na nás, nakolik prostor demokracie a svobody budeme chránit a usilovat o něj. Svoboda není jednou provždy daná. Záleží na našem vnitřním nasazení. Lehko můžeme sklouznout do totality, nacionalismu, populismu a zbožšťování některých veřejných činitelů, což je ale z hlediska křesťanství naprosto špatně. Naděje je jinde. Pokud je pro mě naděje v Ježíši, on je pro mě měřítkem, kterým poměřuji veřejné činitele i veřejné dění.

Jakou roli hrála náboženská společnost při formování svobody?

Před rokem 89 věřící začali zvedat hlavy, ale ve společnosti byli vnímáni spíše tak, že patří do struktury, která je proti komunistům. Nestáčí ale být jenom proti, je třeba ukazovat kladně a aktivně hodnotu a smysl cesty evangelia. Ano, spousty lidí vydaly kladné svědectví statečnosti, charakteru, rovné páteře, ale jenom z toho nemůžeme žít. Je důležité cestu, která vede neustále kupředu, bez přestání očisťovat.

Důležitým milníkem v duchovním prostředí byla pouť na Velehradě v roce 1985...

Při návštěvě Středoafričké republiky, prosinec 2015.

Ano, katoličtí křesťané řekli: „Takto to dál nejde, my chceme žít důstojně jako křesťané a jsme integrální součástí této společnosti. Je třeba nás respektovat.“

Jak vyvažujete vaši duchovenskou činnost, co rád děláte, jaké máte záliby?

Jsem realista. Čerpám sílu ze ztišení, z rozjímání, četby bible, ale nepohybují se stále jen v duchovním prostoru, takže jsem ve styku i s lidmi mimo církev. To je pro mě velmi osvěžující. Mohu si pohovořit s kamarády, kteří nejsou s křesťanstvím úplně seznámeni. Mám rád kulturu. Když slyším kvalitní hudbu nebo vidím

hezké divadelní představení, je to pro mě jiná cesta k Pánu Bohu i přesto, že se tam o něm vůbec nemluví. V tomto smyslu mám velmi bohatý život a nepohybují se jen v církevním společenství.

Máte také velmi rád výtvarné umění, nejraději konkrétně impresionismus. Kontemplace obrazů je pro vás svým způsobem druhem modlitby. Je v dnešní době modlitba důležitá?

Myslím, že ano. Modlitba není jen ve slovech, ale i v tom, že se člověk dovede zastavit, dovede spočívat v Boží přítomnosti. A uvědomí

si ono „být sám se sebou“. Když jsem sám se sebou, nejsem osamocen, jsem v přítomnosti, které se jenom tak dotýkám. Modlitba je to uvědomění si. Zůstávání v Boží přítomnosti. To je pro mě velmi důležité. Zdá se mi, že dnes mají lidé potíže se ztišením. Je důležité se zastavit a zeptat se, kdo jsem a v čem spočívá podstata mého pozemského putování. Tyto chvíle já pěstuji. Nejde o nějaké duchovní vznášení. Ale zastavím se a znovu si uvědomím: „Bože, jsem tady pro Tebe a s Tebou, prosím, ukaž mi, jak mám jít dál.“

Dnešní mladí lidé modlitbu nahrazují meditací. Je to dostačující?

Meditace je pozitivní. Ale člověk do toho může vnášet nějaké své myšlenky a představy. Ještě hlubší stupeň je, když se člověk oprostí i od toho a „pouze“ je. Spočine.

Jste spokojený s polistopadovým vývojem v náboženských sférách?

Nestěžuji si. Mohu vyslovit spoustu výhrad, ale máme možnost působit ve všech možných sférách společenského i duchovního života a záleží na nás, jak tyto možnosti využijeme. Nejsem zklamán ani konsternován. Mám kritické výhrady, ale možnosti jsou otevřené.

Využívá se dnes dostatečně svoboda, zejména v církvích?

Myslím si, že to je každodenní poslání. Nestáčí se pouze nechat vést a pěstovat zvykovost, ale je nutné svobodu v sobě stále pěstovat. Být citlivější pro to, pro co se chci rozhodnout, co je to podstatné, a to je úkol na celý život. V této oblasti člověk nemůže říci, že už dosáhl cíle, protože to je každodenní nové rozhodování.

Co pro vás osobně znamená svoboda?

Pro mě osobně svoboda znamená, že se každý den snažím rozhodovat pro to, co je dobré a pravdivé. Každý den se snažím realizovat evangelní lásku, což není žádná emoce, žádná sentimentalita, ale to, zda jsem tady pro druhého člověka a skrze něj pro Boha. Na evangeliu mě fascinuje propojení cesty k Bohu skrze cestu k člověku.

Jak si myslíte, že se v příštích třiceti letech bude vyvíjet české náboženství?

Nechci mluvit za jiné křesťanské církve. Žijeme v pluralitní duchovní nabídce. A co se týká křesťanství, myslím, že se musíme naučit vytvářet malá společenství, kde ti, kteří do nich přicházejí, pocítí Boží přítomnost. A to ne skrze přesvědčování, ale tím, že vycítí duchovní pevnost. V tom vidím naději církve.

Kam by podle vás měla společnost směřovat?

Přál bych si, aby se mladá generace dokázala ponořit do jedné duchovní nabídky, jít po jedné duchovní cestě a nevyhledávala duchovní konzumismus. Myslím, že duchovní konzumismus, tedy tékání za tím, co mi zrovna imponuje, je nebezpečný. Na mé vlastní duchovní cestě mi zdaleka mnohé věci neimponují a zdaleka nemám každý den radost. Zdá se mi, že dnes se při duchovním hledání dává důraz jen na pocity. Kdybych dal na pocity, tak se na všechno vykašlu. Přicházejí chvíle úžasného povzbuzení, radosti, ale život nemusí spočívat v každodenním jásání. Naději vidím v malých společenstvích, kde lidé něco hlubokého sdílejí a jsou schopni tuto cestu otevřít i druhým i přesto, že se s nimi hned neidentifikují.

Jsou tato malá společenství i prostředkem k tomu, aby se dnešní rozpolcená společnost opět semkla?

Určitě, ale nesmí vytvářet izolované ostrůvky. Malá společenství žijí v konkrétní situaci a dotýkají se jich konkrétní výzvy celé společnosti. Nelze se uzavřít pouze tam, kde je mi dobře. Je nutné brát realitu takovou, jaká je. A pokud tato společenství budou dobře zakotvená, přispějí i k pokoji ve společnosti.

Co jiného mimo víru může přispět k pokoji ve společnosti?

Naučit se, že ten, kdo má jiný názor, není nepřítel. Naučit se být citlivý vůči slabým. Každá společnost má silné, úspěšné, a také slabé. Slabý není méněcenný, má také svoji důstojnost. Když dnes vidíte rozdělení společnosti, agresivitu, způsob vyjadřování, uvědomíte si, že dů-

Při kázání; bohoslužba Mene Tekel, 2016.

ležitější než hlásat nějaké ideály je potřeba se kulturně vyjadřovat, umět přijmout, že ten druhý je jiný. Toto je podloží, z něhož může vzniknout konzistentní společnost.

Co si přejete do budoucna v osobním životě?

Abych vytrval na cestě živého křesťanství a stále se dovedl otevírat Božímu volání. Líbí se

mi slova papeže Františka, že Bůh překvapuje. Přál bych si, abych se nechal v dobrém slova smyslu překvapovat i v duchovní oblasti.

A pracovním?

Aby se mi dařilo druhé povzbuzovat, že stojí za to vsadit na evangelium.

Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Pravda a láska nezvítězí, dokud nenajdeme sílu pojmenovat zlo

Rozhovor s Martinem Mejstříkem

Studentský vůdce sametové revoluce, aktivista a bývalý senátor Martin Mejstřík vystudoval obor loutkoherectví na pražské DAMU. Podílel se na manifestech *Ukradená revoluce* či *Děkujeme, odejděte!* Žije na statku na Vysočině, kde chová koně a hospodaří. Napsal knihu *Deník: řekněte jim, že sametová...*, shrnující nejen události listopadu 1989, která v říjnu vyšla ve druhém vydání. Mimo jiné pro studenty připravuje přednášky o tématech spjatých s demokracií a ekologií.

Martin Mejstřík. (Foto Marek Malusek. Pokud není uvedeno jinak, pocházejí fotografie z archivu M. Mejstříka.)

Narodil jste se v Kolíně, ale dětství jste prožil v Žilině a Liberci. Mělo toto prostředí na vás vliv?

Žilinu mám spojenou se sluníčkem, to je zajímavé. Naši měli rádi hory, pořád nás tahali po kopcích, po Malé a Velké Fatře, po Tatrách... V Liberci jsme bydleli u lesa. Úžasné místo. Liberec je velké město, ale v blízkosti přírody. Když se ráno probudíte, je důležitý pohled z okna, já jsem ho měl do korun stromů. Hory mě určitě ovlivnily. I proto jsem později utekl z Prahy. Už jsem cítil, že mě vysává. Co mi měla dát, mi dala a já se musel vrátit zpět blíž půdě, lesu.

Maminka byla z věřící rodiny vyznávající masarykovské ideály.

Dědeček měl kvelb, malý obchod v Kolíně. Po roce 1948 mu veškerý majetek komunisté

zabavili a obchůdek sebrali. Ale věřil tomu, že to není na trvalo, a maminku poslal na obchodní akademii. Měla živnost převzít.

Tatínek byl výzkumným pracovníkem, pedagogem. Do roku 1968 byl členem KSČ, pak byl ze strany vyloučen. Panoval v rodině rozkol kvůli tomu, že maminka nebyla z komunistické rodiny?

V Liberci otec pracoval ve Výzkumném ústavu textilních strojů a zároveň přednášel na vysoké škole. I když soužití rodičů bylo občas hodně složité, táta mamince nikdy nevyčítal, že ve straně není. Věděl, koho si bere. Celá rodina z maminčiny strany byla věřící, naopak děda z tátovy strany byl komunista. Bylo hezké sledovat, jak se ti dva dokázali v tomto tolerovat. I poté, co byl tatínek vyloučen z KSČ a těžce onemocněl, mamka ho držela nad vodou.

Proč byl ze strany vyloučen?

Kvůli okupaci. Vyjádřil svůj názor a to stačilo. Zakázali mu styk s mladými lidmi, nesměl přednášet, a i ve výzkumném ústavu ho odstavili na vedlejší kolej. Po převratu jsem se ho ptal, jestli mu nebylo divné, co je KSČ za stranu. Vstoupil do ní po válce, ve svých osmnácti letech. Opravdu té myšlence věřil a se zápal, který je nám Mejstříkům vlastní, šířil komunistické ideje. Ale postupně mu to docházelo. Po převratu mi přiznal, že rok 1968 a vyhození z partaje pro něj bylo vlastně vysvobozením.

I přesto, že byl otec až do roku 1969 komunist, vy jste byl skautem. Jak moc vás skautské prostředí ovlivnilo a vznikl zde váš smysl pro pravdu?

Rok 2002, fotografie z volební kampaně do Senátu PČR.

Myslím, že smysl pro pravdu mám zejména od rodičů. Oba dva byli takto vychováni. Pro ně čest, pravda a mravnost nebyly planými pojmy. Snažili se tak žít i v těžkých podmínkách. Ale samozřejmě skauting na mě měl obrovský vliv. Měli jsme jedny z nejlepších vedoucích, kteří tehdy v republice byli, Miloše Zapletala a Miroslava Nevrlého. Skautská výchova, která klade důraz na etiku, na vzájemnou pomoc, na vztah k přírodě a zodpovědnost za život, mě opravdu hodně ovlivnila. Skauting hrál vedle rodičů nejdůležitější roli.

Kvůli špatnému kádrovému profilu jste nebyl přijat na gymnázium, ale protože jste milovník přírody, rozhodl jste se to zkusit na lesnickém učilišti v Hejnicích. Tam jste ale nebyl šťastný. Cituji z vaší knihy *Deníky*: „bratříčci stromy, výrobní surovina“. Zažil jste také šikanu ze strany vyučujících – „šrotovali duši“. Proč se k vám tímto způsobem chovali? A cítili to podobně i ostatní spolužáci?

Buzerace na učilišti byla všeobecná, netýkala se to pouze mě. Bylo nám patnáct, ještě jsme byli napůl děti, a oni, poblouznění tamním šéfem komunistické partaje, se z nás snažili vychovat železnou pěst komunistické strany, jak tomu říkali. Vládl tam vojenský režim. Rajóny jsme měli třikrát denně. Vycházky jednou za týden, a to za odměnu. Dostal jsem důtku například za to, že jsem mladé učitelce řekl „dobrý

den“ místo „čest práci“. U mě hrálo hlavní roli, že jsem chtěl na gymnázium. Pro tyto skalní komunisty v sedmdesátých letech byla inteligence stále nepřítelem. Z toho důvodu nenáviděli i mého tátu, byl přece inženýrem, navíc vyhozeným ze strany. Vezl jsem se v tom s ním.

Byl to ten důvod, proč ve vás vznikl odpor ke komunismu?

To ne. Ale zbořil se mi obrázek světa, který ve mně vypěstovali rodiče a skauting. Že svět a lidé jsou dobří, a i když prší, člověk pořád cítí světlo. Na učilišti to světlo zhaslo. Byl jsem hodně čínorodý, navštěvoval jsem spoustu mimoškolních kroužků, atletiku, skautský oddíl, hudební kroužek, výtvarné umění..., a tam všechny tyto věci ustaly. Byl jsem zavřený na intru jak v lágru, nepouštěli mě ven a jedině, co mi zbývalo, byla prýčna a knížky. A všeobecný strach, strach z kantorů, z vychovatelů... Opravdu pád do velké hloubky.

Posléze jste přešel na gymnázium ve Frýdlantu a po absolvování jste se úspěšně dostal na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy. Po dvou letech jste byl z politických důvodů vyloučen. Kolik vám bylo let?

Bylo mi dvacet dva.

Pošramotilo to hodně vaši duši?

Bylo to skutečně těžké období. Na gymnáziu jsem se po tom učilišti otřepal, hledal jsem,

čemu se dá na světě věřit, když člověk to není, a našel Boha. Tehdy jsem vědomě uvěřil. Přirozeně jsem se stal jakousi vrbou pro svoje spolužáky, byl jsem hromosvodem pro jejich smutky. Díky víře a energii, kterou jsem v té době měl, jsem cítil, že to všechno vydržím. Ale najednou jsem potřeboval pomoc sám a nikdo vedle mě nebyl.

Ve svém *Deníku* popisujete svou dost složitou cestu k víře... Proč jste s tím měl problém?

Neměl jsem ani tak problém s vírou, jako s Kristem. Bůh mi byl jasný, ale Kristus... Myslí, že na něj narazí každý, kdo, obrazně řečeno, přichází do chrámu božího zvenčí. Nerozuměl jsem tomu, jak skončil. Nechápal jsem, proč k tomu došlo, proč je to důležité. K čemu kříž, krev a vzkříšení? S tím jsem hodně zápasil. V momentě, kdy jsem to pochopil, se teprve má víra naplnila.

Pomáhá vám víra v životě i dnes?

Víra je součástí mého života. Ale nemám rád, když někteří kazatelé vydávají víru za něco, o co se máme opírat. Ano, máme se o ni opírat, ale primárně to není žádná berla. Lenin tvrdil, že víra je opíat lidstva. Jako bychom my, křesťané, žili v nějaké jiné dimenzi. Jako bychom nestáli na zemi. Je to blbost. Víra není ani berla, ani opíat. Víra je vědomí Božího stvoření a tvoření, vědomí osobní svobody a zodpovědnosti za naše životy zde na Zemi. Vědomí transcendentna. Proto s námi křesťany mají komunisté takový problém. Ti nikdy svobodní nebyli a nebudou.

Poté, co jste byl vyloučen z pedagogické fakulty, jste se úspěšně dostal na DAMU.

Dostal jsem se až napodruhé. A i na DAMU byly vyvíjeny tlaky. Zase ten táta za mnou, a že mě vyhodili ze školy...

Cítil jste výčitky?

Vůči tátovi? Vůbec. On si to vyčítal. Ještě nedávno jsem slyšel z jeho úst, že ho mrzelo, že jsme kvůli němu měli problémy. Nerozuměl jsem tomu, udivilo mne to. Pro mě udělal jediné, co udělat mohl a musel, říct pravdu. Stydl bych se za něj, kdyby se zachoval jinak.

Na DAMU jste se zapojil do protikomunistické činnosti. Spoluzakládal jste časopis Akademie múzických umění v Praze, časopis *Kavárna A.F.F.A. – Art Forum Forum AMU*. Ten se nejdříve zabýval kritikou umění, později i kritikou politickou.

Původní smysl časopisu byl trochu jiný. Název *Kavárna* jsem prosadil já. V první řadě jsem se inspiroval francouzským meziválečným uměním, které jsem miloval. A k tomu patřily francouzské kavárny. Když jsem přišel do Prahy a zjistil, že pár prvorepublikových kaváren ještě funguje, byl jsem nadšený. První mezi nimi byla Slavia. Kavárny se staly našimi opěrnými body v „komunistickém odboji“. Časopis vznikl primárně jako místo pro diskusi, místo, které propojí lidi, naše fakulty. Každá diktatura se řídí heslem „rozděl a panuj“. Tak tomu bylo i za komunistů. A my se rozhodli lidi spojoval.

Dařilo se?

Postupně jsme na sebe začali nabalovat i jiné fakulty z našeho okolí, například žurnalistiku, filozofy, UMPRUM, AVU, lékařskou fakultu apod. Šlo to poměrně rychle a do *Kavárny* se začala dostávat i témata společenská. Což přirozeně vyústilo v kritiku režimu.

Postupně se přidali režiséri Igor Chaun, Andrea Sedláčková, Jan Hřebejk, scénárista Petr Jarchovský a další...

Časopis jsme vymysleli se spolužákem Radkem Bachratým. Měli jsme jasnou představu, jak to bude fungovat. Bylo jasné, že potřebujeme zástupce našich fakult, pokud jsme chtěli propojení. Andrea Sedláčková naskočila hned, byla první redaktorkou za FAMU. Za HAMU to byla Yvona Nováková (Kreuzmannová), zakladatelka a ředitelka divadla Ponec a mezinárodního festivalu Tanec Praha. Za DAMU jsem tam byl já, Jolana Součková a další. Igor, Honza, Petr se přidali malinko později. Ten okruh se neustále rozšiřoval a většinou to byli lidé, kteří se po škole výrazně prosadili ve svém oboru.

Jinými studentskými vůdci vám bylo později vyčítáno, že jste se přidal k Socialistickému svazu mládeže. Vznikl by časopis bez toho, abyste do SSM vstoupil?

Křest knihy
Václava
Havla *Stručně
prosím*,
rok 2006.
(Autorem
fotografie je
Tomki Němec.)

Ano, to byli tzv. Nezávislí, Marek a Martin Bendovi, Martin Klíma a další. Pocházeli z disidentských rodin a měli k SSM štítivý vztah. Z jejich strany to byla spíše pyšná hrdost. Na to, že se „vyloupli“ až někdy po prázdninách, těsně před listopadem, mne to trochu udivovalo, ale vlastně jsem je chápal. Roli pražského SSM hodně podrobně popisují v *Deníku*, koho to zajímá, necht' si ho otevře. Řešili jsme, zda máme *Kavárnu* vydávat bez jakéhokoliv omezení ilegálně, nebo oficiálně pod SSM. A protože jsme chtěli, aby se časopis dostal co nejvíce mezi lidi, rozhodli jsme se jít oficiální cestou. Ilegálních časopisů se lidé báli, i mně se několikrát stalo, že mi esenbák vysypal batoh. Kdyby našli nějaký samizdat, nastal by velký problém, minimálně vyloučení ze školy.

Komunistické *Haló noviny* mnoho let po revoluci o vás vydaly článek, že jste byl vysokým funkcionářem SSM.

Ó ano! V tu dobu jsem byl senátorem. S velkou radostí to z *Haló novin* převzala ODS, která mi mou údajně vysokou funkci v SSM vmetla do tváře. Jak vidíte, nešval jsem jen komunisty. Snažili jsme se ten systém využít v boji proti jejich vlastnímu režimu. Byla to hra, která mě hodně bavila. Mám rád adrenalin, hodně jsem sportoval, lezl po skalách... Měl jsem na jedné straně kontakty na disent a na straně druhé na

vysoké funkcionáře v SSM. Balanc na hraně, na ostří nože. Ale právě díky tomu jsme dosáhli toho, čeho jsme dosáhli. Byl jsem členem Městské vysokoškolské rady SSM (tzv. MVR SSM) v Praze a nikdy jsem to neskrýval.

V roce 1987 začaly první demonstrace, několikrát jste byl zatčen. Můžete mi to prosím popsat? Jak probíhaly výsledky? Měl jste strach?

Chtěl jsem dostudovat školu, to byl jeden z jejich nástrojů zastrahování, výhrůžky, že vás vyhodí. Ale ta doba už byla jiná, přišel Gorbačov, klima v zemi se změnilo a my, studenti, jsme už měli pevněji pod nohama oproti době, kdy jsem studoval na pedagogické fakultě.

Bití při výsleších už jste nezažil?

Zatkli mě třikrát. Jednou jsem byl ve Školské a dvakrát v Bartolomějské. Stáli jsme hodiny s rukama nad hlavou opření u zdi a postupně nás vodili na výslechy. Jednou se tam ozýval nářek, bylo evidentní, že tam někoho bijí. Někdo tehdy řekl, že to je Tomáš Tvaroh, také takový zbojník z disentu. Já jsem fyzické násilí u výslechu nezažil.

A mimo výslechy?

Na 1. máje jsem se rozhodl, že komunisty přelstím, převlékl jsem se za turistu, který bydlí na Václavském náměstí. Oni mě ale už dobře

znali a neskočili mi na to. Táhli mě po dlažbě Štěpánskou za vlasy až na Václavák. Byly i nějaké kopance. Opravdu jsem se bál. Říkal jsem si, že mě odvezou někam za Prahu a zastřelí. Tehdy jsem si ten strach odžil, a pak už jsem se nebál.

V lednu 1989 při Palachově týdnu proběhl tvrdý zásah proti demonstrantům. *Kavárna A.F.F.A.* se jako první ze studentských časopisů proti tomuto zásahu vymezila. Článek se dostal i do rádia Svobodná Evropa. Myslíte si, že to byl důležitý moment pro rozhybání událostí?

Ano. Dosáhli opaku toho, co chtěli. Chtěli zastrašit lidi, a ti se spíše naštváli. Paradoxně manévry zasáhly asi nejvíce ty, kteří vůbec nedemonstrovali. Šli z práce nebo do kina a najednou se ocitli uprostřed policejních manévru, kde je mlátili obušky, pouštěli na ně psy a kropili je z vodních děl.

Násilí se nevyhnulo ani dětem...

Dostali se do takového amoku, že už to přestali rozlišovat. Mámy s kočárky, které šly do cukrárny, dostaly nabančeno. Ta brutalita, která se stupňovala (na konci týdne už tekla krev), vedla k petici, kterou jsme sepsali. Nechtěli jsme vlastně nic jiného než Charta 77. Chtěli jsme, aby režim dodržel to, co slíboval.

Vznikla by bez studentů revoluce? Podle vás byli chartisté příliš pasivní.

V disentu vznikl generační spor. Chartisté měli naši úctu, obdivovali jsme je, protože v době nejhlubší totality sebrali sílu a pokusili se vzepřít. Nás to fascinovalo a vážili jsme si jich. Ale koncem 80. let nám již nějaké výzvy nestačily. Mladší lidé, kteří podepsali Chartu, se s Václavem Havlem, který bojoval pouze slovem, dostali do sporu a začala vznikat jiná neformální sdružení, například Mírový klub Johna Lennona, Koruna Česká apod. A právě tato sdružení svolávala demonstrace, ne Charta.

***Kavárna A.F.F.A.* se také podílela na svolávání demonstrací?**

Náš časopis vznikl v roce 1987, než jsme se etablovali byl již rok 1988. Usoudili jsme, že na to ještě nemáme. A zaměřili se na provázání

fakult. Založili jsme STIS – Studentské tiskové a informační středisko. Stalo se opravdovým studentským centrem. Záběr, který jsme do té doby měli, se rozšířil i o mimopražské školy.

Pomáhala vám i Monika Pajerová.

Později převzala funkci řízení STISu, už jsem to nestíhal. Byla organizačně zdatná, komunikativní, milá, pracovitá... Vedla to skvěle.

Jak to probíhalo před poslední demonstrací 17. listopadu v roce 1989?

Kavárna už byla hodně radikální. S ostatními jsme se scházeli hlavně ve STISu. Bylo důležité, že jsme se propojili s Nezávislými studenty (později si začali říkat Stuha). Měli kontakty na školy, kam jsme nedosáhli. I přesto jsem čekal, že na listopadovou demonstraci přijde maximálně tisíc lidí.

Čím to bylo, že přišlo mnohonásobně více demonstrantů?

Když o tom zpětně přemýšlím, přijde mi to jako zázrak. Ale asi už doba byla zralá. Studenti se přestali bát. Každý rozumný člověk podepisoval v Praze petici Několik vět. Určitě to také bylo tím, že tato akce byla právě díky MVR SSM povolenou studentskou manifestací.

A pak přišel 17. listopad.

Obrovská euforie... Důležité bylo zastavení se na Vyšehradě. Tisíce svíček. To místo má v sobě sílu. Rozjitřený třicetitisícový dav, který se tam nemohl vejít, většina stála pod Vyšehradem. Zazpívala se hymna. Dav ztichl do takové tiché modlitby. Pohnuli jsme s bezčasím, jak psal Havel, dějiny se zase začaly hýbat. Bylo úžasné, jak lidé byli vtipní. Reagovali na momentální podněty. Začali například skandovat: „Jsme na špatném Hradě!“ Na Vyšehradě to byla čistá radost a vědomí, že komunismus končí.

Jaký projev vás nejvíce zasáhl?

Vzhledem k tomu, že jsem to celé organizoval, jsem se nemohl úplně soustředit, občas jsem řešil technické věci. Ale líbily se mi projevy pánů Katětova a Šárky, kteří zažili 17. listopad 1939 a následné nacistické represe. Nelíbil se mi moc projev Martina Klímy, přišel mi příliš agresivní a podbízivý. Provolávat revoluční

V roce 1993. (Autorem fotografie je Milan Podobský.)

hesla je snadné. Ale já mám rád věci promyšlené dopředu. A z Martinova projevu jsem měl strach. Měl jsem strach o lidi, o dav stojící čelem k nám.

Věřil jste, že je to skutečně revoluce?

Martin do lidí vykřičel hesla, která chtěli slyšet. Trefil se. Na Vyšehrad odcházeli s obrovskou euforií. I já jsem nakonec propadl pocitu, že komunisty máme na lopatkách. Byla to taková síla lidí, taková energie, která v nás byla, že už jsme nevěřili, že by nás mohli zastavit.

Pak nastal stávkový týden.

Stávkový výbor se poprvé sešel v pondělí v budově Unitarie, v dnes již bývalém divadelním sále DAMU, v DISKu. Prvních čtrnáct dní jsme se scházeli dvakrát denně. Každá fakulta měla jednoho až dva zástupce. Šimona Pánka si do té doby z jiných akcí nepamatuji. Pokud vím, působil spíše jako aktivista v Brontosauru. V roce 1988 jsem na jeho jméno narazil, když pomáhal organizovat pomoc Arménii po katastrofálním zemětřesení. Poté až těsně před vyhlášením stávky vysokoškoláků. A najednou byl

vedle mě. Stávka skončila až volbou prezidenta Václava Havla. Vydechli jsme si, že už je to za námi, a mohli jsme se jít domů vyspat.

S výsledkem revoluce jste nebyli spokojeni. Vznikl manifest Ukradená revoluce.

Ten vznikl už na podzim v roce 1990 jako reakce na to, že nikam nesměruje vyrovnání se s totalitou. To, čeho jsme dosáhli stávkou, jsme odevzdali do rukou politiků, kteří se rekrutovali kolem Václava Havla. Byl pro nás garantem, že se vývoj už nevrátí zpátky. Zcela automaticky jsme počítali s tím, že komunisté skončí, strana bude zakázána a proběhne mezinárodní soud podobný norimberskému. Nic takového se nestalo. Najednou jsme zjišťovali, že se komunistům nestalo vůbec nic, vesele působí dál, snaží se dostat k ekonomické moci a kandidují do parlamentu. Revoluce se vytratila do ztracena.

Bylo to zklamání?

Nevěřili jsme tehdy, že je to záměr, úmysl. Až deset let poté nám došlo, že je to řízený proces.

A přišli jste s manifestem Děkujeme, odejděte!

Václav Klaus si s Milošem Zemanem rozebrali ring. Oba se opírali o exponenty minulého režimu. Bezesporu k tomu přispěli i Pavel Rychetský se Zdeňkem Jičínským, kteří prosadili kontinuitu s právním systémem z doby totality. Podle toho tady právo vypadalo a tehdejší tzv. kapitáni průmyslu té nefunkčnosti práva a justice využívali. Proto vznikl manifest Děkujeme, odejděte!. Chtěli jsme, aby Klaus se Zemanem odešli z veřejných funkcí. Nestalo se tak. Bohužel.

Myslíte si, že Václav Havel měl zpočátku šanci tomu zabránit?

Měl. Ale nechci být generálem po prohrané bitvě, také jsem to viděl až s odstupem mnoha let. To, co se dělo po roce 1990, muselo být podle mého názoru domluvené. Václav Havel tomu říkal konspirační teorie a bylo vidět, že ho jiný pohled na listopad, než byl ten oficiální, hodně rozčiluje. Bylo by dobré si už konečně přiznat, že se některé věci odehrály jinak, než jsme si mysleli. Nijak to nesnižuje roli těch státních, kteří do toho s námi po 17. listopadu šli.

Máte konkrétní důkaz?

To je spíš otázka na historiky. Mám pocit, že třicet let spali. Zabývali se tématy, která nejsou tak kontroverzní. Ale existují dílčí studie, že se komunisté na přechod k alespoň částečně tržní ekonomice připravovali a že o Havlovi uvažovali jako o ministru kultury. Proč měl agent StB Ludvík Zifčák hrát mrtvého studenta? Proč se skartovalo ještě na jaře 1990 za ministra vnitra Richarda Sachera? Jakou roli sehrál třeba Prognostický ústav?

Myslíte si, že je ještě možné se s minulostí vyrovnat?

Samozřejmě že je. Myslím si, že tento úkol je nejen před námi, ale před celým západním světem. Ani Západ nemá jasno v tom, co je komunismus za hrůzu, nezažili to. Jako senátor jsem byl v Paříži na konferenci o vyrovnání se s minulostí v postkomunistických zemích. Když jsem tam srovnal komunismus s nacismem, před francouzskou elitou jsem skončil. Jsou

hrdí na svou Pařížskou komunu, Velkou francouzskou revoluci. Musí si uvědomit, že reálný komunismus není nic romantického, ale že má na svědomí více obětí než obě světové války dohromady. To je komunismus v praxi.

Vstoupil jste do politiky s tím, že něco změníte?

Jinak bych to nedělal. Pracoval jsem na tématech, která obracela pozornost k vyrovnání se s naší minulostí: Postavení komunistů mimo zákon, třetí odboj – bratři Mašinové, role Edvarda Beneše nebo vyhlášení státního svátku na Velký pátek. Ani natřikrát se mi to nepovedlo, nakonec ale Velký pátek rozumní poslanci prosadili. Dva roky po mém odchodu. Ale i o tom je demokracie, schvalování je zdoluhavé. V tom to má diktátor jednodušší. Každé Velikonoce si ten svůj „boj“ připomenou, jsem rád, že se zrovna toto povedlo. Naše kultura, historie, je spojená s křesťanstvím a z tohoto hlediska jsou Velikonoce významnější než vánoční svátky.

Co vám působení v parlamentu dalo?

Pochopil jsem, že základy demokracie jsou položeny správně. Samozřejmě zákony můžeme kritizovat, ale existuje parlament, máme svobodné volby, justice se postupně stává autonomní. Jde o to systém kultivovat. Systém je dobrý, co selhává, jsou lidé. Chybí zde elity. Co nevyvraždili Němci, postříleli a zdecimovali komunisté. Chvilí ještě bude trvat, než bude lépe.

Komunisté zlikvidovali několik generací a negativně ovlivnili mnoho rodin. Kdy se podle vás z toho společnost uzdraví?

Při Děkujeme, odejděte! jsem si uvědomil, že je to běh na dlouhou trať. Vzpomněl jsem si na Mojžíše, který vedl otroky z Egypta do Země zaslíbené a nechal je čtyřicet let na poušti. Byl to jasný záměr. Aby otroci zemřeli a do Zaslíbené země už přišli pouze lidé svobodní. V bibli se těch 40 let opakuje vícekrát, mělo by to stačit. Ještě deset let...

Stejně jako komunisté, i populisté v dnešní době používají manipulaci a ovládají masy. Proč si myslíte, že lidé mají potřebu mít nad sebou vůdce?

Nemyslím si, že lidé mají potřebu vůdce. Spíše potřebují pozitivní vzory. Pokud je nevidí, rozevírá se prostor pro populisty a extrémisty. Populismus vyplňuje místo, které mu uvolní lidé s opravdovými vizemi. Je to reakce na selhání elit.

Je to tedy v lidské přirozenosti.

V podstatě ano. Víte, já jsem duší monarchista. Obnovení konstituční monarchie jsem navrhoval i Havlovi, když se hledalo, co Československo přinese nového do Evropy, do světa. Podle průzkumů jsou obyvatelé konstitučních monarchií nejspokojenější. A my Češi k tomuto uspořádání máme blízko. Masaryk leccos z konstituční monarchie převzal, a věděl proč. Lidé v monarchii cítí, že by naše zodpovědnost měla sahát dál než na konec volebního období, či našich životů.

Jak se bránit populistům?

Kritickým myšlením. Přemýšlet. Nevěřit všemu, co vám do hlavy nalévají komerční televize nebo nějaký tribun, co má na všechno lék.

Jakým způsobem někoho přimět, aby kriticky přemýšlel?

To by měli udělat rodiče. A pokud selhávají, zde je prostor pro stát. Proto máme školství, které nemá jen vzdělávat, ale děti i vychovávat. Kantoři mají obrovskou moc. Mně například úplně změnili životní směřování. Původně jsem přemýšlel o přírodních vědách, ale díky profesorovi na gymnáziu jsem si zamiloval do té doby nenáviděný dějepis a maturoval z něj. Být kantorem je poslán. V životě bychom měli mít vyšší cíle, než se například jen dobře najíst. A pokud vám toto nedají rodiče, měl by to být kantor, který vám otevře dveře do světa skutečného lidství.

Jak hodnotíte posledních třicet let v politické sféře?

To, co naši generaci zklamalo, je nevyrovnanost se s komunismem, to, že zde komunisté legálně působí a jsou dokonce i v parlamentu. To, že lidé, kteří bojovali proti komunismu, jsou na tom existencionalmente mnohdy hůř než bývalí exponenti diktatury. Vrací se nám to v podobě Miloše Zemana na Hradě a premiéra Andreje

Babiše. Z etického hlediska stavíme demokracii na písku. Neujasnili jsme si, co je dobro a zlo, co je pravda a lež. Jak mohla pravda a láska zvítězit, když si nejsme schopni přiznat pravdu. Havel ta slova hodil jen tak do větru, aniž by měl odvahu vyřknout pravdu a pojmenovat zlo. Tak pravda nemá nikdy šanci zvítězit, natož láska. Láska není to, že zlo necháme běhat po světě. Že necháme vlka řádit mezi ovečkami. Co by asi udělal dobrý pastýř?

A třicet let svobody?

Žijeme ve svobodě. Zázrak. Každé ráno po probuzení si toho pocitu užívám.

Jsou podle vás dnešní mladí lidé dostatečně aktivističtí?

Někteří jsou, někteří na to kašlou jako za „totalitu“. Demokracie klade na člověka obrovské nároky, daleko větší než totalita. Když nezlobíte, nechá vás totalita žít. Ale v demokracii máte zodpovědnost nejenom za sebe, ale i za obec, ve které vyrůstáte. Za ulici, město, stát, celý svět. A nikdo vám neřekne, co máte nebo co musíte. Je to jen na vás. Padla železná opona a najednou se stala naším domovem celá zeměkoule. Svým způsobem nezavidím a svým způsobem závidím mladé generaci, že může řešit problémy, které před ní stojí. Demokracie jako taková je celosvětově v krizi.

Není potřeba nové revoluce?

Jenom ne žádné revoluce! Potřebujeme čas k evoluci. Masaryk chtěl padesát let, a to na tom byl daleko lépe než my. Tato země si různých zvrátů, válek a revolucí užila dost. Je čas sázet, ne bořit.

Jaká je cesta, když ne revoluce?

Kultivovat a vzdělávat lidi a prostředí, ve kterém žijeme. Dát prostor a čas novým elitám, musí dorůst. Není kam spěchat. Na druhou stranu všechny naše problémy za nás může záhy vyřešit stav naší planety. Nechováme se k ní dobře. Země nám byla svěřená, není to náš majetek. Je to Boží majetek, Boží zázrak. A my bychom se měli snažit být dobrými hospodáři. Jako to bylo ještě za našich dědů, kteří se snažili předat grunt v lepším stavu, než ho převzali. Aby se tím Božím světem mohli těšit i generace za námi.

Více než politická situace vás tedy trápí současný stav přírody?

Vyčítal jsem Václavu Havlovi, že se málo zajímá o vnitrostátní politiku. Dával přednost politice globální. Ale pokud si nebudeme demokracii hlídat i na lokální úrovni, nebudeme mít šanci starat se o prostor kolem nás. Stav Země by se měl stát pro lidstvo tématem číslo jedna. Naše generace je už stará. Nemá na současné výzvy. Většina světových lídrů je zabředlá v minulém století, vůbec netuší, co je potřeba řešit. Konzum nás svádí na scestí. Stavět kvalitu života na množství materiálních věcí je cestou do pekla. V tom se současný svět podobá tomu za komunismu.

Chystáte se vrátit do politiky?

Nechystám.

Co děláte ve svých volných chvílích?

Snažím se kultivovat prostor kolem sebe. Přednáším, nejenom o 17. listopadu, ale také o tom, jak funguje parlamentní systém, EU, přednáším o ekologii... Zároveň se se svojí přítelkyní snažím dát dohromady statek, který jsem před mnoha lety koupil. Udělat z něj ekologické a kulturní centrum. Mohl by se stát jedním z ostrůvků svobody, jak jsme tomu říkali za totality. Jsou pořád potřeba.

Co pro vás znamená svoboda?

Svoboda je v první řadě to, co nás odlišuje od zvířat. Možnost se rozhodnout.

Vážíme si jí dostatečně?

Moc ne. Většina národa svobodu bere jako samozřejmost. Zejména děti, současní stře-

doškoláci, si vůbec neuvědomují, že ji mohou ztratit. A že získat ji zpět není zadarmo. Naši předkové nám ji vybojovali krví. Legie, druhá světová válka, protikomunistický odboj... Ani ta naše revoluce zpočátku rozhodně sametová nebyla.

Může se totalita podle vás vrátit?

Může. Nic zde není navěky. Mám před očima Výmarskou republiku. Také byla demokratickou. Pak přišel nějaký tajrlík z Vídně, zlikvidoval ji a do pár let rozpoutal druhou světovou válku. A nám dnes komunističtí pohlaváři už zase káží, co to je demokracie. Lidé nesmí společenskou situaci pouštět ze zřetele. Je dobré se sdružovat a zajímat se o to, co se děje. Dnes například Milion chviliek pro demokracii. Je důležité nenechat politikům „klid na práci“.

Věříte ještě v dobro lidí?

Věřím v ducha. Naše revoluce byla revolucí ducha. Při zastavení se na Vyšehradě jsme byli prodchnuti láskou, dobrem a duchem. Netoužili jsme po supermarketech, ale chtěli jsme svobodně vydechnout. Pán Bůh člověka stvořil jako svobodnou Boží bytost. Je na nás, abychom nesli toto světlo.

Co přejete České republice do dalších třiceti let svobody?

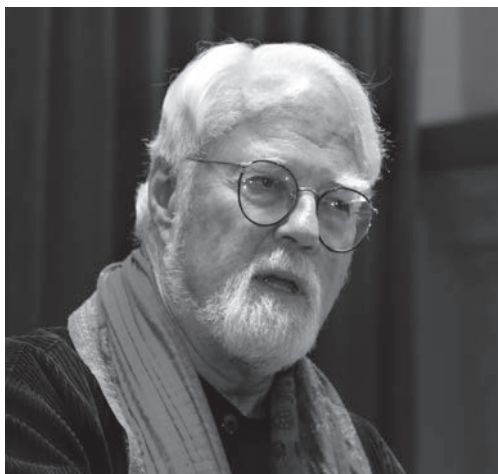
Aby tuto republiku, a vůbec všechny lidi na Zemi, neopouštěl Bůh. Abychom my neopouštěli jeho. Abychom to světlo, které v nás rozsvěcí, udrželi a aby nepohasínalo. A abychom nezapomínali na to, co jsme skutečně v listopadu 1989 chtěli. Vítezství ducha nad prázdnotou hmotou.

Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Světlo Unitářské akademie

Petr Samojký

„Znám pár lidí, kteří vydávají spoustu světla. Je to tím, že sami hodně světla vstřebali. Přímou září.“ Mnozí čtenáři *Tvůrčího života* si při čtení těchto slov záhy vybaví autora, kterým je nám dobře známý americký unitář Robert Fulghum. Když jsme se spolu před časem bavili v útulné hospůdce poblíž našeho ústředí a přišla řeč na to, co všechno jako čeští unitáři děláme, nemohl jsem nezmínit i naši Unitářskou akademii. Fulghum se zamyslel a řekl mi: „Kdyby to šlo, pomůžu. Teď ve své fázi života cítím urputnou potřebu pomáhat.“

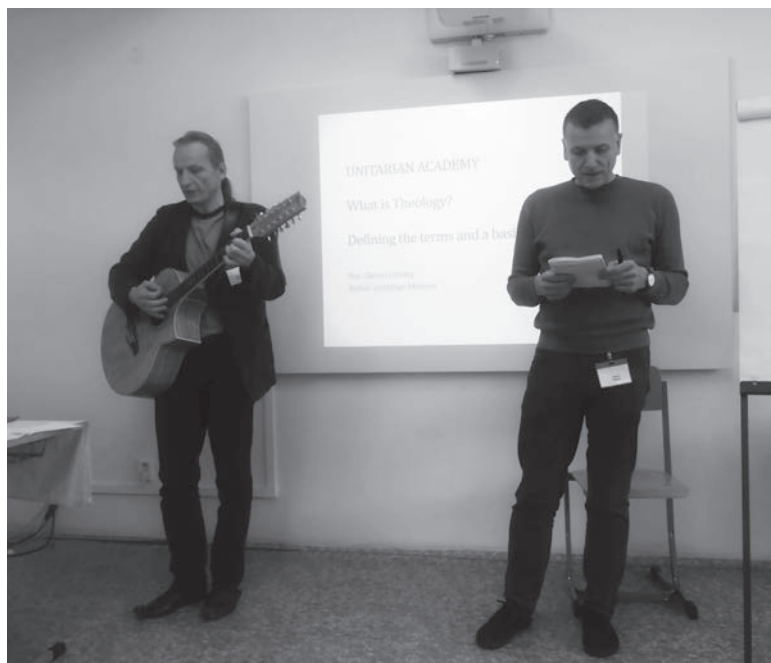
Robert Fulghum, unitářský duchovní a populární spisovatel. (Foto převzato z: www.commons.wikimedia.org.)

Teď, když Unitářská akademie bilancuje první tři roky existence, mohou být Fulghumova slova zrcadlem, inspirací a pobídkou. Zrcadlem proto, že při vyhodnocování samozřejmě musíme brát v potaz účel a smysl našeho počínání: potvrdilo se očekávání, naplnily se naděje? Inspirací proto, že ústřední motiv musí být nezištná pomoc světu. Pobídkou proto, že všechno se mění, chce-li to žít a růst.

Když Unitářská akademie začínala, při prvním modulu, který se konal v Českém Krumlově, jedna z účastnic prohlásila: „To jsem netušila, že unitářství má takhle starou a bohatou tradici. A tolik světla je v ní!“ Občas si ta slova připomenou a teď, při uvažování nad třemi roky fungování Unitářské akademie, mi jasně vytanula na mysli.

Český Krumlov, Kuks, Broumov, Telč, Litomyšl, Nečtiny, na těch všech místech jsme se setkali. Byl to vždy maraton přednášek, prezentací, dílen a sdílení, s večery v pospolné debatě, kdy jsme si i společně vařili a jedli, o soukromých rozhovorech ani nemluvě, protože na to vše tam vždy bylo dost prostoru. Může to být někdy až únavné. Ano, je to únavné, vidíme to na sobě, když se někdy potkáme na chodbě a máme pocit, že těch informací a poznatků je moc. Ale zase když se den naplní a setká s večerem, pak se spolu úlevně a radostně bavíme, všechno se to vyvažuje a tak nějak skládá dohromady – a když odjíždíme, tak se nám vlastně ani nechce. Snad každý z účastníků našich dosavadních setkání tyhle pocity poznal!

Je to o tom fulghumovském světle, protože světlo je krásným symbolem pro poznání. Ostatně, když jsme si jednou v Broumově při večerním sedění v rozlehlých chodbách spontánně začali hrát se světlem v podobě svíček v chodbě rozmístěných, vznikl z toho posléze i hudební videoklip s příznačným názvem *Světlo, vejdi v mysl mou*. A kolik inspirace, porozumění souvislostem v široké sféře oblastí týkající se naší unitářské tradice jsme si odnesli – to by nikdo vyčíslit nedokázal. Vyčíslit se dá jen to, že kolem stovky lidí bylo tak či onak do dění v Unitářské akademii zapojeno nebo s ní bylo v kontaktu. Každý běh modulu je zajištěn lektory z našich vlastních řad, ale i zahraničními, protože k některým oblastem potřebujeme skutečně specialisty. A to se v neposlední řadě týká i nově se rozvíjejících kolokvií, která Unitářská akademie pořádá spolu se sborem duchovních a na něž zveme jako odborné diskutující i externí hosty.

Že je Akademie vsutku akční projekt, dokládá i tato momentka zachycující dva zástupce jejího vedení. Zatímco ještě doznívá poslední tóny hymny hrané Petrem Samojským, Michal Kohout, první ředitel akademie, již vítá studenty a zahrnuje je všemi důležitými informacemi pro další studijní den. A na pozadí už je připravena prezentace k první přednášce... (Foto KLK.)

Kolokvium je možná ne zcela povědomý výraz. Ale v našem pojetí znamená něco jako neformální, ale moderované debatní setkání, které je zaměřeno na konkrétní témata, v nichž se unitářství setkává s veřejným rozměrem a zájmem. Proto se to koná v přítomnosti duchovních NSČU (samozřejmě podle jejich aktuálních časových možností) a dalších hostů, kteří tak či onak zvolené téma mohou představit a doplnit.

Podobně specifická oblast jsou naše letní soustředění, která jsou zaměřena výhradně na unitářskou duchovní praxi. Oproti běžným modulům tady je teorie a přednášek jen pomálu. Naopak tím víc je tu prostoru pro sdílení, společnou činnost, meditaci, modlitbu a podobně. To vše samozřejmě vychází z našich historických kořenů – což pro leckoho, včetně dlouholetých členů, může být překvapující. Totiž v tom ohledu, jak bohatá naše vlastní unitářská tradice je, co se duchovní praxe týče. Když se řekne unitářství, vlivem událostí v minulých dobách si leckdo naši tradici spojí s přednáškami a bezuzdným klábosením o duchovních tématech. Ale konkrétní praxe, která by podpořila osobní duchovní život člověka? – Ano, i v tom směru je naše české unitářství bohaté!

V souvislosti s čísly lze ještě uvést určitou kuriozitu, kterou se Unitářská akademie vyznačuje, totiž její rozpočet. Ten je ve srovnání s jinými unitářskými vzdělávacími institucemi velmi skromný, a tak někdy není snadné vyhnout se stylu „udělej si sám“. Samozřejmě u zahraničních unitářských vzdělávacích institucí je jejich výrazně lepší finanční zajištění dáno vždy místními podmínkami, velikostí organizace, okolnostmi vzniku, fondů z minulosti a dalšími souvislostmi, protože každá taková instituce je jimi podmíněna. Když srovnáme Unitářskou akademii například s britskou Unitarian College, zaměření a styl organizace a práce jsou podobné, ale rozpočet (v přepočtu na studenta i celkově) je zcela odlišný. V našem případě mnoho věcí řešíme podobně jako v obcích dobrovolnický, protože jinak by to prostě nešlo, ale to nakonec ze života našich obcí všichni známe.

Navzdory praktickým těžkostem a omezením lze však říct, že můžeme být právem hrdi, že se řadíme mezi aktivní a fungující unitářské vzdělávací organizace, kterých je ve světě poskrovnu. Konkrétně je to již zmíněná Unitarian College ve Velké Británii, dále pak Starr King v Kalifornii (kde studovali manželé Hašploví), Meadville Lombard v Chicagu (kde studoval Miloš Mikota) a Protes-

tantský teologický institut v Kluži (Kološváru). A můžeme být rádi i za to, že dnes jsme se všemi ve spojení a postupně objevujeme možnosti vzájemné spolupráce, výměny studentů a lektorů, studijních materiálů a podobně.

Při současném bilancování se nabízí otázka, kudy do budoucnosti. Tady jsou možnosti opravdu bohaté. Chcete poznat unitářství v jiných zemích? Unitářská akademie vám v tom pomůže. Toužíte po hlubším porozumění unitářské historii? Přijďte na modul, který se tomu věnuje. Jste členy správního sboru nebo jinak zapojeni ve vedení své obce a máte pocit, že o organizaci NSČU toho nevíte dost? Máme na to příslušný modul! Jste v Unitarii hlavně kvůli osobním důvodům a zajímá vás především duchovní praxe? Pojeďte s námi na letní modul, který se duchovní praxi věnuje výhradně. Jinými slovy – pro každého se něco najde, naše Akademie má dnes velmi široký záběr a zabývá se oblastmi, které našim obcím a členům mohou být prospěšné. A hlavně: nemusíte se zavazovat ke studiu celého tříletého cyklu! Prostě si vyberte téma či oblast, která je pro vás důležitá

Vstřebejme hodně světla, abychom mohli zářit!
Světlo je pro Akademii důležitý symbol. (Foto KLK.)

a může vám osobně přispět, anebo vy vnímáte, že s načerpanými vědomostmi a podněty pak budete moci přispět své obci, a zúčastníte se jen toho konkrétního modulu, anebo dokonce i jen té či oné přednášky či prezentace! V tom je Unitářská akademie naprosto flexibilní.

Týká se to opět toho krásného symbolu světla. Cesta člověka za poznáním, moudrostí, soucítěním, úctou a láskou – k tomu má v důsledku vést činnost Unitářské akademie. Protože, a to je výchozí předpoklad, ti z našich členů, kteří se některého z modulů zúčastní, tím prospějí sobě, nám ostatním, ale pak přeneseně i své obci.

Nezbývá pak než konstatovat, že díky nadšení a zápalu pro věc Unitářská akademie vlastně vůbec vznikla: jako podnět z potřeby i touhy po šíření světla. A tomu samému teď zpětně chce přispět, abyste i vy, milí přátelé a poutníci unitářskou cestou ve všech našich obcích, z toho tak či onak měli po duchovní stránce užitek.

Šíření světla je náš společný zájem, a tak podpořme i společně naši Unitářskou akademii, která se o to snaží ze všech sil. Robert Fulghum se k nám zatím nedostal, a vzhledem k jeho časové vytíženosti při návštěvách České republiky k tomu hned tak brzy nedorazí. Ovšem i tak je výzva z jeho slov jasná – vstřebejme hodně světla, abychom mohli zářit. I to je způsob, jak pomoci našemu světu.

Helen Masonová, ředitelka nové britské Unitarian College, přednáší na Akademii o jejích vzdělávacím projektu. (Foto KLK.)

Logo sboru Church of the Larger Fellowship.

Celosvětová Obec širšího společenství slaví významné narozeniny!

Tento rok si připomínáme 75. výročí vzniku americké unitářské Obce širšího společenství (Church of the Larger Fellowship). Největšího unitářského sboru, který čítá přes dva a půl tisíce unitářů a jehož cílem je sloužit svým členům, příznivcům a sdílet „dobré zprávy“ unitářů z celého světa.

Raymond A. Young, unitář vyslaný do bojů druhé světové války, v tomto velice těžkém období napsal 12. března 1944 hluboce osobní dopis adresovaný „gentlemanům“ Americké unitářské asociace. Hledal kázání, které by ho duchovně připravilo na odchod do války a zejména utěšilo jeho rodinu, pokud by se z ní nevrátil: „Zajímalo by mě, zda nějaký duchovní vytvořil kázání, které by mi ukázalo, že celá tato oběť není zbytečná, jako tomu bylo poprvé. [...] A ukáže mé ženě, že to celé nebylo marné, pokud mě ona a má dcera ztratí.“

O několik dní později dostal na svůj dopis odpověď od zástupkyně Asociace amerických unitářů Florence Baerové, ve kterém mu popsala jejich nový projekt: „Pro všechny jako jste vy, kteří se zajímají o unitářskou víru, ale nejsou v blízkosti unitářské obce, jsme vytvořili Obec širšího společenství.“ Později toho roku byl unitářský sbor Church of the Larger Fellowship (CLF) oficiálně založen.

HISTORIE CLF

Kořeny společenství sahají ale mnohem dál do historie. Až do roku 1825, k založení Americké unitářské asociace a prvním misiím na západě. Reverendka Laura Byers Cavicchiová se zabývá historií CLF v unitářské tradici a v misijních projektech. Na konci 19. století probíhala mezi jednotlivci, sbory amerických unitářů a organizacemi čilá korespondence o tom, jak řešit různé organizační a duchovní záležitosti, například nedělní školy, liturgie nebo to, kde se dostat k tištěným materiálům. Proto roku 1877 založil Charles Wendte v Cincinnati, kde byl v té době

Charles William Wendte (1844–1931), unitářský duchovní v Oaklandu (Kalifornie) a zakladatel „poštovních“ misií. (Foto převzato z: localwiki.org/oakland/Charles_W._Wendte.)

duchovním, Misijní společnost, která měla tuto problematiku usnadnit. Pro celý projekt se postupně vžil název Poštovní misie. S agendou mu pomáhala tajemnice jeho sboru Sallie Ellisová, která Poštovní misii řídila až do své smrti. Díky její práci udělalo americké unitářství velký pokrok v systematickém šíření informací a povědomí o liberální víře napříč Spojenými státy. Zejména v rámci Západní unitářské konference bylo díky Poštovní misii rozesláno tisíce dopisů a pojednání informujících o unitářství. Tento příklad se stal vzorem pro CLF, které ho napodobilo, jen s drobným rozdílem, že tímto způsobem šířilo i duchovní promluvy.

Albert Charles Dieffenbach (1876–1963), unitářský duchovní, novinář a redaktor The Christian Register. První duchovní CLF. (Foto převzato z: uudb.org.)

Idea CLF vznikla ve vedení AUA, Americké unitářské asociace, za druhé světové války pod předsednictvím prezidenta Fredericka May Eliota, který se v této době všeobecně zasloužil o velký rozvoj unitářství. Nově založený sbor Church of the Larger Fellowship měl sloužit jako podpůrné společenství nejen pro izolované náboženské liberály, již se z nejrůznějších důvodů nemohli účastnit života některého z „kamenných“ sborů, ale také pro unitáře, kteří odešli sloužit do války, ať už jako vojáci nebo jako pracovníci humanitárních organizací, včetně Unitářské pomocné služby ustavené v roce 1940. Tito lidé více než kdy jindy potřebovali duchovní podporu. Church of the Larger Fellowship měl být sborem v nejširším slova smyslu. Včetně toho, že měl zájemcům poskytovat tištěné promluvy, vzdělávací materiály a také možnost osobního kontaktu s duchovním – například i telefonického. Tento způsob komunikace byl podstatný právě pro osoby sloužící v oblastech sužovaných válkou.

Prvním duchovním CLF se stal Albert Dieffenbach. K tomu, že se CLF postupně vyvinulo ve významnou kongregaci – pro někoho nezbytnou, pro někoho svobodně zvolenou – přispělo jeho úplné oddělení se od ústředí americké Unitářské a univerzalistické asociace,

v jehož rámci vzniklo a fungovalo až do roku 1971. Od té doby je tento sbor činný s vlastní právní subjektivitou i rozpočtem.

INOVACE DUCHOVNÍMI

Podle Rev. dr. O. Eugene Picketta, bývalého prezidenta UUA a duchovního CLF, bylo společenství velmi přínosné pro rozvoj unitářství zejména ve 40. a 50. letech. „Po válce to bylo tak, že unitáři expandovali a rostli prostřednictvím vzniku jednotlivých společenství a malých laických uskupení,“ zmiňuje. V tomto období se díky působení společenství povedlo založit přes čtyři sta nových unitářských sborů.

Každý duchovní CLF přinesl různé novinky. Reverend dr. George Marshall založil Nezávislý studijní program. Reverend Eugene Pickett a jeho tým vytvořili tzv. Obec v krabici (Church in a Box). Program fungoval podobně jako knihovna. Za poplatek si bylo možné půjčit hotové bohoslužby, dokonce i na video-kazetě, které byly určené zejména pro menší skupiny a obce a také pro společenství vedená laickými duchovními. A například reverendka Jane Rzepka založila pro CLF vlastní webové stránky, online seznamy a digitalizovanou verzi zpravodaje – *Quest*. Současná prezidentka Meg Rileyová se svým týmem zavedla systém každotýdenních promluv, které jsou naživo vysílány na internetovém kanálu YouTube. Motto bohoslužeb je „Vždy v beta verzi“, což jinými slovy znamená, že je stále co zlepšovat a inovovat. Heslo je určené komunitě, která posouvá spirituální a technologické hranice.

Jako velmi rozsáhlá kongregace CLF obsahuje podle Rev. Rileyové několik „paralelních vesmírů“. Členové žijí napříč USA, Kanadou i mimo americký kontinent. Některá klíčová uskupení zahrnují duchovní, náboženské lídry a jejich rodiny a unitářské válečné kaplany, pro které společenství slouží jako domácí základna. Church of the Larger Fellowship také spravuje a obstarává provoz webových stránek zaměřených na kaplanskou službu ve věznicích a armádě. Zásadní je zejména první z nich, věnovaná duchovenské službě poskytované vězněným lidem. Pro duchovní se zájmem o tuto oblast služby se pořádají pravidelné vzdělávací programy a školení.

Meg Rileyová, unitářská duchovní a současná prezidentka CLF.

Pracovníci CLF jsou se členy společenství ve spojení nejen prostřednictvím tradičnějších forem komunikace, tedy skrze dopisy či přes e-mail, ale organizují také pravidelné videokonference, již zmíněné online streamované bohoslužby, facebookové skupiny a také každotýdenní talk show *The VUU*. I přesto, že internetové platformy nemohou nahradit osobní kontakt, Meg Rileyová věří, že se v rámci tohoto netypického sboru může v dnešním světě podařit rozvíjet hluboké propojení a vytvářet „laskavé místo“. „Některí citlivější a introvertní lidé jsou spíše ochotni různé věci sdílet online než v lavicích kostela. Je to služba, která je sice na dálku, ale i přesto je velmi osobní“.

PROBLÉMY RASOVÉ OTÁZKY SE TÝKAJÍ I UNITÁŘŮ

Podle Leny K. Gardnerové, ředitelky Black Lives of Unitarian Universalism (BLUU) a bývalé členky vedení CLF, to bylo právě CLF, které výrazně podpořilo vznik této unitářské organizace, jež se zaměřuje na rasovou rovnost v rámci unitářských a univerzalistických obcí. V nedávném průzkumu mnoho členů BLUU uvedlo, že opustilo klasické unitářské sbory, protože se jim nelíbí, jak v nich funguje „bílá nadvláda“ a jakým způsobem se projevuje. V CLF mohou ukázat více ze své přirozenosti.

DŮLEŽITOST VZDĚLÁVÁNÍ

Mezi nejdůležitější aktivity CLF v posledním roce patřilo tzv. „Členské studium“, jehož práce rozšiřuje kapacity společenství a celkově unitářské duchovní služby. Tento program slouží ke vzdělávání budoucích unitářských duchovních, zaměřených zejména na práci pro CLF. Při výcviku se studenti učí například: jakým způsobem kázat pro ty, kteří s nimi nejsou v jedné místnosti, jak hlouběji propojit malé skupiny, které se nemohou setkat osobně nebo jak podpořit rozvoj víry u dětí, jejichž jedinými náboženskými vychovateli jsou jejich rodiče.

Meg Rileyová účastníky tohoto projektu nazývá „srdcem a duší“ CLF. Podle ní přinášejí vášeň pro různé druhy duchovní služby a zároveň nespoutanou zvědavost v tom, jak se pokusit rozvinout klasické unitářství.

NECHÁME PRO VÁS ROZSVÍCENO

Sedmdesát pět let v CLF harmonicky fungují tradice unitářské víry a experimenty s rozbíjením a posouváním hranic. Stejně jako Poštovní misie, která posloužila při utváření CLF jako inspirace, i toto unitářské společenství nepřehlédnutelným způsobem přispívá k šíření povědomí o našem liberálním náboženství i k prohlubování unitářských myšlenek a principů. Nabízí duchovní domov, kde je každý vítán. A Meg Rileyová k tomu vtipně dodává, že se pro její sbor krásně hodí heslo firmy Motel 6, jedné z nejrozsáhlejších sítí amerických motelů: „Necháme pro vás rozsvíceno“.

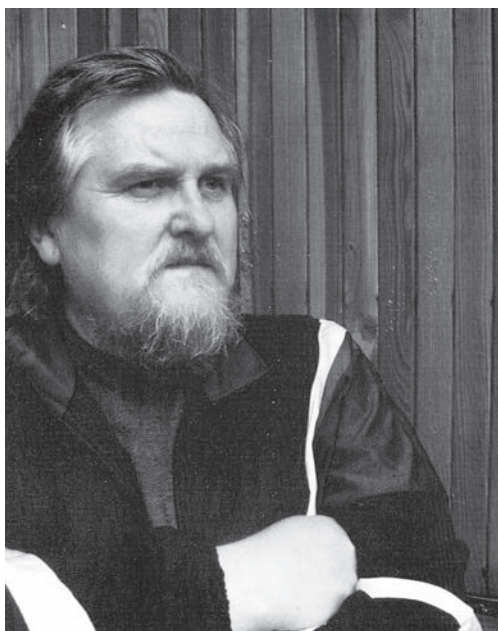
Kateřina Štěpánková a KLK

Z oslavy sedmdesáti pěti let existence sboru.
(Foto převzato z: uudb.org.)

Vzpomínkový rozhovor se synem plzeňského výtvarníka Pavla Michalce

K významným osobnostem Unitarie v Plzni náležel mimo jiné známý a respektovaný plzeňský výtvarník Pavel Michalec (5. 4. 1944 – 9. 4. 2011). Byl dlouholetým členem plzeňské unitářské obce, a když došlo k jejímu dočasnému rozdělení na dvě uskupení v roce 1991, zůstal aktivním členem ve skupině vedené bratrem Václavem Němečkem (15. 10. 1948 – 27. 12. 2018) mezi léty 1991 a 2004, kdy tato ukončila veřejnou činnost. O krátké představení a upomínku Pavla (Adalberta) Michalce, jehož už současní unitáři prakticky neznají, jsem požádal jeho stejnojmenného syna.

Pavel Michalec. (Obrazy doprovázející rozhovor jsou jeho dílem, reprodukce pocházejí ze soukromého archivu P. Michalce.)

1. Váš otec nebyl rodákem z Plzně. Odkud pocházel a jaké jsou kořeny vašeho rodu?

Rodina mého otce pocházela z Pardubicka, dětství však otec trávil s rodiči v Brandýse nad Labem. Do Plzně se přestěhovali v padesátých letech minulého století. Dědeček František byl lesním inženýrem, maminka se živila úřednickou prací.

2. Vyskytovali se ve vaší rodině jiní umělci, nebo se váš otec svou profesní volbou vymkl rodinné tradici?

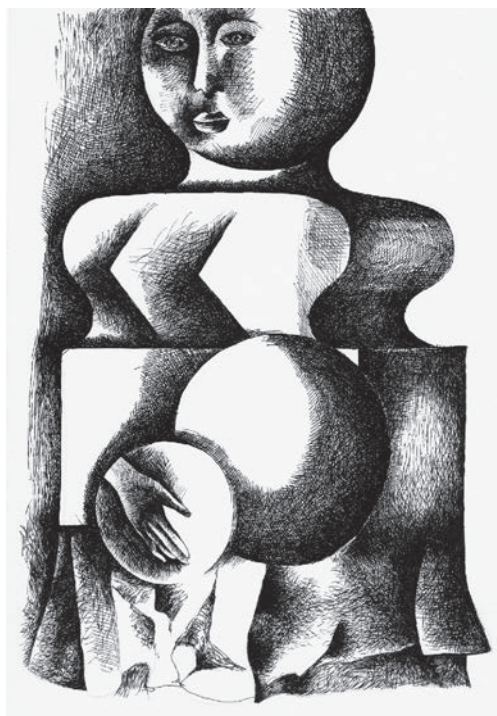
V tomto smyslu byl otec jedinečný, výtvarné umění rozvíjel sice s otevřenou podporou rodiny, ovšem začínat musel sám takřikajíc od píky. Nevím o tom, že bychom mezi předky měli další umělce.

3. Na jakých školách studoval a u kterých umělců se učil svému „řemeslu“?

Prvotní výtvarné zkušenosti otec získal od Mirko Zdeňka a rovněž absolvoval kurzy kresby u vynikajícího plzeňského umělce Bohumila Krse.

4. Jakým výtvarným stylům se věnoval a čím je podle vás jeho tvorba nejtypičtější?

Výstižně toto popsala plzeňská Unie výtvarných umělců: „Při své práci čerpal z různorodého bohatství světové umělecké tradice, od Dürera k surrealismu, zenbuddhistické tušové malby po německý expresionismus, jehož ozvuky jsou v jeho práci asi nejvíce patrné. Nebyl však eklektikem, vždy bezpečně směřoval k vlastnímu, originálnímu výrazu. Jeho výtvarný jazyk měl výrazný grafický základ; motivicky čerpal z reality, kterou však stylizoval a abstrahoval do charakteristického imaginativního tvarosloví. Obrazy a kresby Pavla Michalce mají zvláštní poetiku, vycházející z dvojznačné polohy mezi ornamentální organizací formy a silným výrazovým gestem.“ Mě a bratra vždy

nejvíce fascinují tátovy perokresby s neuvěřitelným citem pro detail. Nikdy jsem podobnou kvalitu perokresby neviděl a jako dítě jsem se jí – pochopitelně marně – snažil přiblížit.

5. Mohl se svou profesí živit naplno, nebo při své tvorbě ještě vykonával nějaké civilní zaměstnání?

Otec toužil po studiu na VŠUP v Praze, kam se ovšem počátkem sedmdesátých let nedostal. Dodnes nechápu proč, když prohlížím jeho desky se sérií maleb a kreseb, které pro účely přijímacího řízení vypracoval. Nicméně umění otce nikdy neživilo, a tak na rodinné živobytí vydělával nejprve v oboru elektro ve službách státních drah. Až později se více přiblížil výtvarnu coby technický pracovník a grafik v několika plzeňských tiskárnách a později také jako tvůrčí pracovník pro Městské kulturní středisko Plzeň.

6. Váš tatínek usiloval o studia v době začínající normalizace. Nevadil někomu politicky, nebo jeho předci? To mohlo být tehdy důvodem nepříjetí.

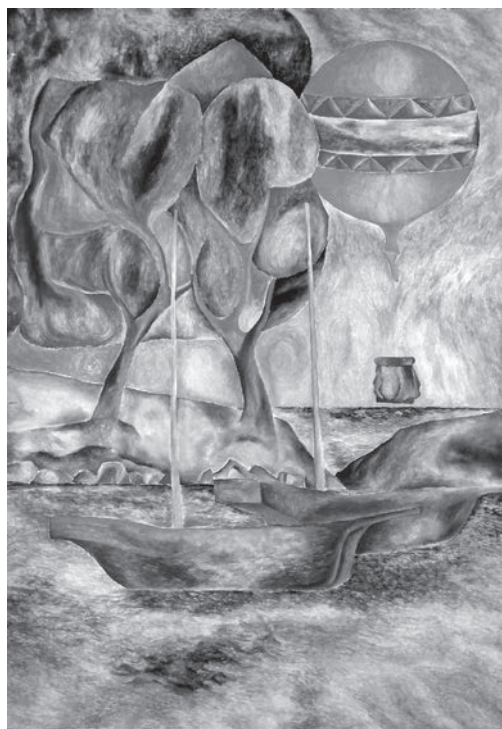
Otec se v politice nijak neangažoval, určitě nebyl členem komunistické strany, natož pak

spolupracovníkem StB, podrobnosti neznám. Ale zřejmě patřil k těm šťastnějším, které vládnoucí režim nechával být a nic za to po něm nechtěl. Problémy měla ovšem naše matka v důsledku rychlého vystoupení jejího tatínka a našeho dědečka ze strany hned po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968.

7. Jste nejstarším synem svého otce. Kdy si Pavel Michalec senior založil rodinu a kolik měl kromě vás potomků? A osvojil si někdo z vás jeho výtvarné zájmy, nebo se vaše profesní cesty ubíraly spíše jinými cestami?

Otec rodinu založil poměrně pozdě, ve čtyřicetiletých letech. Já jsem se narodil v roce 1988 a mám ještě o tři roky mladšího bratra Ondřeje. Oba jsme po matce Janě zdědili nadání k hudbě, které bratr zúročil a dnes se živí jako trumpetista a hudební pedagog. Já v dětském věku skončil pouze u základů klavíru a flétny. Co se týče výtvarnictví, snad jsem měl trochu talentu, ale přirozeně jsem ho nerozvíjel. Táta tomu nechal volný průběh a asi to tak bylo správné, určitě mi však umožnil získat k malířství a kreslířství dobrý vztah. Kvalitní výtvarnou práci umíme s bratrem ocenit oba.

8. Kdybychom se s tvorbou Pavla Michalce chtěli seznámit přímo, či alespoň na dálku, jsou jeho díla někde výstavně připomínána i dnes? Případně vyšel nějaký katalog jeho souborné tvorby?

V rámci otcova působení ve výtvarných skupinách *Intensit* a *Sapristi* (obou byl spoluzakladatelem) byly pořádány četné výstavy, vyšly i některé úzkoprofilové katalogy. Své komplexní portfolio nebo katalog však neměl. Myslím, že s ním na stáří počítal, ale osud už mu to neumožnil uskutečnit. V majetku města Plzně je několik tátových obrazů. Část díla, i když malá, se nachází v soukromých sbírkách. S bratrem bychom časem chtěli vytvořit nějakou formu

trvalé vzpomínky – například veřejně přístupné portfolio na webu, nicméně stále hledáme, jak to vhodně uchopit.

9. Věděli byste, zda byl váš otec nějak nábožensky veden již doma rodiči, anebo se jeho zájem o spirituální otázky probudil až později a nezávisle na rodinném zázemí?

Otcova rodina byla křesťansky založená, táta (po kmotrovi jménem Adalbert) sám byl celý život věřící člověk. Jeho cestu od římskokatolické církve k unitářství nemohu blíže popsat, v té době jsme byli dětmi a ani s odstupem času jsme se na to otce neptali.

10. Vyprávěl vám, kdy a prostřednictvím koho se seznámil s unitáři? A co ho k nim nejvíce přitahovalo?

Jsem si jist, že na tátově příklonu k unitářství měl významnou zásluhu reverend Václav Němeček. Často nás navštěvoval a mám na něho jen ty nejlepší vzpomínky.

11. Byl váš otec typem člověka, jenž zaváděl hovor na duchovní témata i v rodině a vedl vás podobným směrem, nebo šlo u něho spíše o niternou záležitost, o které před druhými tolik nemluvil? A mělo jeho duchovní založení i nějakou odezvu ve vlastní výtvarné tvorbě?

Rozhodně šlo o vnitřní nastavení. Otec, jak si jej pamatuji, neměl potřebu se o své víře s lidmi bavit či ji obhajovat. Myslím, že to pro něho byla kotva, která mu pomáhala přenést se přes předčasné úmrtí naší matky. Ve vztahu k víře nás nechával vyvíjet se přirozeně. Opět vzpomenu na Rev. Němečka, jenž tátovi v těžké době, kdy musel převzít výchovu ročního a čtyřletého syna, jistě po duchovní stránce pomohl.

Velmi děkuji za rozhovor.

Otázky kladl Radovan Lovčí.

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / Ročník 8, 2019, číslo 4

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5x ročně.

Garant hlavních témat čísla:

Rev. Luděk Pivoňka

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Kateřina Štěpánková

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Český červený kříž slaví sto let existence © Shutterstock.com.

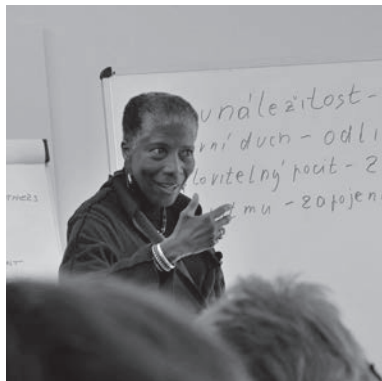
Obrázky na třetí straně obálky: Z Unitářské akademie v Nečtinách © Ondřej Svatoš, KLK.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Třicet let od sametové revoluce © Shutterstock.com.

Z Unitářské akademie v Nečtinách

Společný večer.

Rev. dr. Thandeka, jedna z předních unitářských teoložek, při své přednášce o Friedrichu Schleiermacherovi.

Rev. Norbert Racz je duchovním nejstaršího unitářského sboru na světě.

Studenti v živé diskusi.

Rozdílný jazyk není bariérou. I díky výborné Pavle Bártové, naší tlumočnici.

